

UDK 343.8 (474.5)
Do-32

Aleksandras Dobryninas

NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE

Dobryninas A. Nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje. -Vilnius:
Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000. -122 p.

Autorius:
Doc. dr. Aleksandras Dobryninas
Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Socialinės teorijos katedros vedėjas

Knygos išleidimą rėmė

JUNGTINIŲ TAUTŲ VYSTYMO PROGRAMA

Lietuvos žmogaus teisių centras
2000

ISBN 9955-473-00-2

Ó Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000
Ó A. Dobryninas

Dobryninas A.
NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA
LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE

Redaktorė *Vida Daniliauskienė*

Viršelio dizainas *UAB „Elektroninės leidybos namai“*

2000 12 22. 7,75 leidyb. apsk. l. Tiražas 700 egz. Užsakymas 544.
Išleido Lietuvos žmogaus teisių centras, Gedimino 27/2, 2600 Vilnius.
Spausdino Leidybos centro prie KAM „Senamiesčio spaustuvė“,
Totorių 27, 2001 Vilnius

TURINYS

PRATARMĖ	5
1. NEPILNAMEČIŲ KRIMINALINĖS JUSTICIJOS ĮVAIZDIS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE	11
1.1. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMOS LIETUVOS TELEVIZIJOS KANALUOSE	11
1.2. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA LIETUVOS SPAUDOS PUBLIKACIJOSE	31
2. LIETUVOS GYVENTOJAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS IR JŲ PATEIKIMĄ ŽINIASKLAIDOJE	51
3. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMOS LIETUVOS ŽURNALISTŲ AKIMIS	70
3.1. LIETUVOS SPAUDOS ATSTOVAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS IR JŲ PATEIKIMĄ LAIKRAŠČIUOSE BEI ŽURNALUOSE	73
3.2. LIETUVOS TELEVIZIJOS KANALŲ ATSTOVAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS ĮVAIZDĮ ELEKTRONINĖJE ŽINIASKLAIDOJE	90

PABAIGOS ŽODIS	99
PRIEDAI	103
1. Lietuvos spaudos publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė	103
2. Lietuvos barometras Nr.9 (2000 m. liepa)	112

PRATARMĖ

Nusikaltimai – ne tik įprasta baudžiamosios teisės sąvoka, bet kartu ir klastingas socialinio diskurso elementas. Viena vertus, su nusikaltimais ir nusikaltėliais kasdien susiduria tūkstančiai jų aukų ir bandantys joms padėti kriminalinės justicijos sistemos darbuotojai. Tačiau kita vertus, nusikaltimai yra ir patogi retorinė figūra politikų kalbose, nukreiptose prieš oponentus ir konkurentus, siekiančius aukščiausios valdžios, ir geidžiama informacinė prekė, kuria dosniai aprūpinami milijonai ir milijardai „kriminalinių skaitalų“ vartotojų. Toks nusikaltimų fenomeno įvairiapusiškumas nesunkiai paaiškinimas, nes nusikaltimas, apibrėžiamas kaip „visuomenei pavojinga veika“, yra savotiška socialinės tvarkos ir visuomenės stabilumo metafora. Nusikaltimai yra ta socialinė riba, už kurios slypi anarchija ir chaosas, gresiantis ne tik socialinei, bet ir biologinei žmogaus egzistencijai.

Nusikaltimų formos yra įvairios, jos skiriasi pobūdžiu, tikslais, subjektais. Skirtingi ir nusikaltimų kaštai visuomenei, pavojingumo lygis ir socialinės pasekmės. Tarp įvairių nusikaltimų rūšių ir formų nepilnamečių nusikaltimai¹, arba tiksliau pasakius – teisės pažeidimai, nėra tokie pavojingi ir brangiai kainuojantys valstybei ir jos piliečiams, kaip, pavyzdžiui, „baltų apykaklių“ nusikaltimai arba terorizmas. Iš pirmo žvilgsnio nėra didelis ir nepilnamečių nusikaltėlių lyginamasis svoris tarp kitų nusikaltėlių – Lietuvoje per pastaruosius kelerius metus nepilnamečiai,

¹ Pagal galiojantį LR Baudžiamąjį kodeksą, „pagal baudžiamuosius įstatymus atsako asmenys, kuriems prieš padarant nusikaltimą yra suėję šešiolika metų“, (žr. LR BK 11 straipsnį) ir tik atskirais atvejais ši atsakomybė numatyta nuo keturiolikos metų amžiaus. Kitaip tariant, *sensus strictum* („nusikaltėlio“) etiketė gali būti „kljuojama“ nepilnamečiui ne anksčiau kaip nuo keturiolikos metų amžiaus.

kaltinami padarius nusikaltimus, sudarė 13 – 15 procentų visų kaltinamų asmenų. Tačiau visuomenei nepilnamečiai teisės pažeidėjai kelia nerimą, apie nepilnamečių problemas rašo ne tik kriminologai ir psichologai – pedagogai, bet ir įtakingi visuomenės veikėjai, politikai, teisėsaugos pareigūnai. Šioms problemoms išspręsti kuriamos valstybinės programos, išleidžiamos didelės pinigų sumos. Tai daroma ne vien tik dėl elementaraus supratimo, kad iš nepilnamečių teisės pažeidėjų gali išaugti pavojingas ir užkietėjęs nusikaltėlis. Visuomenės nariai ir nežinodami socialinių mokslų išvadų, puikiai supranta, kad nepilnamečių nusikaltimai yra aliarmas jiems patiems, signalas, sakantis, kad kažkas netvarkoje pačioje visuomenėje ir ją kontroliuojančiuose ir reprodukuojančiuose mechanizmuose – šeimoje, mokykloje ir kitose institucijose.

Todėl suprantama, kad nepilnamečių justicijos problema negali būti adresuojama vien teisėsaugai, nes tai visų pirma yra pačios visuomenės problema, kuri turi būti sprendžiama politinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis ir tik paskui – baudžiamosiomis. Tačiau toks požiūris į nepilnamečių justiciją suponuoja gerą nepilnamečių teisės pažeidėjų problemų suvokimą visuomenėje, piliečių pritarimą humanistiniams nepilnamečių nusikaltimų ir delinkvencijos kontrolės ir prevencijos principams. Natūralu, kad Jungtinių Tautų vystymo programos ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nepilnamečių justicijos programa pabrėžia ne tik strategiškai svarbius teisėkūros bei kriminalinės justicijos institucinių reformų aspektus, bet nemažą dėmesį skiria ir visuomenės švietimui, kurio tikslas – puoselėti humanistinę, atitinkančią žmogaus teisių principus, viziją apie nepilnamečių justicijos problemas, formuoti tokią pilietinę atmosferą, kuri skatintų delinkventų reabilitaciją ir reintegraciją į visuomenę.

Skaitytojų dėmesiui siūloma knyga „Nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje” pristato tyrimus, kurie buvo atlikti šios Programos rėmuose. Modernioje demokratinėje visuomenėje socialinių problemų fiksavimas ir svarstymas neįmanomas be aktyvaus žiniasklaidos dalyvavimo:

„Žiniasklaida gyventojų daugumai pristato, KAS reikšmingo įvyko, bet taip pat ji pateikia veiksmingą interpretaciją, KAIP reikia suprasti tai, kas įvyko.”²

Lietuvoje žiniasklaida yra ne tik institucija, kuria labiausiai pasitiki gyventojai, bet ir vienas svarbiausių informacijos apie socialines problemas šaltinis. Ne išimtis yra ir kriminalinės justicijos sfera. Tyrimai, kurie buvo atlikti Vilniaus universitete 1998 – 1999 metais, parodė, kad absoliuti dauguma respondentų kriminalinio pobūdžio informaciją gauna iš žiniasklaidos³. Suprantama, kad norint organizuoti efektyvią viešąją kampaniją už humanišką nepilnamečių justiciją, reikia atsižvelgti į tai, kaip nepilnamečių justicijos temos pristatomos žiniasklaidoje, kokie yra šios problemos pateikimo motyvai, kaip esamas nepilnamečių justicijos įvaizdis žiniasklaidoje formuoja viešąją nuomonę ir ką reikia daryti, norint panaudoti žiniasklaidą nepilnamečių justicijos tikslams.

Nors visuomenės informavimas apie opiausias socialines problemas ir yra viena svarbiausių žiniasklaidos funkcijų demokratinėje visuomenėje, jos poveikis piliečiams neapsiriboja vien tuo. Žiniasklaida gali būti ne tik informuojanti, bet ir socializuojanti institucija. Jos galimybė formuoti socialinius vaidmenis ir stereotipus tarp tų socialinių grupių, kurių socialinės nuostatos dar nėra susiformavusios arba kurių socializacija apsunkinta tradicinių socialinių institutų (šeimos, mokyklos ir pan.), seniai yra aštrių akademinų ir politinių diskusijų tema. Suprantama, kad nepilnamečiai yra pirmieji tokių socialinių grupių sąrašė, ir tyrinėtojai

² Hall, Stuart, Critcher Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John and Roberts, Brian. *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: The Macmillan Press Ltd, 1978, p. 57.

³ Dobryninas A. *Virtuali nusikaltimų tikrovė*. Vilnius: Eugrimas. 2000, atiduota spaudai.

beveik vieningai teigia, kad „žiniasklaidos (*medium*) galimybės stiprinti tiek teigiamas, tiek neigiamas socialines nuostatas negali būti ignoruojamos”.⁴

1999 spalio mėn. Lietuvos žmogaus teisių centras, įgyvendindamas Nepilnamečių justicijos programos Švietimo ir visuomenės informavimo kampaniją (programos koordinatorė Agnė Bajorinienė), inicijavo kompleksinį sociologinį tyrimą, kurio pagrindinis tikslas buvo išanalizuoti, kaip Lietuvos žiniasklaida, visų pirma spauda ir televizija, pristato nepilnamečių kriminalinės justicijos problemas ir koks yra tokios informacijos poveikis visuomenei.

Šio tyrimo metodologija iš dalies pakartoja metodologinius principus, kurie buvo anksčiau apbruoti šios knygos autoriaus, 1997 – 1999 metais vykdant projektą „Nusikaltimai, žiniasklaida ir viešoji opinija Lietuvoje” / „*Crime, Media and General Public in Lithuania*”, *Report Research Scheme* (Praha, Čekija). Ji vienija tris tyrimo technikas, pritaikytas trimis skirtingoms, bet tarpusavyje susijusioms sferoms: žiniasklaidos publikacijoms ir reportažams, žiniasklaidos vidinei ideologijai ir viešajai nuomonei. Informacija žiniasklaidoje analizuojama įvairiais *kontent* (turinio) analizės metodais, kurie leidžia atskleisti bendrus publikacijų ir reportažų struktūros parametrus ir tendencijas. Vidinė žiniasklaidos ideologija nagrinėjama, atliekant giluminius interviu su žiniasklaidos atstovais (korespondentais, redaktorais, programų direktoriais ir kt.) Visuomenės narių nuomonė apie nepilnamečių justiciją ir žiniasklaidos vaidmenį, pristatant nepilnamečių justicijos problemas, analizuojama organizuojant reprezentacinę nacionalinę apklausą.

Turint omenyje, kad žiniasklaidos ir kriminalinės justicijos tyrimas, kaip jau buvo minėta, nėra pirmas Lietuvoje, o bendri nusikaltimų ir teisės saugos

⁴ Gunter, Barrie and McAleer, Jill. *Children & Television. (2nd ed.)* London: Routledge. 1997, p. 91.

problemų pristatymo žiniasklaidoje principai seniai ir plačiai nagrinėjami Vakarų akademinėse bendruomenėse⁵, tyrimo metu buvo atsisakyta teorinių apibendrinimų, kurie galėjo tik pakartoti tuos faktus, kurie gerai žinomi kriminologijos ir komunikacijų mokslų specialistams. Tyrimų rezultatų paskirtis buvo ne tiek teorinė, kiek praktinė, nes tiek žiniasklaidos *kontent* analizės, tiek žurnalistų vidinės ideologijos tyrimų, tiek viešosios nuomonės tyrimų rezultatai turėjo parodyti kompleksiską nepilnamečių kriminalinės justicijos Lietuvos žiniasklaidoje viziją ir tokiu būdu prisidėti prie efektyvaus viešosios kampanijos už humanistinę nepilnamečių justiciją Lietuvoje organizavimo.

Žiniasklaidos ir nepilnamečių justicijos tyrime dalyvavo įvairių akademinų ir komercinių institucijų atstovai. Lietuvos spaudos *kontent* analitinius tyrimus atliko Vilniaus universiteto sociologijos specializacijos studentai, vadovaujami šios knygos autoriaus, ir UAB „Mediaskopas“ (koordinatore Aurelija Lapėnaitė); pagrindiniai šių tyrimų rezultatai pateikti ir apibendrinti I skyriuje. Reprezentacinę nacionalinę viešosios nuomonės tyrimą nepilnamečių justicijos ir žiniasklaidos klausimais organizavo UAB „Baltijos tyrimai“ (direktorė doc. dr. Rasa Ališauskienė); šių rezultatų analizė pateikta II skyriuje. Giluminius interviu su Lietuvos žiniasklaidos atstovais atliko Vilniaus universiteto vyr. asistentė dr. Laima Žilinskienė; pagal jos ataskaitą parašytas III skyrius.

Tyrimai atlikti pagal Nepilnamečių justicijos programą, kurią finansuoja Jungtinių Tautų vystymo programa.

⁵ Žr.: Cohen, Stanley. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon & Kee. 1972; Cohen, Stanley and Young, Yock (eds.) *The Manufacture of News: Social Problems, Deviance and Mass Media*. London: CONSTABLE. 1981 (1st ed. 1973); Chibnaill, Steve. *Law-and-Order News: An analysis of Crime Reporting in the British Press*. London: Tavistock Publication. 1977; Hall, Stuart, Critcher, Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John and Roberts, Brian. *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: The Macmillan Press Ltd. 1978; Kidd-Hewitt, David. "Crime and the Media: A Criminological Perspective". In: Kidd-Hewitt, David and Osborne, Richard (eds.) *Crime and the Media: The Post-Modern Spectacle*. London: Pluto Press. 1995, p. 10 ir kt.

Autorius dėkingas visiems, dalyvavusiems šiame kompleksiniame tyrime, ir Lietuvos žmogaus teisių centrai už paramą ir pagalbą organizuojant ir vykdant šį projektą.

1. NEPILNAMEČIŲ KRIMINALINĖS JUSTICIJOS ĮVAIZDIS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE

Tradicinės žiniasklaidos formos yra trys: spauda (laikraščiai ir žurnalai), radijas ir televizija, kartais prie žiniasklaidos (*mass media*) priskiriamas ir internetas. Nepilnamečių kriminalinės justicijos Lietuvos žiniasklaidoje analizei buvo pasirinktos televizija ir spauda, kaip labiausiai įtakingos ir tinkamos nepilnamečių kriminalinės justicijos temoms aptarti. Taip pat pažymėtina, kad skirtingi televizijos ir spaudos informacijos pateikimo būdai neišvengiamai diktavo ne tik skirtingų metodikų pasirinkimą, bet ir tyrimo ekstensyvumą bei intensyvumą. Riboti tyrimo resursai neleido atlikti televizijos programų analizės tokiu mastu, kaip tai pavyko padaryti spaudos atveju, todėl apie tendencijas, pastebėtas atliekant televizijos kanalų monitoringą, reikia kalbėti atsargiau, suprantant, kad ši žiniasklaidos forma Lietuvoje dar laukia savo fundamentalių tyrimų.

1.1. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS LIETUVOS TELEVIJOS KANALUOSE

1999 – 2000 metais Vilniaus universiteto Socialinių studijų centre buvo atliktas nacionalinių televizijos kanalų monitoringas, kuriuo siekta dviejų tikslų:

- 1) išanalizuoti, kokią vietą informacija apie nepilnamečių justicijos problemas užėmė Lietuvos televizijos kanalų informacinėse laidose;
- 2) nustatyti, koku mastu Lietuvos televizijos kanaluose buvo transliuojama smurtinio pobūdžio informacija, galinti neigiamai paveikti nepilnamečius ir paskatinti jų neteisėtą veiklą.

Tyrimo metu buvo bandoma išsiaiškinti, koku mastu Lietuvos televizijų kanalai fiksuoja nepilnamečių justiciją kaip svarbią socialinę problemą, kiek reguliariai ir išsamiai jie informuoja visuomenę apie nepilnamečius teisės pažeidėjus ir kaip jie padeda spręsti šias opias nepilnamečių gyvenimo problemas.

Televizijos kanalų monitoringo aprašymas

Monitoringas apėmė keturis kanalus, transliuojančius savo programas nacionalinei auditorijai: valstybės institucijų kontroliuojamą kanalą – LTV ir tris privačius kanalus: TV3, LNK ir BTV (šis kanalas matomas 80 proc. Lietuvos teritorijos). Pagal „Baltijos tyrimų“ duomenis didžiausią auditoriją surenka TV3 kanalas, toliau eina LNK, BTV ir LTV. Informacija apie kriminalinės justicijos problemas šiuose kanaluose dažniausiai transliuojama per naujienų bei specialių kriminalinių programų laidas; kriminalinės temos taip pat pristatomos publicistinėse laidose bei pramoginiuose filmuose. Tyrimo resursai leido į monitoringą įtraukti visų minėtų televizijos kanalų naujienų programas, specialias laidas bei pramoginius filmus. Monitoringas vyko dviem etapais:

I etapas: 1999 10 15 – 1999 12 30;

II etapas: 2000 02 15 – 2000 05 15.

Monitoringo metu buvo stebima, koks buvo kriminalinės informacijos intensyvumas ir pobūdis minėtose naujienų programose bei specialiose kriminalinėse laidose bei filmuose, taip pat buvo fiksuojama informacija apie nepilnamečius teisės pažeidėjus. Kadangi naujienos, specialios laidos ir pramoginiai filmai skiriasi informacijos pateikimo forma ir turiniu, skyrėsi ir jų monitoringo principai bei indikatoriai.

TV naujienos

Monitoringo metu kasdien buvo stebimos televizijos naujienos tokiu laiku:

TV3 – 19.00 (vedėjai: V. Čereškienė ir M. Veselis, laidos redaktorė: J. Butkevičienė);

LNK – 19.00 (vedėjai: R. Žilinskas ir G. Sviderskytė, laidos redaktorė: R. Miliūtė);

BTV – 18.45 (vedėjai: N. Pumprickaitė ir D. Lukošius, laidos redaktorius: G. Makutis);

LTV – 18.45 (vedėjai: R. Petkevičius ir E. Bučelytė, laidos redaktorius: S. Pabedinskas).

Naujienu laidose buvo fiksuojami kriminaliniai video- ir audioreportažai, jų komentarai pagal tokius indikatorius:

videoreportažai:

- žinių data;
- visų per žinias parodytų videoreportažų skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nusikaltimus trukmė sekundėmis;
- parodytų žiaurumo elementų (lavonų, ginklų, kraujo ir pan.) skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nusikaltimus Lietuvoje skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nusikaltimus užsienyje skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie smurtinius nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nesmurtinius nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie suaugusių padarytus nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias parodytų videoreportažų apie nepilnamečių padarytus nusikaltimus skaičius;

audioreportažai:

- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie nusikaltimus trukmė sekundėmis;
- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie smurtinius nusikaltimus skaičius;

- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie nesmurtinius nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie suaugusių padarytus nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias perskaitytų audioreportažų apie nepilnamečių padarytus nusikaltimus skaičius;

komentarai:

- visų per žinias pasakytų komentarų apie nusikaltimus skaičius;
- visų per žinias pasakytų komentarų apie nusikaltimus trukmė sekundėmis;
- visų per žinias „žmonių iš gatvės” pasakytų komentarų apie nusikaltimus skaičius (viešasis diskursas);
- visų per žinias teisėsaugos pareigūnų ir specialistų pasakytų komentarų apie nusikaltimus skaičius (profesionalus diskursas);
- visų per žinias politikų pasakytų komentarų apie nusikaltimus skaičius (politinis diskursas).

Specialios laidos

Monitoringo metu buvo stebimos šios specialios laidos:

TV3 – *X sektorius* (1999 10 04 – 1999 12 27 ir 2000 02 20 – 2000 04 09), iš viso 21 laida;
 LNK – *Visiškai slaptai* (2000 02 21 – 2000 05 15), iš viso 13 laidų;
 LTR – *01–02–03* (1999 10 18 – 1999 12 20), iš viso 9 laidos;
 BTV – *Kruvinoji banga* (1999 10 15 – 1999 12 30 ir 2000 02 15 – 2000 05 15), iš viso 124 laidos.

Specialiose laidose buvo fiksuojami tokie parametrai:

- data ir laikas;
- laidos trukmė;

videoreportažuose:

- reportažų skaičius;
- reportažų trukmė;
- reportažų apie nusikaltimus skaičius;
- smurtinių reportažų skaičius;
- žiaurumo elementų skaičius;
- reportažų iš Lietuvos skaičius;
- reportažų iš užsienio skaičius;

audioreportažuose:

- reportažų skaičius;
- reportažų trukmė;
- reportažų apie nusikaltimus skaičius;
- smurtinių reportažų skaičius;
- žiaurumo elementų skaičius;

komentaruose:

- viešasis diskursas;
- politinis diskursas;
- profesinis diskursas.

Pramoginiai filmai

Buvo stebimi LTV, LNK, BTV, TV3 televizijos kanalų rodomi filmai, kuriuose būta kriminalinių arba kitaip su nusikaltimais susijusių įvykių („kriminaliniai filmai”).

Stebėjimo periodas: 1999 10 15 – 1999 12 30 ir 2000 02 15 – 2000 05 15, tačiau detalesnei analizei pasirinktas antrasis periodas.

Filmai buvo žiūrimi:

darbo dienomis: 18.00 – 23.00;
savaitgaliais: 17.00 – 24.00.

Monitoringo metu buvo fiksuojami tokie parametrai:

- filmo pavadinimas;
- data, laikas;
- filmo trukmė;
- smurtinių scenų trukmė;
- smurtinių scenų skaičius;
- smurtinių scenų pobūdis (ginklas, muštynės, kankinimas, seksualinė prievarta, sprogimas, nužudymas, kita);
- nepilnamečių dalyvavimas smurtinėse scenose.

Monitoringą vykdė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto sociologijos bei psichologijos specialybių studentai, kurie dalyvauja Socialinių studijų centro programoje „Žiniasklaida ir nusikaltimai Lietuvoje”.

Naujienų, specialių laidų bei filmų monitoringo rezultatai

Nepilnamečių nusikaltimai yra sudėtinė visų Lietuvoje registruojamų nusikaltimų dalis. Suprantama, kad informacija apie nepilnamečius teisės pažeidėjus žiniasklaidoje taip pat pasirodo bendrame informacijos apie nusikaltimus kontekste. Kaip rodo sociologinės apklausos, absoliuti dauguma respondentų informaciją apie nusikaltimus gauna iš žiniasklaidos, visų pirma iš televizijos. Ką gi galėjo sužinoti 1999 – 2000 metais apie nusikaltimus ir nepilnamečius teisės pažeidėjus Lietuvos televizijos žiūrovai iš pagrindinių televizijos naujienų, specialių kriminalinių laidų ir pramoginių filmų?

TV naujienos

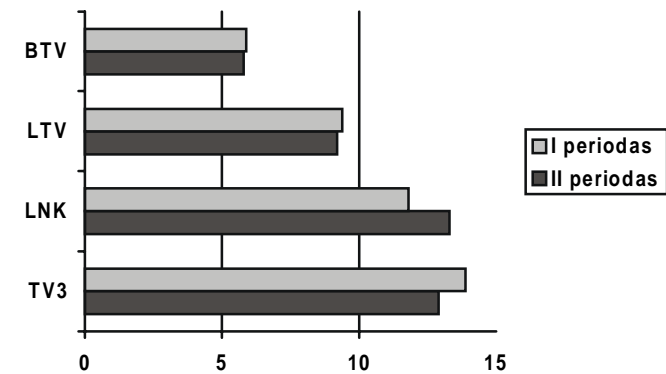
Nusikaltimų įvykiai užima gana reikšmingą vietą visų nacionalinių televizijos kanalų naujienų laidose. Videoreportažų intensyvumą naujienų programose iliustruoja 1 lentelė:

TV kanalas	Visų videoreportažų vidurkis vienoje naujienų laidoje		Kriminalinių videoreportažų vidurkis vienoje naujienų laidoje		Kriminalinių videoreportažų trukmės (sek.) vidurkis vienoje naujienų laidoje	
	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas
TV3	16,9	16,8	2,4	2,2	103,2	114,4
LNK	16,5	16,2	1,9	2,2	89,9	71,0
LTV	15,5	15,7	1,5	1,5	79,1	75,2
BTV	13,8	12,4	0,8	0,7	31,6	27,6

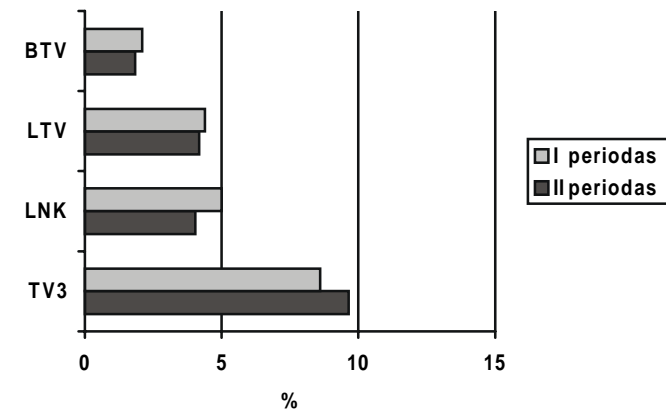
1 lentelė. Kriminalinių videoreportažų ir jų trukmės vidurkis Lietuvos televizijų naujienų laidose I ir II perioduose (1999 10 15 – 1999 12 30 ir 2000 02 15 – 2000 05 15)

Kaip matome, per monitoringo periodą tik BTV nerodė ypatingo dėmesio kriminalinėms temoms – tai galima paaiškinti tuo, kad čia visa tokio pobūdžio informacija buvo rodoma specialioje informacinėje laidoje „Kruvinoji banga”. Iš kitų naujienų laidų aiškiai išsiskyrė privačios televizijos – TV3 ir LNK. Pirmojoje, nežymiai mažėjant kriminalinių siužetų skaičiui vienoje laidoje, padidėjo jų trukmės vidurkis, antrojoje – atvirkščiai: mažėjant kriminalinių siužetų trukmei padidėjo siužetų skaičius.

Šių dviejų televizijos kanalų naujienų laidų „lyderystę” kriminalinės informacijos pateikimo sferoje galima pastebėti iš 1 ir 2 diagramų, kuriose parodytas kriminalinės videoinformacijos svoris ir trukmė bendrame videoinformacijos kontekste:

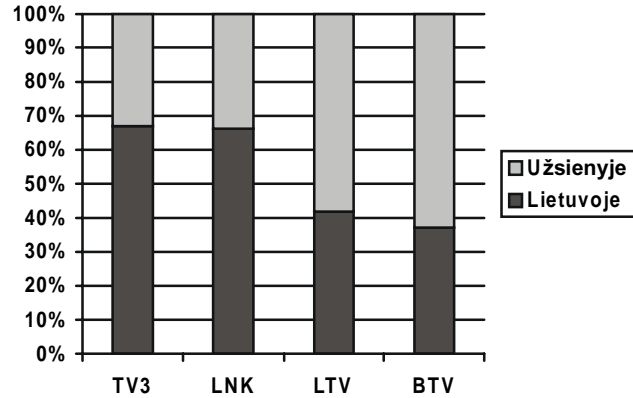
1 diagrama. Kriminalinių videoreportažų svoris visų televizijos naujienų videoreportažuose (%)

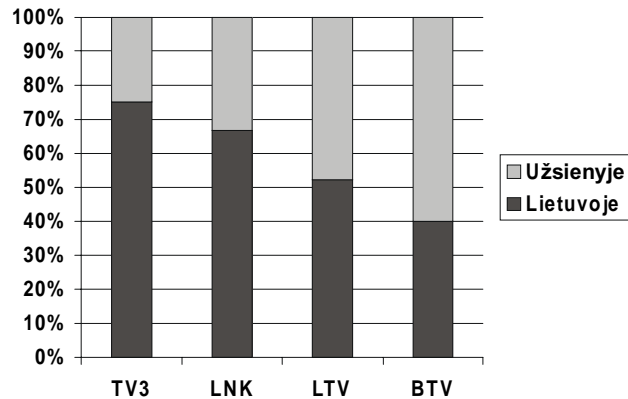
2 diagrama. Kriminalinių videoreportažų trukmė bendroje TV naujienų trukmėje

Kaip matome, kriminalinė informacija užima pastebimą vietą Lietuvos televizijos kanalų naujienų sraute, nors jų pateikimo intensyvumas kiekviename kanale turi savo specifiką. Tačiau televizijos kanalai skiriasi ne tik kriminalinių naujienų pateikimo intensyvumu, bet ir jų pobūdžiu. Kaip matome iš 3 ir 4 diagramų, naujienų programos teikia nevienodą

dėmesį kriminalinei informacijai iš Lietuvos ir iš užsienio:

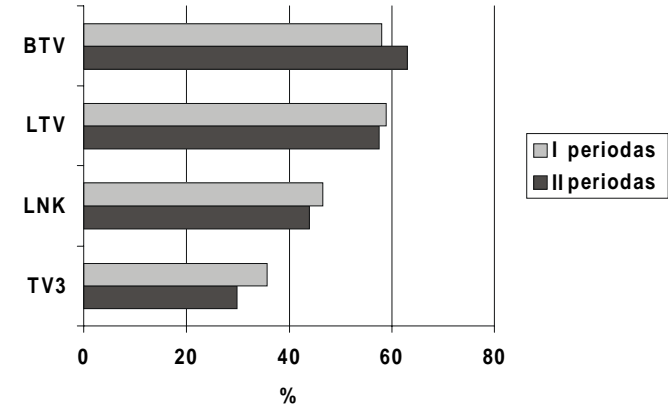

3 diagrama. Kriminalinės informacijos iš Lietuvos ir iš užsienio santykis Lietuvos televizijos naujienose 1999 10 15 – 1999 12 30

4 diagrama. Kriminalinės informacijos iš Lietuvos ir iš užsienio santykis Lietuvos televizijos kanalų naujienose 2000 02 15 – 1999 05 15

Kriminalinės informacijos tiekimo „lyderiai” – TV3 ir LNK naujienų programos – daugiausia dėmesio skyrė Lietuvos aktualijoms, o LTV ir BTV naujienose dominavo kriminaliniai įvykiai iš užsienio. Šių televizijos kanalų naujienos išsiskyrė ir kitu aspektu – smurtinių reportažų svoriu kriminaliniuose sižetuose.

5 diagrama. Smurtinių reportažų svoris (%) Lietuvos televizijos kanalų kriminalinėse naujienose

Kaip matome 5 diagramoje, santykinis informacijos apie smurtą svoris LTV ir BTV naujienose yra didesnis, negu TV3 ir LNK naujienų programose. Iš dalies tai galima paaiškinti tuo, kad šios naujienos transliuoja daugiau kriminalinių sižetų iš užsienio; jie į Lietuvą patenka per įvairias tarptautines informacines agentūras, kurios dažniausiai teikia savo klientams neįprastą, išskirtinę informaciją, kuri turi paklausą ir kurią galima greitai parduoti informacijos rinkoje.

Tačiau nepaisant didelės smurtinio pobūdžio informacijos apimties kriminalinėse naujienose, žiaurumo elementai jose nėra dažnas reiškinys, apie ką galima spręsti iš 2 lentelės:

TV kanalas	Kiek sekundžių rodomas vienas žiaurumo elementas naujienų laidoje	
	I periodas	II periodas
TV3	66,1	112,5
LNK	456,0	333,8
LTV	56,3	58,1
BTV	1900,0	379,2

2 lentelė. Žiaurumo elementų rodymas televizijos naujienų laidoje

Netikėtai lyderiu tapo LTV – čia žiaurumo scenos rodomos bent vieną kartą per dvi laidas. Toliau eina TV3, nuo jų žymiai labiau atsilieka LNK ir BTV.

3 lentelėje matome, kokį dėmesį Lietuvos televizijos kanalų naujienų programos rodė nepilnamečiams teisės pažeidėjams:

TV kanalas	Kriminalinių siužetų apie nepilnamečius teisių pažeidėjus skaičius	
	I periodas	II periodas
TV3	4	5
LNK	5	8
LTV	6	9
BTV	0	5

3 lentelė. Reportažų apie nepilnamečius teisės pažeidėjus TV naujienose skaičius

Ši lentelė leidžia teigti, kad siužetai apie nepilnamečių justicijos problemas Lietuvos TV naujienose vidutiniškai buvo rodomi tik kas dešimtoje laidoje. Dominuojančios reportažų temos buvo tokios:

- TV3: susišaudymas, muštynės, vagystės;
- LNK: paauglių susišaudymas ir autobuso pagrobimas (informacija iš

- užsienio), grasinimas susprogdinti;
- LTV: chuliganizmas, vagystė, išžaginimas, grasinimas susprogdinti;
- BTV: žmogžudystė.

Nors Lietuvos naujienų programos ir praktikuoja kriminalinių įvykių politinius, profesinius ir viešuosius komentarus, kurių trukmės vidurkis gali siekti net 7 sek. per laidą (LNK), vis dėlto naujienų programose nepilnamečių teisės pažeidėjų problemos per monitoringo periodą nebuvo rimčiau liečiamos ir diskutuojamos.

Pateikti pagrindinių nacionalinių televizijos kanalų naujienų laidų monitoringo rezultatai aiškiai parodo, kad nepaisant didelio susidomėjimo kriminalinio pobūdžio informacija, per naujienų programas rodoma neproporcingai mažai siužetų apie nepilnamečius teisės pažeidėjus, beveik nekalbama apie nepilnamečių justicijos problemas.

Specialios laidos

Skirtingai nuo naujienų, pasirinktos specialios televizijos programos buvo tiesiogiai skirtos kriminalinėms temoms, todėl čia galima buvo tikėtis gilesnio ir detalesnio tiek kriminalinės, tiek nepilnamečių justicijos problemų pristatymo ir analizės.

Kaip jau buvo minėta, pagrindiniams Lietuvos televizijos kanalams monitoringo metu atstovavo šios specialios programos:

- TV3 – „X sektorius“;
- LNK – „Visiškai slaptai“;
- LTV – „01–02–03“;
- BTV – „Kruvinoji banga“.

Beveik visas šių programų turinys buvo skirtas Lietuvos kriminaliniams įvykiams.

Apie kriminalinių siužetų intensyvumą minėtose laidoje galima spręsti iš

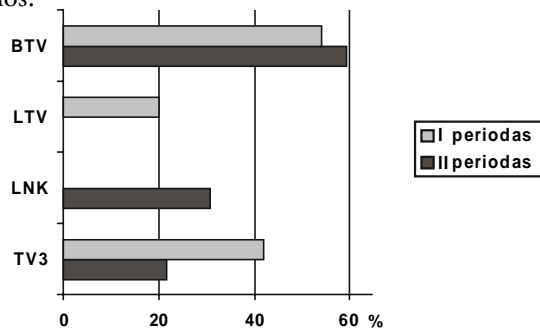
pateiktos 4 lentelės:

TV kanalas	Vidureportażų vidurkis vienoje specialios programos laidoje		Kriminalinių video-reportażų vidurkis vienoje specialios programos laidoje		Audioreportażų vidurkis vienoje specialios programos laidoje		Kriminalinių audio-reportażų vidurkis vienoje specialios programos laidoje	
	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas
TV3	13,6	9,9	9,8	8,1	5,5	4	4,8	4
LNK	0	8	0	6,8	0	5,5	0	3,5
LTV	18,8	0	10	0	9,5	0	4,3	0
BTV	9,4	10,6	5,4	5,2	8,3	7,9	4,4	4,2

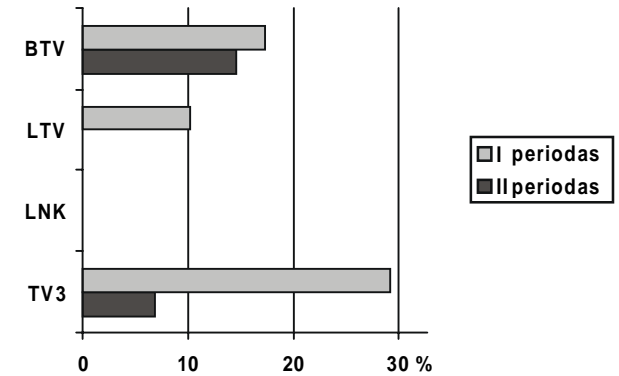
4 lentelė. Kriminalinių video- ir audioreportażų vidurkis Lietuvos televizijų specialiose programose per I ir II monitoringo periodą

Kaip matome, kriminalinės informacijos pateikimas žiūrovams čia žymiai didesnis negu naujienų laidoje. Ypač reikia atkreipti dėmesį į BTV laidą „Kruvinoji banga“, kuri, skirtingai nuo kitų specialių laidų, buvo transliuojama kiekvieną darbo dieną, t.y. buvo savotiška *kriminalinių naujienų* laida. Nors kriminalinių siužetų svoris šioje laidoje ir buvo mažesnis negu kitose laidoje, jų bendras savaitinis svoris yra gerokai didesnis, ir tai daro BTV kanalą akivaizdžiu lyderiu kriminalinės informacijos rinkoje.

Smurtinės informacijos svorį specialiose kriminalinėse laidoje iliustruoja 6 ir 7 diagramos:

6 diagrama. Smurtinių video-reportażų svoris (%) tarp kitų kriminalinių video-reportażų Lietuvos televizijų specialiose laidoje

7 diagrama. Smurtinių audioreportażų svoris (%) tarp kitų kriminalinių audioreportażų Lietuvos televizijų specialiose laidoje

Šios iliustracijos nedviprasmiškai parodo, kad BTV ir TV3 kanalų specialios laidos labiausiai linkę paspalvinti smurtu tiek video-, tiek audioinformaciją apie kriminalinius įvykius Lietuvoje. Tačiau rodydama žiaurumo elementus lydere vėl tapo LTV (I periodas):

TV kanalas	Žiaurumo elementų video-reportażuose vidurkis vienoje specialios programos laidoje		Žiaurumo elementų audioreportażuose vidurkis vienoje specialios programos laidoje	
	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas
TV3	1,8	0,6	0,2	0
LNK	0	1	0	0
LTV	4,2	0	0	0
BTV	2,5	1,5	0,1	0,1

5 lentelė. Žiaurumo elementai specialiose kriminalinėse laidoje

Kiek smurtas ir žiaurumas kriminaliniuose siužetuose yra informatyvūs, t.y. kiek jie sugeba padėti žiūrovams suprasti kriminogeninės situacijos ypatumus Lietuvoje, yra veikiau retorinis klausimas, nes tokie įvykiai Lietuvoje sudaro nežymią visų nusikaltimų dalį. Tačiau tokių siužetų rodymas gali turėti neigiamą psichologinį poveikį, ypač nepilnamečiams

(*imitacijos* efektas), todėl nuolatinis smurto ir žiaurumo transliavimas (pvz., vidutiniškai dvi žiaurumo scenos kiekvieną darbo dieną „Kruvinojoje bangoje“) turėtų kelti rimtą susirūpinimą.

Nepilnamečių teisės pažeidimai specialiose laidose buvo pristatomi taip:

TV kanalas	Kriminalinių siužetų apie nepilnamečius teisių pažeidėjus skaičius	
	I periodas	II periodas
TV3	1	3
LNK	0	0
LTV	2	0
BTV	25	21

6 lentelė. Reportažų apie nepilnamečius teisės pažeidėjus TV specialiose laidose skaičius

Kaip matome 6 lentelėje, daugiausia dėmesio tokiai informacijai skyrė BTV laida „Kruvinoji banga“. Dažniausiai čia buvo rodomi siužetai apie vagystes ir plėšimus, taip pat dėmesys buvo skiriamas chuliganizmo, išžaginimo, sprogdinimo bei narkomanijos atvejams. Panašiai kaip ir televizijos naujienose, specialiose laidose mažai buvo kalbama tiek apie kriminalinės justicijos, tiek apie nepilnamečių justicijos problemas – tą gerai iliustruoja 7 lentelė:

TV kanalas	Viešųjų komentarų vidurkis vienoje specialioje programoje		Politinių komentarų vidurkis vienoje specialioje laidoje		Profesinių komentarų vidurkis vienoje specialioje laidoje	
	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas
TV3	0,3	0,8	0,3	0	9,8	15,3
LNK	0	0	0	0	0	3,6
LTV	0,5	0	0	0	7	4
BTV	0,1	0,1	0	0	0,6	0,2

7 lentelė. Komentarai televizijos kanalų specialiose laidose

Daugiausia dėmesio profesiniams komentarams skyrė TV3 laida „X sektorius“, tačiau nė vienas toks komentaras nebuvo skirtas nepilnamečiams ir jų problemoms aptarti.

Specialių laidų monitoringas parodė, kad čia kriminalinės informacijos – ir informacijos apie nepilnamečius teises pažeidėjus – pristatymas mažai kuo skiriasi nuo televizijos naujienų kriminalinių reportažų: akcentuojami smurtiniai įvykiai ir vengiama rimtos kriminalinės justicijos problemų aptarimo bei analizės. Nepilnamečių justicija, kaip opi Lietuvos visuomenės problema, čia faktiškai ignoruojama.

Pramoginiai filmai

Pramoginiai filmai retai informuoja žiūrovą apie realias visuomenės problemas, tarp jų ir apie kriminalinės arba nepilnamečių justicijos problemas. Dažniausiai žiūrovas, net ir mažametis, puikiai sugeba atskirti realią situaciją ir realias elgesio taisykles nuo menamos filmo tikrovės. Tačiau filmo herojų elgesys arba filme sukurtos situacijos ir jų sprendimo būdai gali paveikti tuos žiūrovus, kurie nepakankamai gerai socializuojasi tradicinių institucijų – šeimos, mokyklos, ir pan. – kontekste. Tokiu atveju filmai, kurie tarsi rekonstruoja socialinę tikrovę, užpildo edukacinį vakuumą ir padeda socializacijos autsaideriams įgyti socialinio elgesio orientyrus ir kriterijus. Priklausomai nuo filmo turinio, toks poveikis gali būti tiek teigiamas, tiek ir neigiamas, skatinantis delinkventinį elgesį.

Per monitoringo periodą nuo 2000 02 15 iki 2000 05 30 buvo peržiūrėta:

TV3 – 317 filmų (bendra trukmė – 19630 min.);

LNK – 325 (18055 min.);

LTV – 114 (5945 min.);

BTV – 305 (19024 min.)

Apie kriminalinių filmų svorį tarp visų per monitoringo laikotarpį rodomų filmų galima spręsti iš 8 lentelės:

TV kanalas	Kriminalinių filmų svoris tarp visų filmų		Kriminalinių filmų trukmės svoris tarp visų filmų trukmės	
	Darbo dienomis	Savaitgaliais	Darbo dienomis	Savaitgaliais
TV3	1,8	7,1	3,2	10,0
LNK	15,1	23,4	16,1	24,4
LTV	7,9	21,1	8,6	15,2
BTV	18,4	44,2	25,9	40,1

8 lentelė. Kriminalinių filmų svoris pagal skaičių ir trukmę (%) Lietuvos televizijos kanaluose

Pateikta lentelė rodo, kad per monitoringo periodą mažiausiai dėmesio kriminaliniams filmams skyrė TV3, o daugiausia – BTV. Panaši tendencija išlieka ir analizuojant smurtinių scenų intensyvumą rodomuose filmuose:

TV kanalas	Smurtinių scenų svoris visuose rodomuose filmuose		Smurtinių scenų trukmė nuo visų rodomų filmų trukmės	
	Darbo dienomis	Savaitgaliais	Darbo dienomis	Savaitgaliais
TV3	3,4	5,0	0,7	0,9
LNK	6,3	11,3	0,9	2,1
LTV	2,0	3,0	0,5	0,4
BTV	9,8	23,8	1,2	1,8

9 lentelė. Smurtinių scenų svoris pagal skaičių ir trukmę (%) Lietuvos televizijos kanalų rodomuose filmuose

Smurtinių scenų rodyme akivaizdžiai pirmauja BTV, antroje vietoje – LNK; trečioje – TV3 ir ketvirtoje – LTV, kuri siūlo savo žiūrovams mažiau smurtinių filmų.

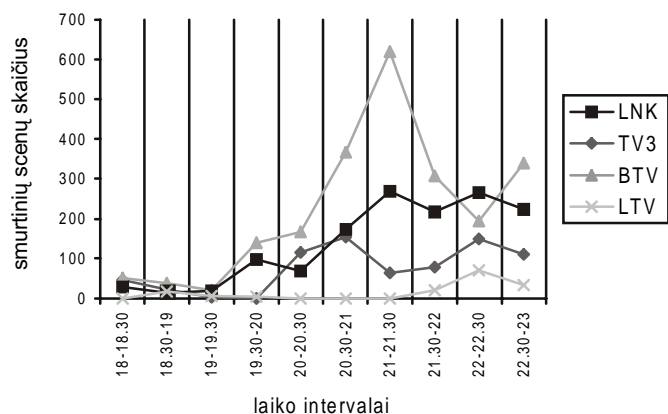
10 lentelė rodo, kokie elementai dominuoja smurtiniuose sižetuose, rodomuose per pagrindinius Lietuvos televizijos kanalus:

TV kanalas	Ginklo panaudojimas	Muštinės	Kankinimai	Seksualinė prievarta	Sprogimai	Nužudymai
TV3	528	389	75	12	46	86
LNK	1197	603	216	23	138	167
LTV	125	88	4	5	7	39
BTV	2054	1148	179	39	201	327

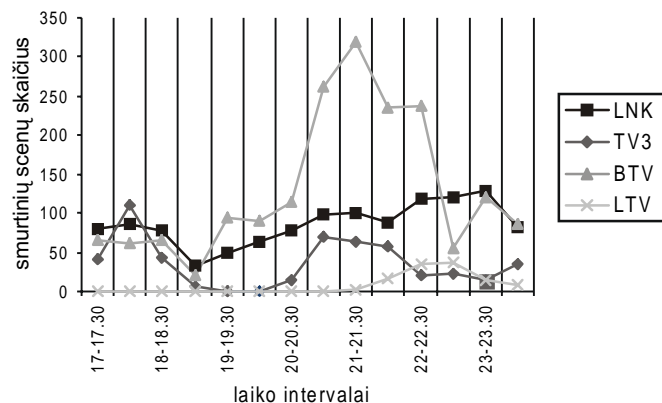
10 lentelė. Smurtiniai elementai, rodomi per Lietuvos televizijos kanalus

Kaip matome, populiariausi elementai smurtiniuose sižetuose – ginklo panaudojimas ir muštynės; daugiausia jų rodo BTV ir LNK, mažiausiai – TV3 ir LTV. Toliau eina nužudymai (BTV), kankinimai (LNK) ir sprogimai (BTV). Nepilnamečių dalyvavimas smurtinėse scenose nėra labai populiarus sižetas televizijos ekranuose: daugiausia tokių sižetų rodė LNK (39), žymiai mažiau – TV3 (11) ir BTV (3); LTV jų nerodė visai.

Nagrinęjant galimą smurtinių elementų įtaką televizijos filmų žiūrovams, verta atkreipti dėmesį ne tik į dažną kriminalinių filmų rodymą, didelį smurtinių epizodų skaičių bei jų trukmę. Ne mažiau svarbu panagrinėti, kaip išsidėsto smurtinių scenų rodymas televizijos filmų transliacijos laiko intervaluose. Žemiau pateiktos diagramos rodo, kiek smurtinių sižetų pateko į 30 minučių trukmės laiko atkarpas, kurios buvo fiksuojamos monitoringo metu.

8 diagrama. Smurtinių scenų pasiskirstymas pagal rodomų filmų laiko intervalą darbo dienomis

9 diagrama. Smurtinių scenų pasiskirstymas pagal rodomų filmų laiko intervalą savaitgaliais

Kaip matome 8 ir 9 diagramose, kiekvienas televizijos kanalas turi savo „smurtinį tinklą“: maksimalus smurtinių scenų skaičius BTV rodomuose filmuose patenka į 21.00 – 21.30 laiko atkarpą (tiek darbo dienomis, tiek savaitgaliais); LNK – 21.00 – 21.30 ir 22.00 – 22.30 – darbo dienomis ir

23.00 – 23.30 – savaitgaliais; TV3 – 20.30 – 21.00 ir 22.00 – 22.30 – darbo dienomis ir 17.30 – 18.00 – savaitgaliais; LTV – 22.00 – 22.30 – darbo dienomis ir 22.30 – 23.00 – savaitgaliais. Turint omenyje, kad labiausiai žiūrimu laikotarpiu laikomas intervalas nuo 19.00 iki 21.30, nesunku nustatyti, kad iš išvardintų televizijos kanalų tik LTV sąmoningai arba nesąmoningai stengėsi apsaugoti savo žiūrovus nuo virtualios smurto bangos. Šiame kontekste verta atkreipti dėmesį į tai, kaip išsiskiria smurtiniai siužetai BTV rodomuose filmuose: kituose kanaluose tokie siužetai pasiskirsto daugmaž po lygiai per visus laiko intervalus, o čia į laiko intervalą nuo 20.30 iki 22.00 patenka 57,7 proc. visų šiame kanale rodomų smurtinių siužetų – darbo dienomis, ir 44,7 proc. – savaitgaliais. Kaip paaiškėjo monitoringo metu, per labiausiai „smurtinį“ BTV kanalą buvo rodomi Rusijos, JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Kanados filmai. Mažiausiai „smurtinis“ LTV kanalas rodė Skandinavijos, Vokietijos, Lenkijos ir Lietuvos filmus.

Transliuojamų per Lietuvos televizijos kanalus filmų monitoringas leido teigti, kad smurtinio pobūdžio siužetai patenka į labiausiai žiūrimus laiko intervalus. Tai potencialiai gali įtakoti tas socialines grupes, kurios yra nuolatiniai televizijos filmų žiūrovai ir kurių socializacijos įgūdžiai dar tik formuojasi. Kadangi tokiai socialinei grupei priskiriami ir nepilnamečiai, galima atsargiai kelti hipotezę apie neigiamą Lietuvos televizijos kanalų (visų pirma BTV ir LNK) įtaką nepilnamečiams, nors spėjimas, kad intensyvus virtualinis smurtas televizijos filmuose skatina smurtinių veiksmų imitaciją tarp nepilnamečių žiūrovų, turi būti papildomai patikrintas.

Apibendrinant pagrindinių Lietuvos televizijos kanalų naujienų laidų, specialių kriminalinių programų bei pramoginių filmų monitoringą galima suformuluoti du teiginius:

- 1) nepilnamečių justicijos problemos faktiškai ignoruojamos televizijos kanaluose, kurie didesnę dėmesį skiria išskirtinei kriminalinei informacijai, visų pirma – smurtinio pobūdžio informacijai;

- 2) orientacija į smurtinio pobūdžio siužetus – tiek naujienų laidose, tiek specialiose kriminalinėse programose ir ypač televizijos filmuose – gali turėti neigiamą poveikį nepilnamečiams bei skatinti jų smurtinius veiksmus, sprendžiant iškilusias problemas.

1.2. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA LIETUVOS SPAUDOS PUBLIKACIJOSE

Palyginti su televizija, Lietuvos spaudos dėmesys kriminalinei justicijai turi gilesnes tradicijas. Galima teigti, kad Lietuvos laikraščiai ir žurnalai „atrado“ nusikaltimų temas dar 1991–92 metais ir nuo to laiko pradėjo reguliariai informuoti savo skaitytojus tiek apie kriminalinius įvykius Lietuvoje, tiek užsienyje. Savotišku Lietuvos žiniasklaidos fenomenu galima laikyti atskirų rubrikų-puslapių, skirtų kriminalinės justicijos temoms spaudoje, atsiradimą. Toks padidintas dėmesys kriminalinei tematikai leido daryti prielaidą, kad Lietuvos spauda skiria nemažai vietos savo puslapiuose ir nepilnamečių justicijos problemoms.

1999–2000 metais buvo atlikta pagrindinių nacionalinių ir regioninių laikraščių bei vieno iš populiariausių žurnalų „Veidas“ analizė. Šiuo tyrimu buvo siekiama:

- kiekybiškai įvertinti Lietuvos spaudos domėjimąsi nepilnamečių justicijos problemomis;
- nustatyti, ar spaudos publikacijos atitinka realias nepilnamečių justicijos problemas;
- išanalizuoti, kaip Lietuvos žurnalistai informuoja skaitytojus apie nepilnamečių justicijos problemas.

Tokie tyrimo orientyrai turėjo ne tik atsakyti į klausimą, ar iš tikrųjų Lietuvos spauda reguliariai stebi nepilnamečių justicijos problemas, bet ir įvertinti, kokių rakursu ši tema pristatoma visuomenei, kokios nepilnamečių justicijos problemos laikraščiuose bei žurnaluose laikomos opiausiomis.

Lietuvos spaudos publikacijų, skirtų nepilnamečių justicijai, analizės aprašymas

Lietuvos spaudos analizei buvo atrinkti 10 leidinių:

- 3 nacionaliniai dienraščiai – „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos aidas“;
- 5 regioniniai laikraščiai – „Vakarinės naujienos“ (Vilnius), „Kauno diena“⁶, „Klaipėda“, „Šiaulių kraštas“ ir „Panevėžio balsas“;
- 1 specializuotas laikraštis, skirtas kriminalinėms temoms – „Akistata“;
- 1 žurnalas – „Veidas“.

Tyrimas apėmė 1995 01 01 – 1999 12 31 laikotarpį ir jame buvo analizuojami visos minėtų leidinių publikacijos, kuriose:

- buvo aprašomas konkretus nusikaltimas ir nusikaltėlis ar įtariamasis, kuris nusikaltimo metu buvo jaunesnis nei 18 m.;
- nagrinėjamos nepilnamečių (asmenų iki 18 m.) nusikaltimų problemos.

Atrinktos publikacijos buvo klasifikuojamos pagal tokius indikatorius:

- leidinio pavadinimas;
- publikacijos data;
- straipsnio pavadinimas;
- publikacijų autorius;
- puslapiai, kuriuose publikuojamas straipsnis;
- straipsnio simbolių skaičius;
- nusikaltimo klasifikacija pagal Baudžiamąjį kodeksą;
- rubrikos pavadinimas.

Iš viso buvo atrinkta ir klasifikuota 1769 straipsnių, kurių bendra apimtis – 2627179 ženklų (apie 1314 A4 formato standartinių puslapių).

⁶ Dabartiniu metu „Kauno diena“ pagal savo tiražą ir platinimą gali būti priskirta ir prie nacionalinių dienraščių, tačiau čia atsižvelgiama į šio laikraščio pradinį – regioninį – statusą.

Minėti klasifikatoriai leido kiekybiškai įvertinti nepilnamečių justicijos problemų pateikimą spaudoje. Tačiau detalesnis spaudos publikacijų tyrimas pareikalavo specialios teksto turinio analizės, kuri buvo atlikta, panaudojant kompiuterinę programą „Hamlet”.⁷

Šiam tikslui visi atrinkti straipsnio tekstai buvo perrašomi į elektronines bylas, adaptuojami (t.y. delituanizuojami, paliekant tik lotynišką šriftą) ir sugrupuojami į 65 bylas:

- pagal leidinį ir kiekvienus metus – 50 bylų;
- pagal leidinį už visus metus – 10 bylų;
- visi leidiniai pagal metus – 5 bylos.

Kiekvienoje byloje buvo analizuojami žodžių sąrašai pagal jų vartojimo dažnumą, iš jų atrenkami vadinamieji „raktiniai” žodžiai, labiausiai atspindintys kriminalinės justicijos temas. Toliau buvo atliekama „raktinių” žodžių vartojimo tekste analizė, iš kurios galima buvo nustatyti, kokie ir kokiam kontekste „raktiniai” žodžiai ir jų sinonimai dažniausiai vartojami tarpusavyje (sudaro pastovias grupes – klasterius). Tai leido fiksuoti prasminę analizuojamų tekstų struktūrą. Galutinei analizei buvo pasirinkta 10 bylų iš antros grupės, nors darbo analizei buvo naudojamos bylos ir iš pirmos bei trečios grupių.

Minėtų publikacijų atranką, klasifikaciją bei pirminę turinio analizę, panaudodama programą „Hamlet”, atliko UAB „Mediaskopas” Lietuvos žmogaus teisių centro užsakyimu. Naudojami lyginamojoje analizėje duomenys apie kriminalinio pobūdžio publikacijas Lietuvos spaudoje (kiekybinės charakteristikos) buvo surinkti Vilniaus universiteto Socialinių studijų centre 1997 – 2000 metais.

⁷ Apie programą ir jos autorių Alaną Brierą žr. interneto svetainę <http://www.soton.ac.uk/~apb/index.htm>.

Nepilnamečių justicijos temų Lietuvos spaudoje analizė

Lietuvos nacionalinės ir regioninės spaudos publikacijų analizė apie nepilnamečių justicijos problemas buvo atlikta dviem etapais. Pirmame etape publikacijos buvo analizuojamos pagal formalius kiekybės kriterijus, t.y. pagal klasifikatorius. Antrame etape buvo analizuojamas publikacijos turinys ir nustatomi struktūros elementai, sudarantys semantinį analizuojamų publikacijų branduolį.

Kiekybinė Lietuvos spaudos publikacijų analizė

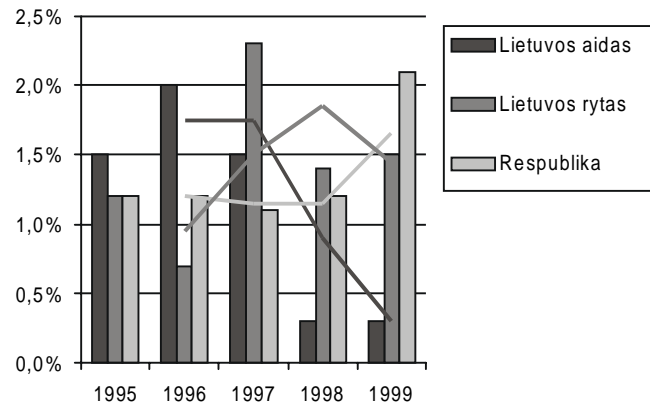
Pastarųjų metų Lietuvos spaudos dėmesį nepilnamečių justicijai gali pailustruoti 11 lentelė, kurioje parodyta bendra straipsnių, skirtų šiai temai, apimtis:

Leidiniai	1995	1996	1997	1998	1999
<i>Lietuvos aidas</i>	11240	17010	9610	2620	2200
<i>Lietuvos rytas</i>	12410	9470	26700	21390	17770
<i>Respublika</i>	6420	7040	7930	10890	17680
<i>Vakarinės naujienos</i>	4620	6250	5550	2800	3400
<i>Kauno diena</i>	9270	13070	17010	11200	8850
<i>Klaipėda</i>	3050	4100	6870	14490	10800
<i>Šiaulių kraštas</i>	7040	5460	9230	5420	7660
<i>Panevėžio balsas</i>	460	1160	4000	6380	5000

11 lentelė. Straipsnių apie nepilnamečių justiciją apimtis žodžiais pagrindiniuose Lietuvos laikraščiuose 1995 – 1999 metais

Kaip matome iš pateiktų duomenų, nepilnamečių justicijos tema buvo labiausiai „patraukli” 1997–98 metais. 1999 metais publikacijų apimtis kiek sumažėjo, nors kalbėti apie bendrą šio proceso dėsingumą čia nėra pagrindo – „Respublikoje” matomas nuolat augantis dėmesys šiai temai, o kituose laikraščiuose jis buvo veikiau „pulsuojantis”. Dėmesį nepilna-

mečių justicijos temai laikraščiuose galima vertinti ir kitaip – analizuojant publikacijų, skirtų šiai temai svorį, bendrame publikacijų kontekste. Nacionaliniai laikraščiai pagal šį požymį pasiskirstė taip:

10 diagrama. Publikacijų apie nepilnamečių justicijos problemas apimtis (procentais) nuo visų kitų kriminalinių publikacijų pagrindiniuose nacionaliniuose laikraščiuose (1995 – 1999 m.)

Iš šios diagramos aiškiai matyti, kad pastaraisiais metais „Lietuvos rytas“ bei „Respublika“ skyrė nepilnamečių justicijos temai gerokai didesnę dėmesį negu „Lietuvos aidas“; taip pat pažymėtina, kad „Lietuvos ryto“ ir „Lietuvos aidas“ dėmesys šiai temai sumažėjo, o „Respublikos“ išaugo.

Analizuojant nepilnamečių justicijos temas Lietuvos nacionalinėje bei regioninėje spaudoje svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokius šios temos aspektus žurnalistai gvildeno savo publikacijose. Šiuo atveju vienas svarbiausių rodiklių gali būti spaudos dėmesys nepilnamečių justicijai, kaip bendrai socialinei problemai, bei jos sprendimo galimybėms. Koks yra tokių publikacijų svoris Lietuvos spaudoje, galima matyti iš 12 lentelės:

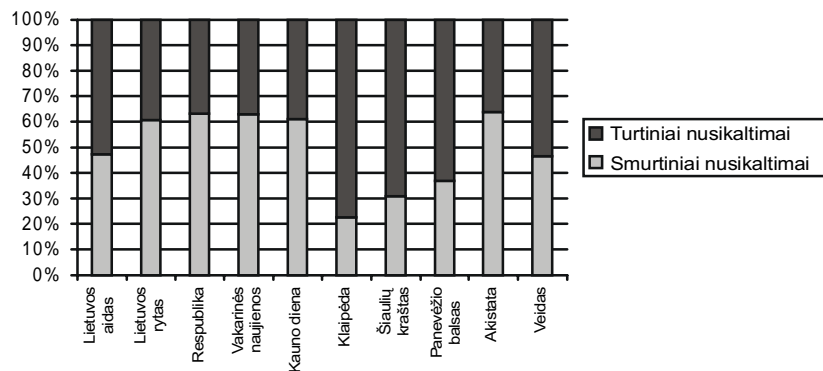
Leidiniai	Santykinis publikacijų kiekis	Santykinė publikacijų apimtis
<i>Lietuvos aidas</i>	6,3%	20,2%
<i>Lietuvos rytas</i>	2,7%	4,8%
<i>Respublika</i>	3,1%	5,5%
<i>Vakarinės naujienos</i>	1,0%	3,9%
<i>Kauno diena</i>	1,3%	4,3%
<i>Klaipėda</i>	4,1%	20,5%
<i>Šiaulių kraštas</i>	6,6%	6,1%
<i>Panevėžio balsas</i>	1,7%	2,2%
<i>Akistata</i>	4,2%	5,1%
<i>Veidas</i>	50,0%	56,8%

12 lentelė. Analitinės publikacijos apie bendras nepilnamečių justicijos problemas (procentais) tarp visų publikacijų, skirtų nepilnamečių justicijai pagrindiniuose Lietuvos spaudoje 1995 – 1999 metais

Kaip matome, Lietuvos leidinius galima suskirstyti į tris grupes. Pirmą grupę sudaro savaitinis žurnalas „Veidas“, kuriame pusė visos spausdinamos medžiagos apie nepilnamečių justiciją buvo skirta šios problemos analizei. Į antrą grupę pateko nacionalinis dienraštis „Lietuvos aidas“ ir regioninis laikraštis „Klaipėda“, kurių analitinio pobūdžio publikacijų apimtis sudaro penktadalį visos medžiagos, skirtos nepilnamečių justicijai. Į trečią – autsaiderių – grupę pateko visi likusieji leidiniai: analitinės publikacijos čia sudarė nežymią dalį tarp kitų, skirtų nepilnamečių justicijos temai, publikacijų. Šie duomenys leidžia teigti, kad Lietuvos nacionalinė ir regioninė spauda nėra linkusi aiškinti nepilnamečių nusikaltimų priežasčių bei aptarinėti bendrų socialinių nusikaltimų prevencinių mechanizmų. Šiuose leidiniuose analitinių publikacijų trūkumas kompensuojamas įvairiais nepilnamečių nusikaltimų ir nusižengimų aprašymais ir atpasakojimais.

Kokie nepilnamečių nusikaltimai ir teisės pažeidimai labiausiai domina

Lietuvos spaudą? Ar ji tiksliai fiksuoja realią nepilnamečių nusikaltimų būklę šalyje? Į šiuos klausimus iš dalies gali atsakyti duomenys, kurie pateikti 11 diagramoje:

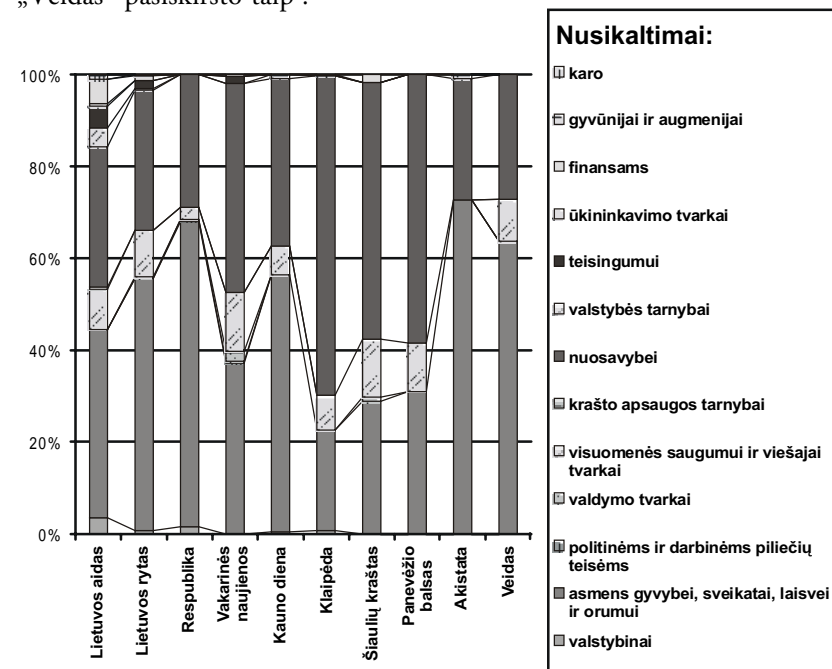

11 diagrama. Publikacijos apie smurtinius ir turtinius nepilnamečių nusikaltimus Lietuvos spaudoje 1995 – 1999 metais

Čia, kaip ir anksčiau, Lietuvos spaudos preferencijos kriminalinėms temoms išsiskyrė: „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Kauno diena“ bei „Akistata“ buvo linkę akcentuoti smurtinius nepilnamečių nusikaltimų aspektus, „Lietuvos aidas“ ir „Veidas“ vienodą dėmesį skyrė abiem temoms ir tik trys regioniniai laikraščiai – „Klaipėda“, „Šiaulių kraštas“ ir „Panevėžio balsas“ – daugiau dėmesio skyrė turtiniams nusikaltimams nei smurtiniams. Kas objektyviau atspindi kriminogeninę būklę visuomenėje, nesunku nustatyti, prisiminus, kad nepilnamečių nusikaltimų struktūra turtinių nusikaltimų atžvilgiu panaši į bendrą nusikaltimų struktūrą, t.y. čia apie 80 proc. visų nusikaltimų sudaro vagystės, plėšimai, turto prievartavimas ir pan. Pažymėtina, kad būtent tokią proporciją ir sugebėjo išlaikyti savo publikacijose uostamiesčio laikraštis „Klaipėda“.

Spaudos leidinių preferencijas nepilnamečių nusikaltimų temoms galima analizuoti ir pagal aprašomas publikacijose nusikaltimų rūšis. Šiuo atveju,

straipsniai nacionaliniuose ir regionaliniuose laikraščiuose bei žurnale „Veidas“ pasiskirsto taip⁸:

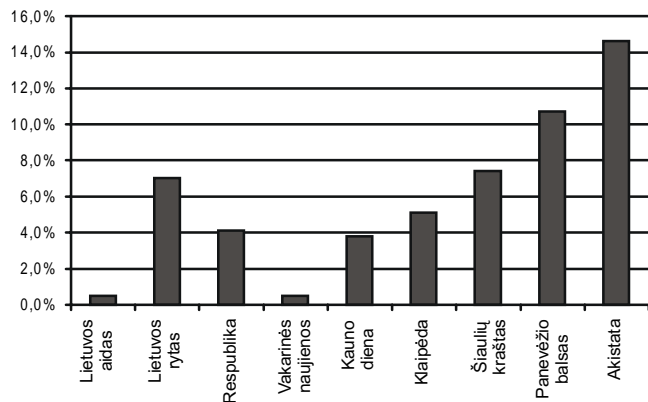
12 diagrama. Spaudos publikacijų apie nepilnamečių justiciją pagal nusikaltimų rūšį struktūra 1995 – 1999 metais

Šioje diagramoje konkretizuojama Lietuvos spaudos interesų sfera kriminalinėje nepilnamečių justicijoje: nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui, nuosavybei bei visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai. Tačiau reikia pastebėti, kad nė vienas leidinys nesugebėjo teisingai įvertinti nusikaltimų visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai svorio nepilnamečių nusikaltimų struktūroje. Pagal Lietuvos nepilnamečių nusikaltimų statistiką chuliganizmas, kuris ir priklauso šiai nusikaltimų

⁸ Straipsniai buvo klasifikuojami pagal vieną nusikaltimų rūšį; jeigu publikacijose aprašomi keli nusikaltimai, straipsnis buvo klasifikuojamas pagal dominuojantį nusikaltimą.

rūšiai, keliskart dažnesnis reiškinys, negu visi tyčiniai nužudymai, tyčiniai sunkūs kūno sužalojimai ir išžaginimai. Pastarieji sudaro didžiausią dalį tarp visų nusikaltimų asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui, tačiau tokių nusikaltimų aprašymų Lietuvos spaudoje yra kelis kartus daugiau, negu minėtų nusikaltimų viešajai tvarkai. Tai yra bendra situacija, kurios nesugebėjo išvengti net ir tie leidiniai, kurie neblogai „atspėjo“ nusikaltimų nuosavybei reikšmę nepilnamečių nusikaltimų struktūroje.

Toks spaudos selektyvumas pristatant nepilnamečių nusikaltimus leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos leidiniai dirbtinai dramatinizuoja situaciją. Tokią hipotezę iš dalies patvirtina ir kitas pastebėjimas, fiksuojantis, kokia tvarka laikraščiai pristato nepilnamečių justicijos temas savo puslapiuose. 13 diagrama rodo, koks procentas tokių publikacijų patenka į pirmąjį, labiausiai skaitomą, kiekvieno laikraščio puslapį:

13 diagrama. 1995 – 1999 metų publikacijos apie nepilnamečių justiciją, patekusios į pirmąjį leidinio puslapį (procentais)

Kaip galima matyti iš šios diagramos, labiausiai linkęs afišuoti nepilnamečių nusikaltimus laikraštis „Akistata“: apie 15 proc. visų nepilnamečių nusikaltimų skirtų publikacijų prasideda pirmame puslapyje. Toliau eina du regioniniai laikraščiai – „Panevėžio balsas“ ir „Šiaulių kraštas“ ir

didžiausias Lietuvos dienraštis – „Lietuvos rytas“. Mažiausiai tokias publikacijas reklamavo laikraščiai „Lietuvos aidas“ ir „Vakarinių naujienos“.

Kitas įdomus aspektas – publikacijų autorių pasiskirstymas pagal lytį ir darbovietę:

Leidiniai	Santykinis publikacijų kiekis (vyrai/moterys)
<i>Lietuvos aidas</i>	79,4% / 20,6%
<i>Lietuvos rytas</i>	48,6% / 51,4%
<i>Respublika</i>	50,7% / 49,3%
<i>Vakarinių naujienos</i>	21,1% / 78,9%
<i>Kauno diena</i>	13,2% / 86,8%
<i>Klaipėda</i>	81,7% / 18,3%
<i>Šiaulių kraštas</i>	72,7% / 27,3%
<i>Panevėžio balsas</i>	78,6% / 21,4%
<i>Akistata</i>	47,1% / 52,9%
<i>Vėidas</i>	25,0% / 75,0%

13 lentelė. Publikacijų autorių pasiskirstymas pagal lytį 1995 – 1999 m.

Kaip matome iš 13 lentelės, vyrai-žurnalistai dominavo „Lietuvos aidas“, „Klaipėdos“, „Šiaulių krašto“ ir „Panevėžio balso“ publikacijose; moterys-žurnalistės – „Vakarinių naujienų“, „Kauno dienos“, „Vėido“ publikacijose. Visuose kituose leidiniuose vyrai ir moterys pasiskirstė daugmaž po lygiai. Pastebėtina, kad vyrų „dominavimas“ nepilnamečių justicijos žurnalistikoje neblogai koreliuoja su smurtinių-turtinių temų dichotomija Lietuvos spaudoje (11 ir 12 diagr.) – susidaro išpūdis, kad ten, kur dominuoja vyrai, smurtiniams nusikaltimams skiriamas mažesnis dėmesys, negu ten, kur dominuoja moterys. Kiek čia yra dėsningumo ir kiek atsitiktinumo, dabartinis tyrimas atsakyti negali.

Formali kiekybinė Lietuvos spaudos publikacijų nepilnamečių justicijos

temomis analizė leidžia kalbėti apie bendras tendencijas laikraščių bei žurnalų publikacijose. Akivaizdu, kad spauda plačiau ir detaliau analizuoja šias temas, negu televizija. Tačiau spaudoje taip pat žurnalistai neretai linkę dramatinizuoti nepilnamečių nusikaltimus, pristatyti vien smurtinius nepilnamečių justicijos aspektus, neatsižvelgdami į realias nepilnamečių justicijos problemas ir jų sprendimo būdus. Šiuo požiūriu spauda labiau dezinformuoja savo skaitytojus, negu informuoja juos apie realią nepilnamečių justicijos būklę. Tolimesnis ir detalesnis šio proceso paaiškinimas siejamas su žurnalistinių publikacijų turinio (*kontent*) analize.

Tekstų apie nepilnamečių justicijos problemas analizė

Informacijos apie nepilnamečių justicijos problemas pateikimas spaudoje, be abejo, priklauso nuo teksto rašančio žurnalisto, jo literatūrinio talento, analitinių sugebėjimų, profesinės intuicijos. Tačiau tai, kaip pateikiama tema, ką turi sužinoti skaitytojai iš pateiktos laikraštyje arba žurnale informacijos, priklauso ne tik nuo pavienio žurnalisto arba žurnalistės. Šalia jo arba jos dirba kolegos, kurie rašo panašiomis temomis, redaktoriai, turintys savą žurnalistikos viziją, leidėjai, paisantys finansinių leidinio interesų. Todėl į temines publikacijas laikraščiuose arba žurnaluose reikia žiūrėti kaip į vientisą tekstą, kuris atstovauja savo leidinį ir kuris pristato skaitytojams to leidinio vidinį ideologinį *credo*.

Nuo 1995 iki 1999 metų minėtuose nacionaliniuose ir regioniniuose laikraščiuose bei žurnale „Veidas“ keitėsi tiek žurnalistai, rašantys apie nepilnamečių justicijos problemas, tiek redaktoriai ir leidėjai. Suprantama, kartu neišvengiamai keitėsi ir informacijos atrankos, apdorojimo ir pateikimo principai, t.y. keitėsi šių leidinių ideologijos nuostatos. Pavyzdžiui, „Lietuvos aide“ nuo 1998 metų pradžios nebuvo nė vieno probleminio teksto, skirto nepilnamečių justicijai, o bendra šiai temai skirtų straipsnių apimtis, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo daugiau negu keturis kartus. Panašių pokyčių galima pastebėti ir kituose leidiniuose. Tačiau, kol laikraštis arba žurnalas nepakeitė savo pavadinimo, verta manyti, kad nepaisant visų vidinių pokyčių, apie kuriuos skaitytojas dažnai

nieko ir nežino, leidinys atsako už visas savo publikacijas, kurios ir formuoja to leidinio skaitytojų nuomonę apie nepilnamečių justiciją. Todėl tyrimo metu buvo daroma prielaida, kad visi vieno leidinio tekstai turi bendrą nuostatą, kuri nesikeičia, net ir esant dirbančių šiame leidinyje žmonių kaitai.

Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į straipsnių antraštes, kurios yra ne tik leidinio vizitinės kortelės, bet ir savotiškas indikatorius, kuris orientuoja skaitytoją teikiamos informacijos sraute. Publikacijų antraščių analizė leidžia visus leidinius paskirstyti tarp dviejų polių: agresyvios, iššaukiančios bei pribloškiančios skaitytoją retorikos ir ramios informatyvios retorikos, vartojančios neutralius terminus ir nuosaikų pasakojimo toną.

Akivaizdus agresyvios retorikos lyderis tarp laikraščių ir žurnalų yra „Akistata“. Štai tik trumpas šio leidinio straipsnių, skirtų nepilnamečiams teisės pažeidėjams, antraščių sąrašas:

„Vieni užmušė dukrą, kiti – motiną“, „Automobilius plėšia paaugliai, kurie šaudo į langus ir žagina vaikus“, „Paaugliai pardavėją padegė iš neturėjimo ką veikti“, „Sekso orgija truko šešias valandas“, „Čigoniukas prievartavo nesveiką penkiolikmetį“ ir t.t.

Nuo lyderio stengiasi neatsilikti ir didžiausieji Lietuvos laikraščiai.

„Lietuvos rytas“:

„Nuteistas tėvą pasmaugęs 16-metis sūnus“, „Policija Utenoje suėmė vienuoliktoką, primušusį teisėją“, „Žvėryne paaugliai spardė psichologijos studentus“, „Nepilnamečiai žaginti ėjo į aukos namus“, „Dėl stipendijos dūris peiliu“, „Nepilnamečių gauja pavertė košmaru šeimos gyvenimą“, „Muštynės po pamokų – sostinės mokyklų kasdienybė“;

„Respublika“:

„Dvylikametės narkomanės išdaigos“, „Šeimos tragedija: sūnus vogė iš namų ir žagino mažametę seserį“, „Mokiniai problemas sprendžia peiliu“, „Penkiolikmetė prisipažino siuntusi nuodingą gėrimą“, „Uostamiestyje mokinės bendraklasiui surengė egzekuciją“.

„Kauno dienos“ šiek tiek ramesnis tonas, bet ir ten galima aptikti „perliukų“, primenančių „Akistatos“ retoriką:

„Muzikantus iš Italijos apvogė Senamiesčio vaikėzai“, „Mažylį tvirkino...dvylikametis“, „Nuteisti nepilnamečiai plėšikai, nužudę 85 metų senutę“, „Dešimtokas apnuodijo dujomis 17 mokinių“, „Prokuratūra priversta ginti policiją nuo 15-mečio“.

Nemažai dramtizmo galima buvo aptikti ir „Lietuvos aidų“ antraštėse:

„Ginklai moksleivių rankose“, „Nužudyto draugo lavoną paslėpė ežere“, „Nepilnametį reketuotoją sustabdė tik išpėjamieji šūviai“, „Įtariamą devynmetės žudikas sulaukė Vilniuje“, „Nepilnametę žagino keturiese“.

„Panevėžio balsas“, kuris 1995 – 1997 metais apsiribodavo oficialiomis antraštėmis: „Policija praneša“ ir pan., vėliau pajuto „kūrybinį skonį“ ir pradėjo „džiuginti“ savo skaitytojus tokiais tekstais:

„Už pasipriešinimą – šūvis į veidą“, „Grasina iššaudyti visą šeimą“, „Septyniolikmetis šunimi įpuolė motiną ir brolių“.

Panašus likimas ištiko ir „Šiaulių kraštą“ – pradėjęs nuo neutralaus naratyvo („Nepilnametis sukčius norėjo pirkti lėktuvą“ ir pan.), laikraštis nusprendė pasodrinti teikiamos kriminalinės informacijos anonsą:

„Šiauliuose paaugliai išžagino du berniukus“, „Septyniolikmetė

pasmaugė vyriškį lygintuvo laidu“, „Nuteisti jaunuoliai, trise išžaginę nepilnametę“, „Moterį užpuolė nepilnametis plėšikas“.

Šiame fone jau visiškai nekaltai atrodė „Vakarinių naujienų“ ir „Klaipėdos“ antraštės. 1995 metais šie leidiniai dar bandė kurti savo antraštes pagal „tamsios“ estetikos kanonus: „Iš matymo pažįstamas vyriškis sumušė šeimnininkę ir atėmė juvelyrinius dirbinius“ („Vakarinės naujienos“), „Kanalizacijoje rasta žmogaus kaukolė“ („Klaipėda“), tačiau vėliau jie pasirinko ramesnę ir lakoniškesnę stilių:

„Nužudęs žmoną, pasikorė vyras“, „Kriminalinė kronika“, „Policija praneša“, „Kronika“ („Vakarinės naujienos“), „Apiplėšta parduotuvė“, „Išdykėliai“, „Išdaužyti langai“, „Išžagino“ („Klaipėda“).

Žurnalas „Veidas“, kuriame 50 proc. užima analitinės publikacijos, negalėjo konkuruoti su kitais leidiniais, nors ir jo antraštėse galima pastebėti norą sudominti ir pritraukti skaitytoją:

„11-os metų žmogžudys“, „Septyniolikmečiai barbarai“, „Auganti žudikų karta“, „Jaunimas eina vogti“.

Suprantama, kad minėtuose leidiniuose galima buvo surasti ir kitokios – ramios ir analitinės retorikos pavyzdžių:

„Kas kaltas: genai ar auklėjimas?“ („Akistata“), „Priglobti ar atstumti?“ („Kauno diena“), „Paaugliams apie narkomaniją ir seksualines problemas“ („Klaipėda“), „Nepilnamečiai ir teisingumas Lietuvoje“ („Lietuvos aidas“), „Vaikų nusikaltimai – valstybės problema“ („Lietuvos rytas“), „Psichikos sveikatos centre teikiama ir socialinė pagalba“ („Panevėžio balsas“), „Nepilnamečiai kalės naujame tardymo izoliatoriuje“ („Respublika“), „Mokiniai – prieš alkoholį“ („Šiaulių kraštas“), „Prostitucijos verslas – kriminalinis nusikaltimas“ („Vakarinės naujienos“), „Nusikaltę vaikai Lukiškėse teismo laukia dvejus metus“ („Veidas“).

Tačiau tokios antraštės, kaip, beje, ir juos lydintys straipsniai, sudaro tik nedidelę dalį visos nepilnamečių justicijos tema publikuojamos medžiagos. Tekstuose dominuoja veikiau agresyvios, o ne ramios retorikos pavyzdžiai. Pažymėtina, kad juose akcentuojamas ne tik nepilnamečių dalyvavimas nusikaltime, bet ir pabrėžiamas žiaurus nusikaltėliškės veiklos pobūdis, išskirtinė nusikaltimo rūšis. Nepilnametis teisės pažeidėjas vaizduojamas kaip absoliutaus blogio įsikūnijimas, kaip iškrypėlis, nesugebantis laikytis esminių žmogiško gyvenimo principų, priklausantis kitam – svetimam ir mums nedraugiškam – pasauliui, kuris ketina sunaikinti trapius civilizacijos pamatus. Deja, toks nepilnamečių justicijos pateikimas labiau primena nerimaujančių dėl ateities žmonių fobijas, negu norą bliviai pažvelgti į nepilnamečių problemas ir pabandyti surasti tinkamus jų sprendimus.

Nesunku numanyti, kad pastebėti antraščių stilistiniai bruožai gali būti paryškinti pačiuose tekstuose. Ne mažiau svarbu žinoti ne tik apie publikacijų stilistinius ypatumus, bet ir atsakyti į klausimą: apie ką rašoma spaudos publikacijose, skirtose nepilnamečių justicijos temai? Į šį klausimą gali atsakyti minėtų tekstų turinio analizė. Kaip jau buvo minėta anksčiau, šiam tikslui panaudota turinio (*kontent*) analizės programa „*Hamlet*”.

Apie bendrą 1995 – 1999 metų „Lietuvos aidą“ publikacijų, skirtų nepilnamečių justicijos problemoms, orientaciją galima spręsti iš klasterinės analizės, kuri fiksuoja dažniausiai pasitaikančias analizuojamo teksto raktinių žodžių ir jų sinonimų⁹ grupes. Kaip parodė analizė¹⁰, čia labiau akcentuojami kriminalinės justicijos veiksmai, susiję su nusikaltėlių sulaikymu, bylų svarstymu teisme bei laisvės atėmimo sankcijos taikymu. Šių struktūrinių elementų konkretūs stilistiniai pavyzdžiai „Lietuvos aidą“ puslapiuose atrodė taip:

„Policija apieškojo visą rajoną, sulaikė keturis įtariamuosius, tačiau

⁹ Programoje *Hamlet* fiksuojama tik nekintama raktinių žodžių ir sinonimų dalis (pvz., nepilnametis, vaikas = nepilnamečis*)

¹⁰ Klasterinės analizės rezultatai pateikti 1 priede.

tarp jų, Mindaugo teigimu, sesutės pagrobėjo nebuvo” (1995 01 17), „Nuteistajam skirta bausmė 8 metai laisvės atėmimo, ją atliekant sustiprinto režimo pataisos darbų kolonijoje.” (1996 01 25), „Vakar Panevėžio apygardos teismas baigė nagrinėti kėdainiečio Ramūno Sabaliausko nužudymo bylą ir paskelbė nuosprendį” (1998 09 15).

Bendra „Lietuvos ryto” publikacijų orientacija iš pirmo žvilgsnio panaši į „Lietuvos aidą” preferencijas. Čia taip pat temos, skirtos laisvės atėmimo sankcijoms, teismams bei policijos pareigūnams yra svarbiausios, tačiau jos atsiranda šalia temų apie mokyklas bei vaikų ir tėvų santykius; taip pat nežymiai fiksuojama nepilnamečių nusikaltimų (siejamų dažniausiai su automobiliais) vieta – gatvė. Konkretūs pavyzdžiai:

„V.Ambrzevičius nuteistas 4 metams 6 mėnesiams, N. Burkauskis 2 metams 6 mėnesiams laisvės atėmimo bendrojo režimo pataisos darbų kolonijoje” (1997 01 13); „Klaipėdos apygardos teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje žinomo gydytojo, buvusio miesto liginės neurochirurgijos skyriaus vedėjo Jono Pakutinsko (g.1930 m.) tyčiniu nužudymu sunkinančiomis aplinkybėmis ir plėšimu buvo kaltinamas moksleivis Ruslanas Macakas (g.1979 m.)” (1998 05 18), „Gavę pranešimą, kad Genių gatvėje du jaunuoliai laužiasi į automobilius, Vilniaus apsaugos policijos skyriaus pareigūnai vakar apie 4 valandą sulaukė du jaunuolius. Įtariama, kad jie naktį sulaužė devynių automobilių durų spyneles” (1999 01 16), „A.Markaitis sakė, kad niekur nedirbantys jo tėvai girtuokliavo, ir toliau mokytis nebuvo sąlygų” (1996 12 05).

Publikacijos kitame nacionaliniame dienraštyje „Respublika” irgi orientuojasi į panašias temas. Čia taip pat dominuoja policijos veiksmų (sulaikymo) tema, bylų nagrinėjimas teisme, automobilis gatvėje, kaip neteisėtų veiksmų objektas. Tačiau „Respublikos” puslapiuose aiškiau įvardijamas nepilnametis nusikaltėlis, tėvų tema dažniau atsiranda šalia finansinių temų:

„Vėliau policijos pareigūnai sulaukė kitus du įtariamuosius – M.Šereivą (gim. 1981 m.) ir R.Burbą (gim. 1979 m.)” (1996 03 26), „Vakar Vilniaus apygardos teismas baigė nagrinėti baudžiamąją bylą, kurioje J.Danilčikovas ir J. Kalinovskaja buvo kaltinami pasikėsiniu tyčia nužudyti sunkinančiomis aplinkybėmis, o A.Voncevičius – nepranešimu apie nusikaltimą” (1995 04 06), „Nepilnametis žudikas teisme prisipažino padaręs nusikaltimą ir noriai išaiškino visas nužudymo aplinkybes” (1997 10 18), „Nuėjome į kirpyklą, o grįžtant pasiūliau apvogti mano patėvį ir močiutę, su kuriais gyvenome. Žinojau, kad patėvis kambaryje laiko pinigus, o močiutė – aukso dirbinius” (1998 10 31).

Dominuojančios temos „Vakarinėse naujienose” yra šiek tiek kitokios nei nacionaliniuose dienraščiuose. Čia atsiranda nauja – fiziškai nukentėjusio žmogaus – tema, kuri nežymiai išstumia dominuojančią policijos pareigūnų temą. Bylų ir automobilių temos čia taip pat egzistuoja, bet jos nėra tokios ryškios, kaip dvi pirmosios. Minėtų temų pavyzdžiai:

„Nukentėjusis dėl veido sumušimo, nosies kaulo lūžio ir galvos smegenų sukrėtimo paguldytas į ligoninę” (1998 05 19); „Vasario 5 d. Žaliakalnio PK pareigūnai sulaukė įtariamąjį D. Žižirijų (gim.1980 m.), kuris reikalavo 1000 JAV dolerių išpirkos” (1997 02 06), „Vilniaus 1-osios apylinkės teismas baigė nagrinėti dviejų nepilnamečių – devintoko J. Kuzmičiaus ir šeštoko A. Urbelionio – baudžiamąją bylą” (1995 06 29), „Praėjusią savaitę Panevėžyje buvo padegti penki automobiliai” (1998 02 02).

„Kauno diena” tarsi pakartoja prioritetus, būdingus nacionaliniams laikraščiams, akcentuojamos vietinės kriminalinės justicijos institucijos; kitos temos čia yra mažiau ryškios:

„Kauno miesto apylinkės teismo teisėja D.Vogulienė paskyrė už vaiko nepriežiūrą J.Kuiziniui 30 litų baudą” (1997 01 20), „Tą pačią dieną Kauno miesto apylinkės prokuratūroje iškelta baudžiamoji byla dėl

tyčinio nužudymo, o netrukus Egidijui pareikštas ir kaltinimas šiuo sunkiu nusikaltimu” (1998 03 14), „Jau vien tai, kad pranešimas apie šį įvykį vakarykštėse Vidaus reikalų ministerijos suvestinėse įdėtas su rubrika „lytiniai nusikaltimai” (Kauno vyriausiojo policijos komisariato suvestinėse tai traktuojama kaip išžaginimas), liudija, kokia įbauginta šiandieninė mūsų policija” (1999 01 19).

„Panevėžio balso” publikuojamų temų preferencijos labiau artimos „Vakarinėms naujienoms”. Šalia tradicinių – bausmių bei pareigūnų – temų, vėl atsiranda temos apie moksleivius ir mokyklas, vaikus ir tėvus bei finansus. Periferijoje galima pastebėti ir naują – psichinių ligonių – temą:

„Niekur nedirbęs Tomas Masiokas nuteistas 5 metams ir 6 mėnesiams nelaisvės bendrojo režimo pataisos darbų kolonijoje, tačiau, pritaikius įstatymą „Dėl amnestijos”, teliko tik 3 metai, 10 mėnesių ir 7 dienos” (1997 02 11), „Apsaugos policijos pareigūnai sulaukė vieną iš Kranto gatvėje stovinčius automobilius apvaginėjusių ilgapirščių. Tai septyniolikmetis M.Š.” (1998 01 06), „Tie patys įtariamieji Statybinių mokyklos valgykloje kabinėjosi prie moksleivių, vieną vaikina sumušė” (1998 11 18), „Vakar Panevėžio apygardos teisme buvo nagrinėjamas Rokiškio psichiatrijos ligoninės gydytojų teikimas dėl gydymo režimo pakeitimo 19-mečiui Pauliui Navickui” (1999 11 25).

Paskutinis regioninių laikraščių sąrašas – „Šiaulių kraštas” – preferencijos struktūra primena „Kauno dieną”. Šiame laikraštyje, atmetus biurokratinis suvestinių šampus „gimęs ... metais” ir „nusikaltimą padaręs”, galima vėl matyti teisėsaugos institucijų bei jų pareigūnų darbą esant dėmesio centre nors ir nelabai ryškus, pastebimas ir susidomėjimas automobilių ir vagysčių tema. Konkretūs pavyzdžiai:

„Šiauliečius keturiolikmetį Tomą Nemaniūną (gyvena Vasario 16-osios gatvės 33-iame name) ir septyniolikmetį Renatą Gendvilą (Vyšnių gatvės 6a name) Radviliškio rajono policijos komisariato pareigūnai

nutvėrė sulipusius į Dariaus ir Girėno gatvės 48a namo kieme stovintį automobilį ir bandančius pavogti automagnetolą” (1997 01 17), „Vakar Šiaulių vyriausiojo policijos komisariato Uniformuotosios policijos vyresnysis komisaras Alfredas Vilbikas surengė spaudos konferenciją, kurios tema – vaikų nusikalstamumas” (1998 04 18).

Iš agresyvios antraščių retorikos galima buvo tikėtis, kad „Akistata” turės kitokias preferencijas, negu nacionaliniai ir regioniniai laikraščiai. Tačiau šio laikraščio klasterinė analizė parodė, kad jo prioritetinių temų struktūra mažai kuo skiriasi nuo kitų leidinių – tos pačios bylos, laisvės atėmimas, policijos pareigūnai, psichiniai ligoniai, tėvai ir vaikai, automobiliai:

„Savivaliautojai buvo bemat nustatyti, visiems iškelta baudžiamoji byla dėl chuliganizmo ir savivaldžiavimo, o netrukus jų veiksmus įvertino Panevėžio apylinkės teismas (visiems teisiamesiems buvo atseiktos kelerių metų trukmės lygtinės bausmės ir po 1 000 – 2 000 litų dydžio piniginių baudos)” (1997 11 27), „Tomui esant dar mažam, tėvas atliko bausmę kolonijoje, motina tuo laiku gyveno amoraliai” (1995 04 28), „Alytaus policijos pareigūnams pavyko išaiškinti dar vieną automobilių niokotojų ir apiplėšinėtojų grupę” (1998 02 10), „Kandidatas į teisiamuosius Deimantas Gudas (18 m.) akistatos su teisėsauga vengia gydydamasis Šiaulių psichiatrijos ligoninės ūmių būsenų skyriuje” (1999 09 03).

Žurnalo „Veidas” publikacijų klasterinės diagramos rodo, kad čia, kaip ir kituose leidiniuose, dominuoja laisvės atėmimo tema, vagystės iš automobilių bei policijos pareigūnų veikla:

„Dešimt metų laisvės atėmimo – nepilnamečiui griežčiausia bausmė” (1996 06 08), „Kalbėsime apie ilgapirščius, kurie vagia iš automobilių” (1997 02 01), „Iš viršutinio aukšto atbėgo kaimynas, iškvietė greitąją pagalbą ir policijos pareigūnus” (1997 10 04).

Apibendrinant atliktą tekstų turinio analizę, galima pastebėti, kad visų leidinių publikacijų apie nepilnamečių justiciją struktūra yra maždaug vienoda. Visi leidiniai rašo apie teisėsaugos pareigūnus, informuoja skaitytojus apie paskirtas bausmes, kai kurie leidiniai paliečia šeimos bei mokyklų problemas, taip pat rašo apie vagystes iš automobilių. Suprantama, tekstai žymiai įvairesni, negu jų pristatymas turinio analizėje, tačiau tokia įvairovė labiau atspindi publikuojamos temos niansus, negu pagrindinį temos objektą. Todėl galima teigti, kad pagrindinė visų publikacijų apie nepilnamečių justiciją tema yra teisėsauga ir jos pareigūnų veikla, tiriant ir baudžiant nepilnamečius nusikaltėlius. Būtent toks nepilnamečių justicijos problemos rakursas ir dominuoja Lietuvos spaudoje.

Atlikta trijų Lietuvos nacionalinių ir keturių regioninių laikraščių, žurnalo „Veidas” bei specialaus laikraščio, skirto kriminalinėms temoms – „Akistatos”, analizė leidžia teigti, kad per tiriamąjį periodą – 1995 – 1999 metus – šie leidiniai skyrė nemažą dėmesį nepilnamečių justicijos problemoms, tačiau tas dėmesys buvo labiau orientuotas į kriminalinius nusikaltimus, negu į nepilnamečių nusikaltimų kontrolės bei prevencijos aptarimą. Leidiniai labiau akcentavo smurtinius nepilnamečių nusikaltimų aspektus ir, kaip parodė publikacijų antraščių analizė, dirbtinai juos „paryškindavo”. Tyrimai aiškiai parodė, kad nepilnamečių justicijos temos Lietuvos spaudoje, viena vertus, dramatinizuojamos ir mitologizuojamos, kita vertus, apsiriboja tik teisėsaugos aspektu. Tai nesunku suprasti, žinant, kad būtent teisėsaugos institucijos ir jos pareigūnai žurnalistams yra pagrindinis kriminalinės informacijos šaltinis. Galima konstatuoti, kad toks žurnalistų „prisirišimas” prie teisėsaugos institucijų ir tokia siaura nepilnamečių justicijos vizija neskatina rimtų diskusijų visuomenėje, nekelia klausimų apie nepilnamečių justicijos problemų sprendimo paiešką. Deja, spauda, kaip ir elektroninė žiniasklaida, ne tiek informuoja visuomenę apie nepilnamečių justicijos problemas, kiek dezinformuoja ją, teikdama iškreiptą ir brutalią nepilnamečių justicijos viziją.

2. LIETUVOS GYVENTOJAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS IR JŲ PATEIKIMĄ ŽINIASKLAIDOJE

Kaip matėme iš televizijos ir spaudos analizės, nepilnamečių justicija Lietuvos žiniasklaidoje yra veikiau smalsumo, negu rimto ir atsakingo svarstymo objektas. Turint omenyje, kad bendras nepilnamečių justicijos įvaizdis televizijoje ir spaudoje *de facto* iškreipia realias nepilnamečių justicijos problemas ir kad žiniasklaida yra galinga visuomenės stereotipus kurianti institucija, gali kilti klausimas, ar Lietuvos visuomenė adekvačiai informuojama apie nepilnamečių justicijos problemas, ar ji sugeba akceptuoti galimus šių problemų sprendimus, atitinkančius atviros, pilietinės visuomenės reikalavimus?

Šiuo klausimu buvo organizuotas nacionalinis reprezentatyvus tyrimas, kuriuo buvo siekiama įvertinti Lietuvos žmonių nuomonę apie:

- bendras nepilnamečių problemas;
- nepilnamečių justiciją ir jos sprendimo būdus;
- nepilnamečių justicijos temas žiniasklaidoje.

Tyrimas turėjo atsakyti į klausimą, ar visuomenė pakankamai gerai ir blaiviai mato nepilnamečių justicijos problemas, ar ji nėra linkusi spręsti šias problemas emociškai patraukliais, bet realiai neefektyviais ir net pražūtingais būdais? Taip pat buvo bandoma įvertinti, koks yra žiniasklaidos vaidmuo, formuojant visuomenės nuomonę apie nepilnamečių justicijos problemas Lietuvoje.

Gyventojų apklausos apie nepilnamečių justicijos problemas aprašymas

Respondentams buvo pateikta¹¹ 16 klausimų, kuriuos galima suskirstyti į tris grupes:

¹¹ Žr. 2 priedą.

- 1) klausimai apie nepilnamečių problemų žinojimą:
  - kokios nepilnamečių problemos šiuo metu yra opiausios Lietuvoje? (N1);
  - kuris informacijos šaltinis apie nepilnamečių problemas yra pats svarbiausias? (N2);
  - ar pakankamas Lietuvos visuomenės dėmesys, skiriamas nepilnamečių problemoms? (N3);

2) klausimai apie nepilnamečių nusikaltimus, jų kontrolę ir prevenciją¹²:

- kokia yra situacija su nepilnamečių nusikaltimais? (N4);
- kokia nepilnamečių nusikaltimų priežastis yra pati svarbiausia? (N5);
- kokios priemonės yra efektyvios arba neefektyvios mažinant nepilnamečių nusikaltimų skaičių Lietuvoje? (N8);
- kaip galima vertinti įvairių institucijų darbą, siekiant sumažinti nepilnamečių nusikaltimų skaičių Lietuvoje? (N9);
- ar Lietuvai reikalinga atskira nacionalinė nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programa? (N10);

Prie šios klausimų grupės buvo priskirti ir du viktimologinio pobūdžio klausimai:

- ar per paskutinius 5 metus respondentui arba kam nors iš jo šeimos narių teko nukentėti nuo nepilnamečių nusikaltėlių? (N6);
- koks tai buvo nusikaltimas? (N7);

3) klausimai apie teikiamą Lietuvos žiniasklaidoje informaciją, skirtą nepilnamečių justicijos problemoms:

¹² Po konsultacijų su „Baltijos tyrimų“ atstovais buvo nuspręsta nevartoti anketoje termino „nepilnamečių justicija“, kaip mažai paplitusios sąvokos Lietuvoje; vietoj jo buvo naudojami labiau suprantami respondentams terminai „nepilnamečių nusikaltimai“, „nepilnamečių nusikaltimų kontrolė ir prevencija“.

- ar pakankamai Lietuvos žiniasklaida skiria dėmesio nepilnamečių nusikaltimams? (N11);
- kaip vertinamas žiniasklaidos informacijos apie nepilnamečių nusikaltimų objektyvumas? (N12);
- ar pakankamas žiniasklaidos dėmesys nepilnamečių nusikaltimų temoms? (N13);
- ko siekia žiniasklaida, informuodama apie nepilnamečių nusikaltimus? (N14);
- kokios informacijos apie nepilnamečių nusikaltimus pageidaujama žiniasklaidoje? (N15 – N16).

Pagal parengtus klausimus Lietuvos žmogaus teisių centro užsakyta apklausa atliko bendra Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Baltijos tyrimai“.

Apklausa vyko 2000 m. liepos 18 – 24 d. Buvo apklaustas 1001 Lietuvos gyventojas 101-oje Lietuvos vietovėje, apklaustųjų amžius – 15 – 74 metai. Apklaustųjų sudėtis atitinka 15 – 74 metų Lietuvos gyventojų sudėtį pagal lytį, amžių, išsimokslinimą, tautybę, gyvenvietės tipą. Apklaustųjų žmonių atsakymai atspindi 15 – 74 metų Lietuvos gyventojų nuomonę.

Tyrimo metodas – asmeninis interviu. Atranka – maršrutinė atsitiktinė. Maksimali apklausos statistinė paklaida – 3,2 % (esant 95 % patikimumui).

Apklaustųjų demografinė ir socialinė charakteristika:

Lytis:

Vyrai	47%
Moterys	53%

Amžius:

15 – 19 metų	10%
20 – 29 metų	22%
30 – 39 metų	20%
40 – 49 metų	16%
50 – 59 metų	16%
60 – 74 metų	16%

Tautybė:

Lietuviai	84%
Kitų tautybių	16%

Išsilavinimas:

Aukštasis, nebaigtas aukštasis	13%
Vidurinis, spec. vidurinis	49%
Nebaigtas vidurinis	38%

Šeimos pajamos per mėnesį:

Iki 500 litų	31%
501 – 800 litų	23%
801 – 1200 litų	25%
Virš 1200 litų	21%

Gyvenvietės tipas:

Didmiesčiai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Alytus, Marijampolė)	44%
Miestai	24%
Kaimas, vienkiemiai	32%

Gyventojų apklausos apie nepilnamečių justicijos problemas rezultatų analizė

Sociologinės apklausos rezultatų analizė pateikta pagal išvardintus probleminius blokus.

I blokas: Lietuvos gyventojai apie bendras nepilnamečių problemas.

Respondentai buvo prašomi įvardinti svarbumo eilės tvarka tris, jų manymu, pagrindines Lietuvos nepilnamečių problemas (klausimas N1). Dažniausiai buvo vardijamos šios nepilnamečių problemos:

	Pažymėta I vietoje		Pažymėta II vietoje		Pažymėta III vietoje	
Narkomanija	244	24,4%	192	19,2%	96	9,6%
Nusikaltimai	207	20,7%	151	15,1%	118	11,8%
Neužimtas laisvalaikis	184	18,4%	102	10,2%	80	8,0%

14 lentelė. Kokios nepilnamečių problemos šiuo metu yra opiausios Lietuvoje? (N1)

Reitingavus¹³ 14 lentelėje pateiktus rezultatus, galima teigti, kad narkomanija laikoma opiausia Lietuvos nepilnamečių problema; nepilnamečių nusikaltimai – antra pagal svarbą problema, o trečiojoje vietoje – neužimtas laisvalaikis. Įdomu pastebėti, kad respondentai, atstovaujantys 60 – 74 m. amžiaus grupei, turintys šeimos pajamas tarp 801 – 1200 Lt bei gyvenantys kaime, linkę atiduoti prioritetą nusikaltimams, o ne narkomanijai.

¹³ Atsakymų reitingas skaičiuojamas pagal formulę:

$$R_A = \sum_{i=1}^n iA_{n+1-i} \quad [1],$$

kurioje R_A yra įvardintos problemos A reitingas, n - vietų skaičius, A_i - balsų skaičius už i vietą.

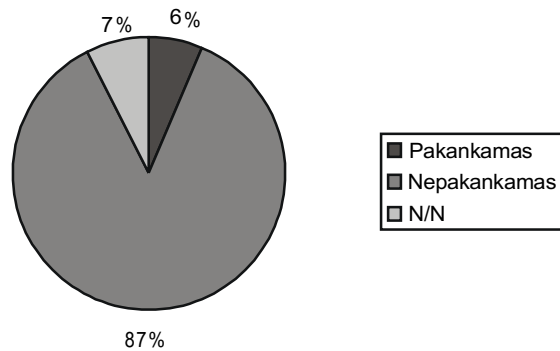
Apie visuomenės informavimo apie nepilnamečių problemas šaltinius galima spręsti iš pateiktos 15 lentelės:

	Pažymėta I vietoje		Pažymėta II vietoje		Pažymėta III vietoje	
Asmeninė patirtis	227	22,7%	98	9,8%	112	11,2%
Televizija	356	35,6%	265	26,5%	148	14,8%
Radijas	43	4,2%	138	13,8%	152	15,1%
Spauda	105	10,5%	193	19,3%	214	21,4%
Draugai, artimieji	147	14,7%	167	16,7%	172	17,2%
Studijos, seminarai, konferencijos	23	2,3%	23	2,3%	38	3,8%
Profesinė patirtis	12	1,2%	29	2,9%	29	2,9%
Kita	2	0,2%	89	8,9%	1	0,1%
Nežino, neatsakė	86	8,6%	98	9,8%	135	13,5%

15 lentelė. Kuris iš informacijos šaltinių apie nepilnamečių problemas yra pats svarbiausias? (N2)

Gautus rezultatus reitinguojant pagal formulę [1] buvo prieita išvados, kad pagrindinis visuomenės narių informacijos apie nepilnamečių problemas šaltinis yra televizija, antroje vietoje – asmeninė patirtis, trečioje – draugai ir artimieji, o tik po jų – spauda ir radijas. Reikia pabrėžti, kad skirtumas tarp informacijos šaltinių: „draugai, artimieji“ ir „spauda“ – nėra didelis. Visi kiti informacijos šaltiniai, pasak respondentų, neturėjo jiems tokios svarbios reikšmės. Vertinant šiuos rezultatus, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad žmonėms televizija yra svarbesnis informacijos šaltinis, negu asmeninė patirtis ir artimieji bei draugai. Tai tik patvirtina gerai žinomą komunikacijos teorijose fenomeną apie socialinio žinojimo – net ir tokio socialiai artimo visuomenės nariams, kaip žinojimas apie nepilnamečius, t.y. savo vaikus, anūkus, draugus ir kaimynus – priklausomybę nuo žiniasklaidos.

Tačiau pastarasis apibendrinimas atspindi ir kitą fenomeną – tam tikrą visuomenės socialinį aklumą nepilnamečiams. Tai patvirtina ir atsakymai į N3 klausimą apie visuomenės dėmesį nepilnamečių problemoms.

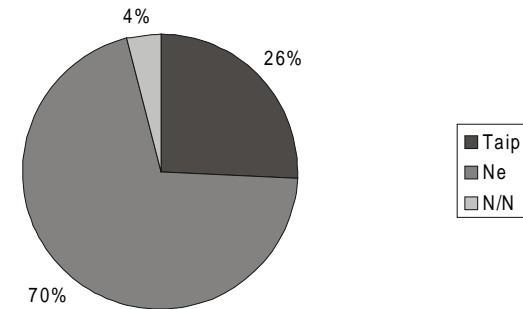

14 diagrama. Ar pakankamas Lietuvos visuomenės dėmesys, skiriamas nepilnamečių problemoms? (N3)

Kaip matome, respondentų nuomonė šiuo klausimu yra labai kritiška: 86,2 procentai visų respondentų mano, kad dėmesys nepilnamečių problemoms yra nepakankamas. Tokiame fone antra pagal svarbumą nepilnamečių nusikaltimų problema gali susilaukti itin dramatiškų įvertinimų.

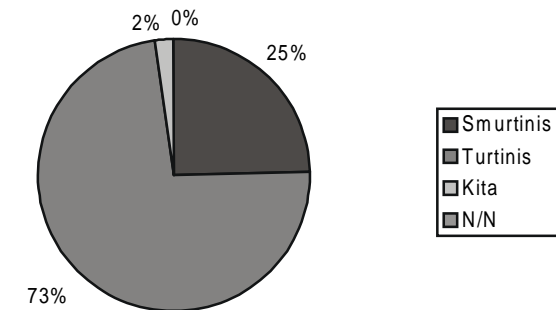
II blokas: Lietuvos gyventojai apie nepilnamečių nusikaltimus ir jų kontrolę bei prevenciją.

Nagrinėti respondentų atsakymus į šio bloko klausimus geriau pradėti nuo jų asmeninės – kaip nukentėjusiųjų nuo neteisėtos nepilnamečių veiklos – patirties analizės.

15 diagrama. Ar per paskutinius 5 metus Jūs ar kas nors iš Jūsų šeimos narių nukentėjo nuo nepilnamečių nusikaltėlių? (N6)

Kaip galima spręsti iš pateiktos diagramos, 25,9 proc. visų respondentų arba jų šeimos narių nukentėjo nuo nepilnamečių nusikaltėlių, o 70,3 proc. žmonių tiesiogiai nepatyrė nepilnamečių skriaudos. Nukentėjusiųjų buvo prašoma apibūdinti patirtą nusikaltimą: ar tai buvo turtinis, ar smurtinis nusikaltimas. Jie atsakė taip:

16 diagrama. Koks tai buvo nusikaltimas? (N7)

Smurtiniai nusikaltimai sudaro 25 proc., o turtiniai – 73 proc. Kadangi paklaida šiuo atveju buvo apie 6 proc. (aukų imtį sudaro 259 respondentai), galima teigti, kad šie duomenys neprieštarauja oficialiai baudžiamajai statistikai apie smurtinių ir turtinių nusikaltimų proporciją bendroje

nepilnamečių nusikaltimų struktūroje.

Kaip respondentai (nukentėjusieji ir nenukentėjusieji nuo nepilnamečių) vertina nepilnamečių nusikaltimų situaciją šalyje? Respondentai vertina situaciją taip:

		Nukentėjo	Nenukentėjo	N/N	Iš viso
Visoje Lietuvoje	Labai gera	0	5	0	5
		0	0,7%	0	0,5%
	Gera	8	34	4	46
		3,1%	4,8%	10,3%	4,6%
	Bloga	146	434	14	594
		56,6%	61,6%	35,9%	59,3%
Gyvenamojoje vietovėje (miestas / kaimas)	Labai bloga	97	197	17	311
		37,6%	28,0%	43,6%	31,1%
	N/N	7	34	4	45
		2,7%	4,8%	10,3%	4,5%
	Labai gera	0	10	1	11
		0	1,4%	2,5%	1,1%
Artimiausioje aplinkoje (gatvėje ir kieme)	Gera	13	124	4	141
		5,0%	17,6%	10,0%	14,0%
	Bloga	168	429	17	614
		64,6%	60,9%	42,5%	61,2%
	Labai bloga	68	68	10	146
		26,2%	9,7%	25,0%	14,5%
Artimiausioje aplinkoje (gatvėje ir kieme)	N/N	11	73	8	92
		4,2%	10,4%	20,0%	9,2%
	Labai gera	2	23	0	25
		0,8%	3,3%	0	2,5%
	Gera	65	260	11	336
		25,1%	36,9%	28,2%	33,5%
Artimiausioje aplinkoje (gatvėje ir kieme)	Bloga	120	310	14	444
		46,3%	44,0%	35,9%	44,3%
	Labai bloga	57	38	6	101
		22,0%	5,4%	15,4%	10,1%
	N/N	15	74	8	97
		5,8%	10,5%	20,5%	9,7%

16 lentelė. Ar situacija su nepilnamečių nusikaltimais yra gera, ar bloga? (N4)

Kaip matome, nukentėjusieji nuo nepilnamečių pesimistiškiau vertina bendrą nepilnamečių nusikaltimų būklę – šalies skiltyje toks skirtumas dar sociologiškai nėra žymus, o gyvenamųjų vietovių ir aplinkos skiltyje toks skirtumas yra ryškesnis, ypač ten, kur situacija vertinama kaip „gera“ arba „labai bloga“. Tokia reakcija yra suprantama, atsizvelgiant į tai, kad nukentėjusieji dar prisimena patirtas nuo neteisėtos nepilnamečių veiklos

skriaudas, kurios dažniausiai ir siejamos su nukentėjusiojo gyvenamąja vieta. Tačiau žymiai įdomesnis yra tas fenomenas, kad tiek nukentėję, tiek nenukentėję nuo nepilnamečių respondentai geriau vertina situaciją gyvenamoje aplinkoje, negu nacionaliniame lygmenyje. Šį fenomeną irgi galima nesunkiai paaiškinti: savo gyvenimo aplinkoje žmonės labiau orientuojasi į asmeninę patirtį, kuri, kaip buvo parodyta 15 diagramoje, nėra labai kriminalizuota. Apie nepilnamečių nusikaltimus nacionaliniame lygmenyje respondentai visų pirma sužino iš televizijos ir kitų žiniasklaidos priemonių. Prisimenant, kokiu rakursu žiniasklaidoje pateikiamos nepilnamečių justicijos problemos, galima suprasti, kaip turėtų vertinti eilinis pilietis nepilnamečių nusikaltimų būklę visoje Lietuvoje.

Keturi paskutiniai šio bloko klausimai tiesiogiai susiję su nepilnamečių nusikaltimų kontrole bei prevencija. Respondentai suskirstė svarbiausias nepilnamečių nusikaltimų priežastis tokia tvarka:

	I vietoje		II vietoje		III vietoje		IV vietoje		V vietoje		VI vietoje	
Blogas teisėsaugos įstaigų darbas	63	6,3%	120	11,9%	140	14,0%	146	14,6%	197	19,6%	243	24,2%
Nepilnamečio asmeninės savybės	92	9,2%	188	18,8%	161	16,0%	168	16,7%	165	16,4%	133	13,3%
Blogas auklėjimas šeimoje	255	25,4%	214	21,4%	203	20,3%	147	14,7%	75	7,5%	26	2,6%
Neigiama kiemo, gatvės įtaka	71	7,1%	175	17,5%	185	18,5%	200	19,9%	155	15,5%	111	11,1%
Nepakankama mokyklos, kitų auklėjimo įstaigų kontrolė	41	4,1%	128	12,8%	139	13,9%	153	15,3%	220	21,9%	227	22,7%
Sunki šalies socialinė bei ekonominė padėtis	426	42,5%	110	11,0%	93	9,3%	94	9,4%	85	8,5%	125	12,5%
Nežino, neatsakė	55	5,4%	66	6,6%	80	8,0%	94	9,4%	105	10,5%	137	13,6%

17 lentelė. Kuri nepilnamečių nusikaltimų priežastis yra pati svarbiausia? (N5)

Gautus rezultatus reitingavus pagal formulę [1], galima teigti, kad respondentai svarbiausia nepilnamečių nusikaltimų priežastimi laiko sunkią šalies socialinę bei ekonominę padėtį, antroje vietoje – blogas auklėjimas šeimoje, trečioje – nepilnamečio asmeninės savybės, ketvirtoje – neigiama kiemo, gatvės įtaka ir paskutinėje – nepakankama mokyklų, kitų auklėjimo įstaigų kontrolė. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pirmos dvi priežastys labiau akcentuojamos kaip svarbiausios.

Institucijas, turinčias kontroliuoti nepilnamečių nusikaltimus, respondentai vertina taip:

	Labai gerai	Greičiau gerai	Greičiau blogai	Labai blogai	N/N
Teisėsaugos įstaigų	22 2,2%	206 20,6%	544 54,3%	93 9,3%	136 13,6%
Vyriausybės, ministerijų	4 0,4%	82 8,2%	537 53,7%	210 21,0%	167 16,7%
Seimo	4 0,4%	63 6,3%	493 49,3%	282 28,2%	159 15,9%
Prezidentūros	6 0,6%	143 14,3%	450 45,0%	181 18,1%	6 0,6%
Bažnyčios	44 4,4%	413 41,3%	277 27,7%	72 7,2%	195 19,5%
Žiniasklaidos	27 2,7%	435 43,4%	318 31,7%	60 6,0%	162 16,2%
Nevyriausybinių organizacijų	13 1,3%	301 30,0%	301 30,0%	70 7,0%	317 31,6%
Švietimo sistemos	13 1,3%	294 29,4%	415 41,5%	92 9,2%	187 18,7%
Akademinių institucijų	12 1,2%	271 27,1%	321 32,1%	55 5,5%	342 34,2%

18 lentelė. Kaip Jūs vertinate šių institucijų darbą, siekiant sumažinti nepilnamečių nusikaltimų skaičių Lietuvoje? (N9)

Kaip matome, labiausiai neigiamai vertinami Vyriausybė ir Seimas: 74,7 – 77,5 proc. visų respondentų jų darbą vertina „labai blogai“ arba „greičiau blogai“, o 8,6 ir 6,7 proc. apklaustųjų – „labai gerai“ arba „greičiau gerai“.

Nepalankiai vertinamos teisėsaugos, Prezidentūros ir švietimo institucijos – atitinkamai 63,6, 63,1 ir 50,7 proc. respondentų jų darbą vertina neigiamai ir 22,8, 14,9 ir 30,7 proc. respondentų – teigiamai. Nors respondentai buvo linkę neigiamai vertinti nevyriausybinių organizacijų bei akademinų institucijų (universitetų, institutų) darbą, negalima teigti, kad visuomenėje jų atžvilgiu suformuotas neigiamas įvaizdis, nes per 30 proc. respondentų neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Respondentų vertinime ryškiai išsiskyrė Bažnyčia ir žiniasklaida: 45,7 proc. respondentų Bažnyčią linkę vertinti teigiamai ir 34,9 proc. – neigiamai, žiniasklaidą – atitinkamai 46,1 ir 37,7 proc. respondentų.

Įvairių prevencinių priemonių vertinimai pasiskirstė taip:

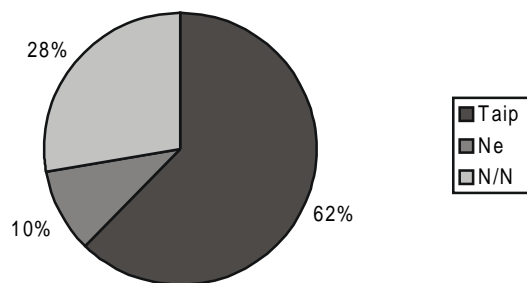
	Labai efektyvi	Greičiau efektyvi	Greičiau neefektyvi	Labai neefektyvi	N/N
Teisėsaugos įstaigų darbo gerinimas	123 12,3%	511 51,0%	196 19,6%	58 5,8%	114 11,4%
Programos, skirtos gerinti šalies socialinę ir ekonominę padėtį	307 30,7%	402 40,2%	150 15,0%	36 3,6%	106 10,6%
Įvairios auklėjimo ir švietimo priemonės	201 20,1%	479 47,9%	176 17,6%	36 3,6%	107 10,7%
Bausmių nepilnamečiams griežtinimas	141 14,1%	284 28,3%	341 34,0%	133 13,3%	104 10,4%
Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių taikymas	78 7,8%	433 43,2%	225 22,5%	67 6,7%	199 19,9%
Kita	5 0,5%	1 0,1%	0 0%	0 0%	996 99,4%

19 lentelė. Įvertinkite priemonių efektyvumą, mažinant nepilnamečių nusikaltimų skaičių Lietuvoje (N8)

Kaip ir galima buvo tikėtis, savo atsakymuose respondentai labiau linkę teigiamai vertinti tas priemones, kurios, jų manymu, orientuotos į nepilnamečių nusikaltimų priežastis. Todėl, kaip galima matyti iš pateiktos 19 lentelės, programos, skirtos šalies socialinei ir ekonominei padėčiai gerinti, bei įvairios auklėjimo ir švietimo priemonės susilaukė didžiausio pritarimo: atitinkamai 70,9 ir 68,0 proc. respondentų jas vertino teigiamai,

neigiamai – 18,6 ir 21,2 proc. Labai pamokomi buvo atsakymai į klausimus apie bausmių vaidmenį nepilnamečių nusikaltimų prevencijoje. Dauguma respondentų pasisakė prieš bausmių griežtinimą – 47,3 proc. *versus* 42,4 proc., o taip pat palaikė laisvės atėmimui alternatyvių bausmių taikymą – 51,0 proc. *versus* 29,2 proc. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tą faktą, kad respondentai, patyrę nepilnamečių skriaudą, skeptiškiau vertina alternatyvias bausmes (44,6 proc. pripažįsta jų efektyvumą ir 30,4 proc. – nepripažįsta) ir kategoriškiau pasisako už bausmių griežtinimą nepilnamečiams (už tokių sankcijų efektyvumą pasisakė 54,6 proc., prieš – 37,2 proc.)¹⁴

Tokiame nepilnamečių nusikaltimų kontrolės bei prevencijos vertinimo kontekste atsakymą į klausimą apie specialios, skirtos šiems klausimams, programos būtinumą irgi buvo nesunku prognozuoti:

17 diagrama. Ar Lietuvai reikalinga atskira nacionalinė nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programa? (N10)

Kaip matyti iš 17 diagramos, 62,1 proc. apklaustųjų pritarė tokiai programai. Tačiau vertas susirūpinimo tas faktas, kad 27,8 proc. respondentų neturėjo nuomonės apie nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programos būtinumą.

¹⁴ Čia paklaidos koeficientas vertinamas 6 – 8 procentais.

Kaip jau buvo minėta, žiniasklaida buvo įvardinta kaip viena iš nedaugelių institucijų, kurios padeda spręsti nepilnamečių nusikaltimų problemas Lietuvoje. Paskutinis klausimų blokas turėjo detaliau išnagrinėti šį žiniasklaidos vaidmenį.

III blokas: Lietuvos gyventojai apie žiniasklaidos vaidmenį informuojant visuomenę apie nepilnamečių justicijos problemas.

Pirmas šio bloko klausimas turėjo įvertinti respondentų nuomonę, ar žiniasklaida skiria pakankamai dėmesio nepilnamečių nusikaltimams.

	Labai daug	Pakankamai	Mažai	Visiškai neskiria	N/N
Televizija	44 4,4%	519 51,8%	332 33,2%	48 4,8%	58 5,8%
Respublikinė spauda	49 4,9%	521 52,0%	300 30,0%	40 4,0%	91 9,1%
Vietinė spauda	43 4,3%	415 41,5%	352 35,2%	88 8,8%	102 10,2%
Radijas	24 2,4%	412 41,1%	402 40,1%	64 6,4%	100 10,0%

20 lentelė. Ar Lietuvos žiniasklaida skiria pakankamai dėmesio nepilnamečių nusižengimams ir nusikaltimams? (N11)

Kaip matome, dauguma respondentų visiškai patenkinti informacijos apie nepilnamečių nusikaltimus ir nusižengimus apimtimi televizijoje ir nacionalinėje spaudoje, tačiau kritiškiau vertina tokios informacijos apimtį vietinėje spaudoje ir radijuje. Didmiesčių gyventojai (55,1 proc.) ir respondentai, kurių šeimos pajamos viršijo 1200 Lt (59,8 proc.), buvo ypač nepatenkinti tuo, kokį dėmesį šiai problemai skiria radijas. Taip pat pažymėtina, kad tik nedidelis procentas visų respondentų buvo pareiškę nuomonę, kad informacijos apie nepilnamečių nusikaltimus Lietuvos žiniasklaidoje yra labai daug.

Norint detaliau ištirti respondentų reakciją į teikiamą informaciją, buvo

pateiktas šiek tiek modifikuotas klausimas apie žiniasklaidos dėmesį atskiroms nepilnamečių justicijos temoms. Respondentų atsakymai pateikti 21 lentelėje:

	Per daug	Tiek kiek ir reikia	Per mažai	N/N
Konkrečiam nusikaltimo nupasakojimui	150 15,1%	623 62,2%	131 13,1%	96 9,6%
Analizei, kaip buvo išaiškintas nusikaltimas	65 6,5%	485 48,5%	325 32,5%	126 12,6%
Parodymui, kokios buvo skirtos bausmės	44 4,4%	566 56,5%	288 28,8%	103 10,3%
Nusikaltimų socialinių priežasčių atskleidimui	12 1,2%	357 35,7%	515 51,4%	117 11,7%
Priemonėms, mažinančioms nepilnamečių nusikaltimus	9 0,9%	302 30,1%	582 58,1%	109 10,9%
Nepilnamečių nusikaltėlių rehabilitacija, kaip jie grįžta į normalų gyvenimą	8 0,8%	267 26,6%	626 62,5%	101 10,1%

21 lentelė. Ar pakankamas Lietuvos žiniasklaidos dėmesys temoms, skirtoms nepilnamečių nusikaltimams? (N13)

Respondentų nuomone, žiniasklaida skiria pakankamai dėmesio konkrečių nusikaltimų ir bausmių aprašymui, tačiau per mažai – toms nepilnamečių justicijos problemoms, kurios susijusios su nusikaltimų prevencija ir nusikaltėlių rehabilitacija. Pažymėtina, kad 15,1 proc. respondentų mano, jog konkretaus nusikaltimo nupasakojimui žiniasklaida skiria per daug dėmesio.

Į klausimą apie nepilnamečių justicijos temas, kurias jie norėtų sužinoti iš Lietuvos žiniasklaidos, respondentai atsakė taip:

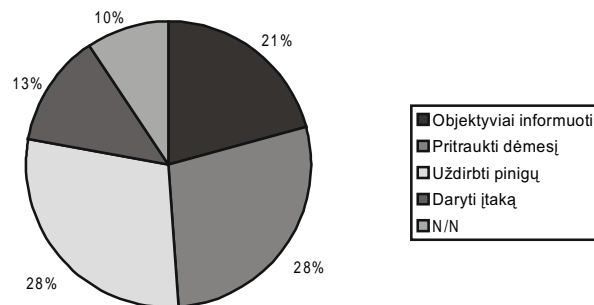
	Labai norėčiau	Greičiau norėčiau	Greičiau nenorėčiau	Tikrai nenorėčiau	N/N
Išsamų įtariamojo gyvenimo aprašymą	85 8,5%	440 43,9%	284 28,3%	90 9,0%	103 10,3%
Išsamią informaciją apie nusikaltimo auką	66 6,6%	418 41,7%	324 32,3%	97 9,7%	97 9,7%
Deatalų nusikaltimo aprašymą	82 8,2%	453 45,2%	278 27,7%	91 9,1%	98 9,8%
Daugiau nuotraukų, video-medžiagos iš konkrečios nusikaltimo vietos	91 9,1%	350 35,0%	332 33,2%	138 13,8%	90 9,0%
Informaciją apie paskirtą bausmę	127 12,7%	604 60,3%	145 14,5%	38 3,8%	88 8,8%
Informaciją apie teisėsaugos pareigūnų darbą šioje srityje	202 20,2%	535 53,4%	130 13,0%	54 5,4%	80 8,0%
Specialistų nuomonę apie tokių nusikaltimų priežastis	236 23,6%	530 52,9%	108 10,8%	42 4,2%	85 8,5%
Informaciją apie priemones, skirtas mažinti nepilnamečių nusikaltimų lygį	265 26,4%	518 51,7%	92 9,2%	41 4,1%	86 8,6%
Informaciją apie tai, kuriomis sąlygomis nepilnamečiai atlieka bausmę	192 19,2%	532 53,1%	157 15,7%	41 4,1%	79 7,9%
Informaciją apie nepilnamečių, atlikusių bausmę, tolimesnį likimą	240 24,0%	513 51,2%	119 11,9%	48 4,8%	82 8,2%

22 lentelė. Ar norėtumėte, kad Lietuvos žiniasklaida, informuodama apie nepilnamečių nusikaltimus, pateiktų šias temas? (N15)

Kaip matome, respondentai nepritaria tik vienam iš siūlomų variantų – kad būtų daugiau vizualinės informacijos iš įvykio (nusikaltimo) vietos. Nemažai respondentų (nuo 36,8 iki 42,0 proc.) nepritaria detaliems nusikaltėlio, jo aukos bei nusikaltimo aprašymams. Tačiau absoliuti dauguma respondentų (72,3 proc. ir daugiau) norėtų matyti žiniasklaidoje informaciją apie įvairius nepilnamečių justicijos elementus, susijusius tiek su teoriniais, tiek su praktiniais nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos aspektais.

Į atvirą klausimą: „Ką dar norėtumėte sužinoti apie nepilnamečių justicijos problemas iš žiniasklaidos?“ (N16), 92,9 proc. respondentų neatsakė.

Paprašyti pažymėti, kokių tikslų siekia Lietuvos žiniasklaida, informuodama apie nepilnamečių nusikaltimus, respondentai pareiškė tokią nuomonę:

18 diagrama. Ko siekia žiniasklaida, kai informuoja visuomenę apie nepilnamečių nusikaltimus? (N14)

Kaip matome, respondentai gana blaiviai vertina žiniasklaidos tikslus, atiduodami pirmenybę pramoginiams bei komerciniams tikslams, palikdami trečioje ir ketvirtoje vietoje informacinius ir politinius tikslus. Kaip ir anksčiau, vėl reikia atkreipti dėmesį į nemažą procentą respondentų (13 proc.), neturinčių nuomonės apie žiniasklaidos tikslus.

Respondentai gana aukštai vertina Lietuvos žiniasklaidos objektyvumą, informuojant visuomenę apie nepilnamečių nusikaltimus. Apie tai galima spręsti iš 23 lentelės:

	Visiškai neobjektyvi	2	3	4	5	6	Labai objektyvi	N/N
Televizija	32 3,2%	39 3,9%	67 6,7%	208 20,8%	244 24,4%	182 18,2%	104 10,4%	32 3,2%
Respublikinė spauda	2,9 2,9%	27 2,7%	70 7,0%	234 23,4%	241 24,1%	175 17,5%	90 9,0%	136 13,6%
Vietinė spauda	37 3,7%	42 4,2%	103 10,3%	224 22,3%	195 19,4%	156 15,6%	77 7,7%	169 16,8%
Radijai	40 4,0%	30 3,0%	55 5,5%	236 23,6%	228 22,8%	162 16,2%	82 8,2%	168 16,8%

23 lentelė. Kaip Jūs vertinate Lietuvos žiniasklaidos pateikiamos informacijos apie nepilnamečių nusikaltimus objektyvumą? (N12)

Objektyviausia laikoma televizija (53 proc. respondentų mano, kad ji greičiau objektyvi, negu neobjektyvi, arba nei objektyvi, nei neobjektyvi) ir nacionalinė spauda (50,6 proc.). Antroje vietoje – radijas (47,2 proc.) ir trečioje vietoje – vietinė spauda (42,7 proc.). Pastaroji gavo ir daugiausia neigiamų objektyvumo įvertinimų (18,2 proc. respondentų mano, kad ji yra greičiau neobjektyvi).

Apibendrinant atlikto viešosios nuomonės tyrimo rezultatus, galima padaryti nedviprasmišką išvadą, kad nepilnamečių justicijos problemos ir jų pateikimas žiniasklaidoje yra tie klausimai, kurie labai domina Lietuvos visuomenę. Apklausa parodė, kad žiniasklaida yra vienas pagrindinių informacijos šaltinių tiek apie nepilnamečių, tiek apie nepilnamečių justicijos problemas. Nusikaltimai laikomi antra pagal svarbą nepilnamečių problema, kuri sąlygojama, respondentų nuomone, sunkios socialinės ir ekonominės šalies būklės, o taip pat ir nepilnamečių auklėjimo trūkumų. Ne griežtos baudmės, bet kompleksinės ir konkrečios programos, siekiančios pašalinti šias priežastis, respondentų nuomone, gali padėti efektyviai spręsti nepilnamečių justicijos problemas. Dauguma Lietuvos žmonių nepatenkinti tuo, kaip šiandien įvairios vyriausybės ir nevyriausybės institucijos sprendžia nepilnamečių justicijos problemas; tik dviejų institucijų – Bažnyčios ir žiniasklaidos – veikla susilaukė teigiamo

respondentų įvertinimo. Apklausos duomenys rodo, kad dauguma Lietuvos žmonių patenkinti tuo, kaip žiniasklaida pristato nepilnamečių justicijos problemas, ir tiki jos objektyvumu. Tačiau respondentai pageidauja, kad Lietuvos žiniasklaidoje būtų ne vien informacijos apie konkrečius nepilnamečių nusikaltimus ir jiems skiriamas bausmes, bet daugiau medžiagos apie konkrečius nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos aspektus, apie nepilnamečių teisės pažeidėjų integracijos į visuomenę galimybes. Tokie viešosios nuomonės tyrimo rezultatai visiškai atitinka išvadas, kurios buvo padarytos, analizuojant informacijos apie nepilnamečių justiciją pateikimą Lietuvos televizijos kanaluose bei spaudoje (I ir II skyriai).

3. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS LIETUVOS ŽURNALISTŲ AKIMIS

Norint suprasti nepilnamečių justicijos temos pristatymą Lietuvos žiniasklaidoje, verta atkreipti dėmesį ne tik į skleidžiamą informaciją bei jos recipientus, bet ir į tuos, kurie skleidžia šią informaciją – į žurnalistus, į jų nepilnamečių justicijos problemos viziją, pasaulėžiūrą ir kūrybinius principus. Žiniasklaida nėra vien informacijos skleidėja, ji kartu yra ir informacijos verslas, siekiantis pelno, ir socialinė galia, formuojanti viešąją nuomonę. Nors demokratinės žiniasklaidos atstovai noriai kalba apie žurnalistikos objektyvumą ir tarnavimą pilietinės visuomenės idealams, realią situaciją atspindi ne geri ir kilnūs ketinimai, bet elementarūs informacijos atrankos, apdorojimo ir skleidimo principai, kurie ir sudaro vadinamąją *vidinę žiniasklaidos ideologiją*.

Analizuojant Lietuvos žiniasklaidos principus, nušviečiant nepilnamečių justicijos problemas, buvo atliktas kokybinis sociologinis tyrimas, kurio metu buvo bandoma nustatyti spaudos ir televizijos atstovų nuomonę šiais klausimais:

- kriminalinė justicija;
- nepilnamečių justicija;
- žiniasklaidos recipientų poreikis kriminalinei informacijai;
- nepilnamečių nusikaltimų kontrolė ir prevencija;
- žiniasklaidos vaidmuo, mažinant nepilnamečių nusikaltimų skaičių.

Interviu su Lietuvos žiniasklaidos atstovais rezultatai turėjo atspindėti, kokių mastu nepilnamečių justicijos problema fiksuojama žurnalistų sąmonėje ir kokie motyvai skatina Lietuvos spaudą ir televiziją rengti publikacijas ir reportažus, skirtus šiai temai.

Giluminių interviu aprašymas

Kokybinis sociologinis tyrimas vyko 2000 m. rugsėjo mėnesį. Tyrimą atliko Vilniaus universiteto Socialinės teorijos katedros vyr. asistentė dr. Laima Žilinskienė.

Interviu buvo atrinkti šių laikraščių ir žurnalų atstovai:

- žurnalo „Veidas“ teisėtvarkos skyriaus redaktorius;
- dienraščio „Respublika“ Lietuvos naujienų redaktorė;
- dienraščio „Lietuvos rytas“ redaktoriaus pavaduotojas;
- dienraščio „Lietuvos aidas“ teisėtvarkos skyriaus redaktorė;
- dienraščio „Kauno diena“ teisėtvarkos skyriaus korespondentas;
- laikraščio „Klaipėda“ teisėtvarkos skyriaus korespondentė;
- laikraščio „Šiaulių kraštas“ vyr. redaktorius;
- laikraščio „Panevėžio balsas“ vyr. redaktoriaus pavaduotoja;
- laikraščio „Akistata“ vyr. redaktorius.

Taip pat buvo apklausti šių TV kanalų atstovai:

- TV3 Žinių programos direktorė;
- LRTV Naujienų direktorės pavaduotoja;
- LNK Naujienų vyresnysis redaktorius;
- BTV Žinių vyr. redaktorius.

Interviu su žurnalistais vyko pagal parengtus klausimus, apimančius kriminalinės justicijos, nepilnamečių justicijos, nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos, informacinės politikos temas (*kalba netaisyta*):

- Ar Lietuvos spauda skiria pakankamai dėmesio kriminalinei justicijai? Kodėl?
- Ar šiuo metu kriminalinei justicijai skiriama daugiau dėmesio ar mažiau (pvz., palyginus su 1995 metais)? Kodėl?
- O nepilnamečių justicijos temai? Kodėl?

- Kas pagrindinai sprendžia, kokią informaciją apie nusikaltimus vertėtų pateikti Jūsų laikraštyje?
- Kur dažniausiai talpinama informacija apie nusikaltimus? Kodėl?
- Ar Jūsų laikraštis/žurnalas skiria pakankamai dėmesio šiai temai? Kodėl?
- Ar Jūsų laikraštis/žurnalas reguliariai stebi nepilnamečių justicijos problemas? Kodėl?
- Kokias nepilnamečių justicijos problemas dažniausiai nagrinėja Jūsų laikraštis? Kodėl?
- Į ką dažniausiai kreipiamas dėmesys, pateikiant informaciją apie nepilnamečių nusikaltimus? (ar aprašomas konkretus nusikaltimas, nusikaltėlis, įtariamasis, ar labiau nagrinėjamos nepilnamečių nusikaltimų problemos? Kodėl?)
- Ar Jūsų laikraštis/žurnalas daugiau dėmesio skiria nepilnamečių nusikaltimų aprašymui ar nusikaltimų priežasčių aptarimui? Kodėl? Kas lemia būtent tokią informacijos apie nepilnamečių nusikaltimus politiką?
- Ar reikėtų spaudoje aptarinėti socialinius nusikaltimų prevencinius mechanizmus? Kodėl?
- Kokie nepilnamečių nusikaltimai ir teisės pažeidimai labiausiai domina Jūsų laikraštį/žurnalą? Kodėl?
- Ar spauda tiksliai fiksuoja realią nepilnamečių nusikaltimų būklę? Kodėl?
- Kokius nusikaltimus dažniausiai atlieka nepilnamečiai/kokie nusikaltimai labiausiai būdingi nepilnamečiams?
- Kas rašo Jūsų laikraštyje apie nusikaltimus (vyrai/moterys, amžius)?
- Kokia yra straipsnio antraštės paskirtis? Kodėl?
- O kokia informacija apie nusikaltimus labiausiai domina Lietuvos žmones? Kodėl?
- O kokia informacija apie nepilnamečius nusikaltėlius labiausiai domina Lietuvos žmones? Kodėl?
- Ar, Jūsų nuomone, visuomenė suvokia nepilnamečių justicijos problemas, ar ją labiau domina pats nusikaltimas? Kodėl?

- O koks yra/turėtų būti žiniasklaidos vaidmuo, formuojant žmonių nuomonę apie nepilnamečių justicijos problemas Lietuvoje? Kodėl?
- O kokia nepilnamečių nusikaltimų priežastis yra pati svarbiausia? Kodėl?
- O kokią įtaką turi informacija apie nusikaltimus jauniems žmonėms? Kodėl?
- Kokios informacijos, Jūsų nuomone, pageidauja žmonės apie nusikaltimus? Kodėl? O apie nepilnamečių nusikaltimus? Kodėl?
- Kokios nepilnamečių problemos šiuo metu yra opiausios Lietuvoje? Kodėl?
- Kokios priemonės būtų efektyviausios, mažinant nepilnamečių nusikaltimų skaičių Lietuvoje? Kodėl?
- Ar bausmės yra efektyvi priemonė? Kodėl?
- Ar reikia griežtinti bausmes, norint sumažinti nepilnamečių nusikaltimų skaičių? Kodėl?
- Ar Lietuvai reikalinga atskira nacionalinė nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programa? Kodėl?
- Kas turėtų tai daryti? Kodėl?

Iš viso buvo atlikta 13 giluminių interviu, vidutiniškai kiekvienam interviu buvo skiriama 30 minučių. Interviu buvo užrašyti į magnetinę juostelę ir paskui dešifruoti bei išanalizuoti.

3.1. LIETUVOS SPAUDOS ATSTOVAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS PROBLEMAS IR JŲ PATEIKIMĄ LAIKRAŠČIUOSE BEI ŽURNALUOSE

Požiūris į kriminalinę justiciją

Spaudos atstovų nuomonė apie publikacijas kriminalinės justicijos klausimais skiriasi. Vieni spaudos atstovai minėjo, kad šiuo metu kriminalinės justicijos klausimams skiriama pakankamai dėmesio. Didesnis

informacijos srautas susijęs ne tiek su padidėjusiu dėmesiu šiai problematikai, kiek su didėjančiu nusikaltimų skaičiumi, žmonių domėjimusi šia tema bei paties laikraščio paskirtimi – informuoti žmones apie vykstančius įvykius Lietuvoje (*atsakymų kalba netaisyta*):

Kiekvieną dieną vyksta nusikaltimai, šios temos aktualumas vis didėja, todėl, manau, tai yra neišsenkamas šaltinis.

Manau, kad skiria daug dėmesio, kadangi ši tema domina Lietuvos žmones.

Todėl, kad spauda neturi būti švietėjiška, jos funkcija – informacinė... Todėl, kiek spauda rašo, tiek ir pakanka. Švietėjišką darbą turi dirbti kiti.

Kai kurie spaudos atstovai mano, kad kriminalinei justicijai skiriamas per didelis dėmesys – tokia spaudos pozicija daro greičiau neigiamą įtaką skaitytojui. Visų pirma, skaitytojas, dažnai gaunantis informaciją apie nusikaltimus, nesugeba adekvačiai vertinti situacijos – jis yra įbauginamas ir nesugeba matyti pozityvių procesų. Kita vertus, informacijos apie kriminalinę justiciją pateikimas priklauso nuo žurnalistų profesionalumo. Spaudoje respondentai pasigenda profesionalių straipsnių šia tematika. Nemaža įtakos turi ir skaitytojų domėjimasis šia problematika.

Tikrai daug dėmesio ir kartais atrodo, kad skiriama per daug dėmesio įvairiems kriminaliniams įvykiams. Mažai kur pasaulyje yra tiek daug laikraščių, kur šio pobūdžio informacija būtų pagrindiniuose puslapiuose.

Spauda vaikosi sensacijų. Aš pagal diplomą esu teisininkas ir nelabai palankiai žiūriu į kai kurių kolegų rašinius. Man nejauku.

Tokia situacija yra dabar Lietuvoje. Kitas dalykas, kad tai labai skaitoma tema. Kol kas mūsų visuomenė labai domisi tais dalykais.

Pati kriminogeninė situacija verčia daug dėmesio skirti šiai problemai.

Kai kurių spaudos atstovų, kurie mano, kad kriminalinei justicijai skiriamas didelis dėmesys, netenkina straipsnių apie kriminalinę justiciją turinys – straipsniai apie įvairius nusikaltimus apsiriboja pačių nusikaltimų aprašymu, o informacijos rinkoje trūksta probleminių straipsnių šia tematika:

...gal šeši nuošimčiai yra probleminiai straipsniai.

Spaudos atstovai minėjo, kad šiuo metu kriminalinei justicijai skiriama tiek pat dėmesio kaip ir prieš penkerius metus. Didesnis straipsnių šia problematika skaičius sąlygotas ne tiek pačios temos aktualumo, kiek didesnio nusikaltimų skaičiaus. Palyginę straipsnius šia tematika šiuo metu ir prieš penkerius metus, kai kurie spaudos atstovai mato skirtumus, bet tie skirtumai daugiau susiję su straipsnių kokybe. Jų nuomone, šiuo metu straipsniuose apie nusikaltimus vyrauja detalus nusikaltimo aprašymas, o anksčiau (pvz., prieš penkerius metus) daugiau buvo publikuojama analitinių straipsnių. Tai priklausė nuo žurnalistų domėjimosi organizuotu nusikalstamumu. Pati tema diktavo analitinių straipsnių poreikį. Buvo išsakyta nuomonė, kad šiuo metu praktiškai yra susidorota su organizuotu nusikalstamumu, todėl dažniausiai aprašomi pavieniai nusikaltimai.

1995 metais „Lietuvos ryte“ buvo priedai ir tai vadinosi žurnalistiniu tyrimu. 1995 metais žurnalistika buvo labiau nepriklausoma ir kokybiškesnė. „Lietuvos ryte“ būdavo kriminalinės justicijos analitinių rašinių. Buvo net tam skirtas 33 puslapis, jame be skandalistinių rašinių būdavo ir analitikos. Ir dabar to nėra „Lietuvos ryte“, o auditorija didžiulė, tai ir praradimas didžiulis.

Gal vienodai skiriama dėmesio, paprasčiausiai padaugėjo nusikaltimų. Ta prasme skiriama daugiau dėmesio. Anksčiau buvo susidorojimas su organizuotomis gaujomis, tada buvo veiklos žurnalistui. Dabar jau tokios veiklos nėra, jau susidorota su gaujomis. Liko vienintelė Januškevičiaus gauja, bet jau visi sėdi už grotų, tai lieka tik pavieniai nusikaltimai.

Gal vienodai skiriama dėmesio. Gal buvo daugiau rašoma, kai vyko kova su „Vilniaus brigada“, gal tuo metu ir buvo daugiau dėmesio skirta. Tai buvo 1992 – 1993 metais, ypač 1993 metais. Dabar yra pakankamai rašoma.

Per paskutinius penkerius metus, kai kurių spaudos atstovų nuomone, įvyko ryškūs pokyčiai ir pačioje žiniasklaidoje. Kai kurių respondentų nuomone, žiniasklaida prieš penkerius metus buvo labiau nepriklausoma. Tuo metu žiniasklaida labiau domėjosi savo skaitytojais. Šiuo metu žiniasklaida glaudžiau susijusi su politikais ir verslo atstovais, nes informacija yra prekė, kurią reikia kuo naudingiau parduoti. Analitiniai straipsniai nėra ta paklausi prekė, už kurią gali gauti norimus pinigus.

Žiniasklaida 1995 metais turėjo vienokius tikslus, dabar – kitokius. Dabar žiniasklaida yra mažiau nepriklausoma, todėl kad ji susijusi su politikais, finansinėmis grupuotėmis, jai rūpi verslas, pinigai, jai visai nerūpi skaitytojas kaip asmuo. Ji rašo arba užsakomuosius rašinius, arba populiarius. Jeigu žmonėms įdomus „Gyvenimo būdas“, kurio tiražas būna apie 200 000 šeštadieniais, tai, matyt, to reikia skaitytojui, nes jis neperka „Lietuvos ryto“ kasdien, kada jo tiražas būna tik 50 000. Dabar tokios analitikos apie kriminalinę justiciją daugiausia liko vedamuosiuose laikraščiuose – „Laiko ženkluose“ ir „Respublikos“ skiltyje. „Lietuvos aide“ ši tema jau išsisėmusi, bet niekada nebuvo stipri ši skiltis.

Nepilnamečių justicijos problemos suvokimas

Spaudos atstovų nuomonės nepilnamečių justicijos klausimais taip pat skiriasi. Vieni spaudos atstovai mano, kad nepilnamečių justicijai nėra skiriama daug dėmesio. Jų nuomone, straipsniuose apie nepilnamečių nusikaltimus dominuoja nusikaltimo aprašymas. Skiriasi tik pati reakcija į jaunų žmonių nusikaltimus, t. y. jautriau reaguojama diskutuojant apie nepilnamečių atsakomybę, baudžiamųjų įstatymų taikymą nusikaltimą įvykdžiusiems nepilnamečiams.

Spaudoje didesnis dėmesys skiriamas žiauriems nepilnamečių nusikaltimams – išžaginimams, nužudymams, narkotikams ir nusikaltimų aukoms.

Spaudos atstovai, kurie minėjo, kad jų laikraštyje skiriamas mažesnis dėmesys nepilnamečiams nusikaltėliams sąlygotas šio laikraščio tikslo – rašyti apie iškeltas, nagrinėjamas ar baigtas nagrinėti baudžiamąsias ir kitas bylas. O nepilnamečiams iki 14 metų bylos nėra keliamos.

...tai mes ir nerašome apie tai. Tik jei apie vyresnius. Dabar pagrindinai kalbama apie narkotikus.

Spaudos atstovai, kurie mano, kad nepilnamečių justicijai spaudoje skiriama daugiau dėmesio, vardijo šias priežastis: (1) padidėjęs visuomenės interesas nepilnamečių nusikaltimams ir jų aukoms; (2) daugiau nepilnamečių įvykdo įvairius nusikaltimus, tarp jų ir labai žiaurius; (3) jaunėja nusikaltėlių amžius ir (4) žinomų žmonių vaikų įvykdyti nusikaltimai.

Mes stengiamės užfiksuoti visus nepilnamečių padarytus nusikaltimus, bet trūksta analizės bei probleminių straipsnių.

Buvo išsakyta nuomonė, kad ne visi žurnalistai mano, jog tikslinga skirti daugiau dėmesio nepilnamečiams nusikaltėliams ar nepilnamečiams aukoms. Žurnalistai, rašantys apie kriminalinius nusikaltimus, norėtų daugiau dėmesio skirti vaikams delinkventams, tačiau jaučiama žurnalistų, rašančių apie kitas gyvenimo aktualijas, priešprieša. Taip atsitinka tada, kai sprendimai, kurioms temoms skirti daugiau dėmesio, priimami kolegialiai.

Kai kurių spaudos atstovų nuomone, didesnis dėmesys nepilnamečių justicijai situacijos nepakeis, nes nepilnamečiai mažai skaito spaudą. Spaudą skaito tas jaunimas, kuris neturi polinkio nusikalstamai veiklai. Analitiniai straipsniai apie nepilnamečių justiciją taip pat neturi ryškaus poveikio nei

valdžios atstovams, nei patiems nepilnamečiams, nes:

jaunuoliams, kurie mėgsta nusikalsti, tai yra gyvenimo būdas, jie neskaito nei „Lietuvos ryto“, nei „Respublikos“, nei „Veido“, nuvažiuokit į koloniją ir pamatysite, kad jie skaito „Akistatą“, „Akis už akį“, štai koks jų lygis. ...jeigu jiems parašysi, kad štai galima taip gyventi ar taip gyventi, tuomet jie dar skeptiškiau į viską žiūri. Moraly, jokių pamokslų jiems nereikia. Kam mes rašysim, jei jiems to nereikia. Jie tik skaitys apie nusikaltimus ir mokysis toliau juos daryti. O jaunuoliai, kurie skaito tokius laikraščius, jie nusikaltimų nedaro, jie skaito, mokosi, šviečiasi internete.

Pasigendama profesionalių straipsnių apie nepilnamečių justiciją. Nepilnamečių justicija yra specifinė tema, o žiniasklaidos atstovai nesugeba profesionaliai pateikti šių problemų visuomenei. Apskritai, straipsniai apie nusikaltimus turėtų būti kitokios kokybės.

Kokią informaciją apie nusikaltimus vertėtų paviėšinti, dažniausiai sprendžia žurnalistai, rašantys šia tematika, redakcijos vadovybė ar teisėtvarkos skyrius. Paprastai sprendimus priima teisėtvarkos skyriuje dirbantys žurnalistai ar žurnalistai, besidomintys nusikaltimais. Redakcijos vadovybė priima sprendimą apie vieno ar kito straipsnio reikalingumą, kai įvykdomas labai žiaurus nusikaltimas – tada sprendžiama, kuriame laikraščio puslapyje verta spausdinti šią informaciją, arba kai įvykdytas nusikaltimas susijęs su žinomais visuomenei žmonėmis ar jų vaikais. Straipsnių apie nusikaltimus atrankos principas – sudominti skaitytoją, pateikiant kuo įdomesnę informaciją ar „baisėsi“ nusikaltimą.

Iš viso, nusikaltimai yra ta sritis, į kurią mažiausiai kišasi leidėjai ir redaktoriai. Jiems tai nėra labai įdomu, taigi dažniausiai sprendžia teisėtvarkos redaktorius arba žurnalistas. Didžiausią spaudimą patiria apie politiką ir ekonomiką rašantys žurnalistai arba rašantys apie finansinius nusikaltimus.

Tam pas mus yra specialiai sudarytas teisėtvarkos skyrius, kuriame dirba

3 – 4 žmonės, kurie atrenka, kuris nusikaltimas galėtų būti įdomesnis skaitytojui, kuris yra svarbesnis, baisesnis. ...Bet jei didelis nusikaltimas, kaip, pavyzdžiui, Kiesaus pagrobimo byla ar mažos mergaitės nužudymas, tada redaktoriai sprendžia, ar anonsas tos medžiagos yra vertas pirmo puslapio.

Jei tokie nusikaltimai, kaip pagrobimai ar nužudymai, tai, aišku, į pirmą puslapį. Tai aš manau, kad nieko blogo. Juk negalima ko nors slėpti. Tiesiog, kad žmonės budrūs būtų. Manau, kad net reikia tokius dalykus kelti viešumon.

Kokią informaciją apie nusikaltimus vertėtų pateikti, sprendžia redaktoriai. Mes irgi turim savo balsą, mes vadinamės teisėtvarkos skyrius. Tokie einamieji reikalai jau mūsų prerogatyva.

Skaudžiausios visuomenę dominančios temos yra narkotikai, nepilnamečių atlikti žiaurūs nusikaltimai – nužudymai, smurtas prieš nepilnamečius ir nepilnamečiai – nusikaltimų aukos.

Spaudos atstovai, aptarinėdami nepilnamečių justicijos problemas, dažniausiai vadovaujasi tais įvykiais, kurie galėtų sudominti visuomenę. Šiuo metu dažniausiai minima nepilnamečių problema – narkotikai. Ši tema tapo labai aktuali po spaudoje pasirodžiusios informacijos apie Seimo kanclerio dukrą. Kitos svarbios problemos – jaunų žmonių žiaurūs nusikaltimai – nužudymai, smurtas prieš nepilnamečius.

Manau, narkotikai – labiausiai susiję su jaunimu. Dabar, ypač po Razmaitės atvejo, tai problemai skiriama daugiau dėmesio. Taigi dabar po šio įvykio yra jautriau reaguojama. Dabar daugiau dėmesio skiriama prevencinėms priemonėms, t. y. tam, ką daro valdžia. Anksčiau jai tai buvo žiūrima pro pirštus, o dabar pradedama suvokti, kad ta problema yra didžiulė.

Spaudos atstovai, kurie orientuojasi ne tik į įvykio aprašymą, bet ir prie

publikuoja analitinius straipsnius viena ar kita tema, turi archyvus, kuriuose saugoma kelerių metų medžiaga tam tikra tema. Pavyzdžiui, archyvuose galima rasti dvejų metų publikacijas apie nepilnamečius. Tačiau tokių straipsnių būna nedaug, nes žurnalai negali lygiuotis su dienraščiais. Žurnalai, kurie orientuoti į analitinius straipsnius įvairiomis temomis, negali daug dėmesio skirti nepilnamečių nusikaltimams. Spauda, orientuota į analitinius straipsnius, savo archyve taip pat kaupia kitų laikraščių bei žurnalų straipsnius konkrečiomis temomis, nes tai gera medžiaga analitiniams straipsniams:

Kitus straipsnius kaupiame, žiūrim, apie ką rašo kita žiniasklaida, o mes turime pažvelgti giliau, taigi skaitome juos, tuomet analizuojame, žiūrim tendenciją, ką kiti rašo.

Pirmiausia pradedame nuo konkretaus fakto, bet ieškome šaknų, priežasčių. Kaip atsitiko, kad vaikas atsidūrė tokioje situacijoje, kas yra dėl to kaltas, kokia yra jo socialinė aplinka, kaip jis pateko į tokią aplinką, kiek suaugę yra kalti dėl to.

Dauguma kokybiniame interviu dalyvavusių spaudos atstovų minėjo, kad pagrindinė jų laikraščio orientacija – įvykio aprašymas. Tokią politiką lemia informacijos, kaip paklausios prekės, funkcija. Pagrindinis tikslas – kad informacija būtų perkama. Spaudos atstovų nuomone, problemiški straipsniai nėra patrauklūs skaitytojui, todėl svarbiausia skaitytoją sudominti įvykiu ir jo aprašymu.

Dėmesį įvykio aprašymui sąlygoja kelios priežastys. Viena iš priežasčių yra ta, kad pirmiausia įvyksta nusikaltimas ir žurnalistų užduotis – tą nusikaltimą kuo greičiau aprašyti. Nusikaltimo veikėjai ir nusikaltimo įvykdymo priežastys ne visada būna tuo metu žinomos. Gilesnė nusikaltimo analizė ir informacija galima tik po tam tikro laiko, kai teisėsaugos institucijos yra atlikusios savo darbą. Tolimesnis dėmesys vienam ar kitam nusikaltimui ne visada galimas, nes nusikaltimų Lietuvoje įvykdoma daug – žurnalistai turi darbo ir ne visada užtenka laiko grįžti

gilesnės vieno ar kito įvykio analizės.

Kita priežastis, leidžianti daugiau orientuotis į įvykio aprašymą, o ne į gilesnę nusikaltimo analizę – konkrečiai informacijai skiriamas plotas. Įvykių gausa neleidžia spausdinti analitinių straipsnių, kurie neturi didelės paklausos.

Trečia priežastis, skatinanti orientuotis į įvykio aprašymą, o ne į gilesnę to įvykio analizę – žurnalistų kvalifikacija ir darbuotojų, dirbančių nusikaltimų justicijos klausimais srityje, trūkumas.

Ketvirta priežastis – spaudos leidinio paskirtis. Nespecializuotų leidinių paskirtis – kuo greičiau informuoti skaitytoją apie vieną ar kitą įvykį, detaliam aprašant konkretų nusikaltimą, nusikaltimo veikėjus ir aukas. O specializuoti leidiniai neturėtų vengti įvykdytų nusikaltimų detalių aprašymo, tačiau neturėtų ir apsiriboti tokia informacijos pateikimo strategija. Specializuotas leidinys turėtų ir aprašyti nusikaltimus, ir išdėstyti nusikaltimo priežastis. Specializuoti leidiniai turėtų būti problemiški, apibendrinantys, kaupiantys informaciją apie nusikaltimus. Nespecializuoti laikraščiai ir žurnalai tokių galimybių neturi, nes rašo įvairiomis visuomenei svarbiomis temomis. Gilesnė vienos problemos analizė neįmanoma.

Skiriasi ir laikraščio dėmesys tiek pačiam nusikaltimui, tiek to nusikaltimo aukai. Spauda, kuri daugiau koncentruojasi į nusikaltimo faktą, smulkiai informuoja apie įvykdyto nusikaltimo detales ir mažiau dėmesio skiria aukai, jei ta auka nėra visuomenei žinoma asmenybė. Buvo išsakyta nuomonė, kad didesnis dėmesys nusikaltimo aprašymui sąlygotas informacijos prieinamumo galimybės. Spaudos atstovai, kuriems yra sunku dėl įvairių priežasčių gauti informaciją apie įvykdytą nusikaltimą, daugiau orientuojasi į informaciją apie auką,

nes lengviau gauti duomenis apie auką, ji daugiau šneka.

Skaitytoją domina konkretus atvejis, nusikaltimas, o priežastis nedaug kas aiškinasi, net ir teisėtvarkos institucijose.

Kai mūsų žurnalistas rašo straipsnį, pakalbina apie dešimt pašnekovų. Pvz., rašant apie nepilnamečius nusikaltėlius, kalbinome kolonijų darbuotojus, pačius nepilnamečius nusikaltėlius, jų tėvus, vaikų tarnybos atstovus, domėjomės statistiniais duomenimis. Problema yra ta, kad kai mes rašome šia tema, mes nekalbiname aukų. Bet mes rašome atskirus straipsnius apie aukas, tarp jų ir apie nepilnamečių aukas. Vieną straipsnį skiriam aukoms, bet „Veidas“ nėra teisėtvarkos žurnalas ir negalime labai daug skirti dėmesio. Pvz., „Justicija“ gali skirti aštuonis puslapius vienai problemai nagrinėti.

Mūsų laikraštis daugiau dėmesio skiria pačių nusikaltimų aprašymui, nes priežasčių aprašymui reikia gerų žurnalistų, gerų publicistų, kurie ieškotų priežasčių, taigi nėra taip rašančių. Einama lengviausiu keliu – pateikiamas nusikaltimas, jis aprašomas, o kai esame reiklesni, tai tuomet žurnalistai kalbina psichologus.

Spaudos atstovai vienareikšmiškai pripažįsta, kad pirma skaitytojo pažintis su pateikiama informacija yra straipsnio antraštė, todėl pagrindinė antraštės funkcija – sudominti skaitytoją. Spaudos atstovų nuomone, jei informacijos vartotoją suintriguos straipsnio antraštė, tai yra tikimybė, kad bus skaitomas ir straipsnis. Pagrindinė žurnalistų užduotis – sukurti reikiamą intriga. Respondentai pripažįsta, kad apsiriboti tik intrigos sukūrimu nėra efektyvu, būtina ir kvalifikuota informacija, kuri atitiktų straipsnio pavadinimą. Buvo išsakyta nuomonė, kad esama ir tokių straipsnių pavadinimų, kurie sudomina skaitytoją, tačiau tuo intriga ir baigiasi – straipsnyje nėra tos informacijos, kuri aktualizuojama straipsnio pavadinime.

Sudominti skaitytoją, bet neiškreipiant nusikaltimo esmės.

Antraštė turi suintriguoti skaitytoją, bet ji turi būti ir informatyvi, kad žmogus, perskaitęs ją, galėtų suprasti, apie ką yra rašinys. Tačiau intrigos momentas taip pat yra labai svarbus.

Antraštės paskirtis – užakcentuoti patį įvykį, užfiksuoti patį nusikaltimą, pvz., pagrobti mažeiškiai. Labai svarbu – konkretumas.

Mus kaip mokė Žurnalistikos institute, antraštė turi būti patraukli, „kabinanti“. Jei žmogus perskaito antraštę ir ten būna parašyta panašiai kaip profesiniuose medikų ar teisininkų leidiniuose, tokie pavadinimai atgraso. Mes turime „kabinti“ pavadinimu, mes nesam biudžetinės institucijos. Taigi, pavadinimas tiek „Lietuvos ryte“ ir „Respublikoje“, jis turi būti pritraukiantis. Jei skaitytojas toliau skaito, žiūri nuotraukas – tuomet tikslas pasiektas. Aš nemanau, kad didžiulis procentas pavadinimų iškreipia informaciją, tai, kas ten yra parašyta. Neatitinka gal kokie 8 procentai.

Nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos vizijos

Spaudos atstovai skirtingai vertina bausmę kaip efektyvią priemonę, mažinant nepilnamečių nusikaltimų skaičių. Dauguma jų pasisako prieš bausmes, nes mano, kad laisvės atėmimas yra „mokykla“, kuri turi atvirkštinį poveikį nepilnamečiui nusikaltėliui – iš kitų nuteistųjų jis įgyja didesnės patirties bei išmoksta gyventi ir kovoti už save pagal kitas visuomenei nepriimtinas taisykles. Laisvės atėmimo įstaigos nėra pasirengusios perauklėti nusikaltėlių.

Bausmės tikrai nėra efektyvi priemonė. Uždaro juos į kalėjimus, jie ten išmoksta baisesnių dalykų, ir tą patirtį vėl atneša į laisvę.

Pasisakantys už bausmių taikymą siūlo griežtinti bausmes, kad kitiems paaugliams nekiltų noras vykdyti tuos pačius nusikaltimus. Siūlomas

auklėjimas „kitų sąskaita“.

Spaudos atstovų nuomone, pagrindinės priežastys, stumiančios nepilnamečius į nusikalstamą veiklą, yra nedarbas, ypač tėvų, nepilnamečių neužimtumas ir šeima, nesugebanti tinkamai pasirūpinti savo vaikais.

Efektyvi priemonė yra pokalbiai, kviečiant lyderius iš nusikaltėlių pasaulio, kurie pasirinko visuomenei priimtina gyvenimo kelią. Jų užduotis būtų – aiškinti pasekmes ir kelius, kaip jiems pavyko „pasitaisyti“. Spaudos atstovai mano, kad nepilnamečiai orientuojasi į savo bendraamžius ir renka lyderį tarp bendraamžių.

Efektyviausia priemonė nepilnamečių nusikaltimų skaičiui mažinti – edukacinė veikla ir socialinės gerovės kėlimas.

Nacionalinės nepilnamečių nusikaltėlių kontrolės ir prevencijos programos reikalingumas nėra vienareikšmiškai vertinamas. Pasisakantys už nacionalinę nepilnamečių nusikaltimų kontrolės programą siūlo:

- vengti „popierinės“ programos, pagrindinį dėmesį skirti konkrečioms priemonėms, pvz., nepilnamečių užimtumui, ir tų priemonių efektyviam įgyvendinimui;
- netaikyti tos pačios programos suaugusiems ir nepilnamečiams;
- skatinti visuomenės narius susimąstyti apie priežastis, pastūmėjusias į nusikalstamą veiklą.

Nacionalinės nepilnamečių nusikaltėlių kontrolės ir prevencijos programos reikalingumas grindžiamas ir išaugusiu nusikaltimų skaičiumi:

Gaujos irgi augina sau jauną kartą, nesnaudžia.

Skeptiškai vertinantys šią programą mano, kad Lietuvoje yra sukurta daug įvairių programų, tačiau jos nėra įgyvendinamos. Pagrindinė priežastis – šalies ekonominė situacija, nes programos įgyvendinimas reikalauja pinigų.

Aš nededu didelių vilčių į tas programas. Kiek skambinau į Socialinės apsaugos ministeriją ar kitur, visur sako, kad tų programų yra, o pinigų nėra. ... Visada skurdžioje valstybėje daugiau nusikaltimų.

Minėta programa nereikalinga ir dėl Lietuvos siekio tapti Europos Sąjungos nare:

...jeigu mes einame į Europos Sąjungą, tai galime jau pakankamai pasisemti patirties iš kitų ir tada reikia gerai pritaikyti sau.

Kriminalinės informacijos poreikis visuomenėje

Spaudos atstovai įsitikinę, kad jų skaitytojai labai domisi informacija apie nusikaltimus. Tačiau savo skaitytoją jie apibūdina kaip besidominantį konkrečiais faktais. Skaitytojas labiau domisi nusikaltimo aprašymu, konkrečiomis nusikaltimo detalėmis ir informacija apie auką. Nusikaltimo priežasčių aptarimas nėra „patraukli prekė“. Patraukliausia yra ta informacija apie nusikaltimus, kurioje minimos garsių žmonių pavardės ar pagarsėjusių nusikaltėlių grupuočių vadeivos. Žurnalistams, rašantiems nusikaltimų tema, nėra lengva pateikiant informaciją, išlaikyti pagarbą aukai ir suintriguoti skaitytoją. Spaudos atstovai pripažįsta, kad žurnalistai savo darbe neišvengia klaidų, ypač kai kalbama apie įtariamuosius įvykdžius vieną ar kitą nusikaltimą. Dažnai įtariamasis vaizduojamas kaip nusikaltimo vykdytojas.

Tikriausiai skaitytojus labai domina nusikaltimų detalės. Todėl kartais sunku suprasti, kas yra etiška ir kas – neetiška. Pvz., kai rašoma apie avarijos metu ištiškusias smegenis. Bet būtent tai ir domina skaitytojus. Tačiau reikia atsirinkti, ar pataikauti skaitytojui, ar gerbti aukos interesus. Reikėtų žurnalistams stengtis, kad būtų didesnis susidomėjimas nusikaltimų priežastimis.

Mūsų laikraščio nuomone, jei žmogus nelabai estetiškai atrodo, mes nededame tokių nuotraukų. Manome, kad tuo tik daugiau įskaudintume aukos artimuosius, kurie ir taip jau daug skausmo turi. Esant lytiniams nusikaltimams, kai stengiamasi pranešti nusikaltimo detales, tuomet tariamasi su redaktorais, ką galima ir ko negalima rašyti.

Ir, aišku, viena iš didžiausių bėdų yra ta, kad visa Lietuvos spauda neatsargiai elgiasi su įtariamaisiais, kurių nuotraukos yra dedamos, apie juos rašoma, jie gali būti ir dažnai būna nekalti, o pavardės jau nuskamba. Tai yra tikriausiai didžiausia klaida, kurią spaudai reikėtų taisyti.

Mūsų žmones, kaip nekeista, labai domina nusikaltimų technologija ir visokios sensacijos. Nežinau net kodėl. Tačiau žmonės pageidauja kvalifikuotos informacijos. Pastebima, kad mūsų skyrelį skaito visai kitaip nei nusikaltimų kroniką.

Gaila, bet kol kas žmones domina pikantiškos smulkmenos. Mes stengiamės vis tik ieškoti priežasčių. ... žinodami, kad mūsų laikraštis turi skaitytojų ratą, kad žmonės su pasimėgavimu skaito šį laikraštį, taigi, galima sakyti, kad žmonės kol kas mėgaujasi šia tema. Realybė yra tokia. Ir mūsų laikraštyje to paties ieškoma.

Manau, kad domina smulkesnis kriminalinių įvykių aprašymas. Tačiau mūsų laikraštyje smulkių įvykių pateikimo nėra, yra tik įvykio aprašymas. Manau, kad domina tik pats nusikaltimas. Žmonės dar nelabai suvokia nepilnamečių justicijos problemą. Manau, kad spaudoje mažai probleminių analitinių straipsnių.

Skaitytoją taip pat domina su jo gyvenamąja vietoje susiję įvykiai:

Domina nedideli susikirtimai su policija ar kelių policija. Ypač tai domina tos vietovės gyventojus, nes pastebima, kad tuomet išperkami visi laikraščiai.

Mažiausiai nusikaltimų priežastimis domisi tie žmonės, kurie nėra konkrečiai nukentėję.

Be minėtų temų, skaitytoją domina ir buitiniai nusikaltimai.

Buitinės situacijos domina dėl to, kad žmogus mano, kad taip gali atsitikti ir jo šeimai. Žmogui nesvetimos kaimynų ar pažįstamų problemos.

Spaudos atstovų nuomone, nepilnamečių justicijos problemas suvokia ar jomis domisi dažniausiai tie žmonės, kurie su šiomis problemomis susidūrė savo šeimoje (arba jų turėjo giminės, pažįstami ar kaimynai).

Skaitytojo interesus galima nuspėti ir iš laikraščio ar žurnalo tiražo:

Lietuvos žmonės domina primityviausia informacija, na, jei „Akistatos“ tiražas yra 100 000, o „Veido“ – 15 000, tai tuo viskas ir pasakoma. Gali rašyti ten ką nori. Tos analizės niekas neskaito. „Justicijos“ tiražas – 1000, ten būna analitinių straipsnių.

Jeį populiariausias laikraštis „Akistata“, tai iš to galime spręsti, ko nori skaitytojai, ir dėl to labai liūdna.

Žiniasklaidos vaidmuo

Spaudos atstovų nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė. Vieni neigia teigiamą žiniasklaidos poveikį nuomonės formavimui. Jų nuomone, straipsniai apie nepilnamečių vykdomus nusikaltimus formuoja požiūrį į nepilnamečius, kaip atitinkamą socialinę grupę. Didesnis dėmesys nepilnamečiams, aprašant tik jų nusikalstamą veiklą, suformuoja tarp Lietuvos žmonių

neigiamą nuomonę apie nepilnamečius apskritai. Jų nuomone, spaudos tikslas nėra formuoti nuomonę, jos uždavinys – ne tik aprašyti nusikaltimo faktą ar įvykį, bet ir kalbėti apie priežastis, paskatinusias nepilnamečių nusikalstamai veiklai. Straipsniai apie nepilnamečius nusikaltėlius turėtų poveikį ir valdžios atstovams, kurie būtų priversti reaguoti į šias publikacijas ir imtis konkrečių priemonių.

Pripažįstantys žiniasklaidos poveikį mano, kad nagrinėjant šią problemą, reikėtų mažiau dėmesio skirti sąlygų gerinimui kalėjimuose, o daugiau koncentruotis į nepilnamečių nusikalstamos veiklos pasekmes jų tolesnei socializacijai. Taip pat spauda turėtų daugiau dėmesio skirti baudžiamosios atsakomybės klausimams, skatinti nepilnamečių susimąstyti apie tai. Tačiau spaudos atstovai turėtų vengti gausios informacijos šia tema, nes tai gali duoti atvirkštinį rezultatą:

Taigi, jei skirsime labai daug dėmesio, tai tuomet nusikaltėliai taps autoritetais. Spauda turėtų pabrėžti, kad jie nėra autoritetai, o, atvirkščiai, votis visuomenėje, vėžinis susirgimas. Nereikėtų skatinti susižavėjimą tais dalykais. Iš Dakto padarė autoritetą, jis knygas skaito, anglų kalbos mokosi.

Buvo išsakyta nuomonė, kad žiniasklaida viena nepajėgia atitinkamai įtakoti nepilnamečių nuomonės, reikalingas ir specialistų indėlis, aiškinant specifinius teisinius aspektus.

Spaudos atstovai siūlė atkreipti dėmesį, kad nepilnamečiai jaučia poreikį konkrečiai informacijai. Jų nuomone, tarp nepilnamečių populieri bulvarinė spauda daro didžiulę įtaką jaunų žmonių elgsenai.

Bulvarinė spauda galėtų rašyti tai, kad nusikaltimų darymas nėra heroistinis dalykas. Moksleiviška žiniasklaida galėtų rašyti, ką po pamokų galima veikti, kokios yra užklausinės veiklos, o rimtoji žiniasklaida – padėti tėvams susigaudyti, kas vyksta.

Bijau, kad informacija apie nusikaltimus jauniems žmonėms turi neigiamą įtaką: dažnai nusikaltėlis piešiamas kaip teigiamas, todėl jaunimas nori tapti mafijozais, „daktarais“, vagimis. Taigi jie susidaro tokį vaizdą, kad nusikaltėlio gyvenimas yra lengvesnis.

Kai kurių spaudos atstovų nuomone, straipsniai apie nepilnamečių nusikaltimus turi didesnę įtaką ne patiems nepilnamečiams, o specializuotoms institucijoms:

Mes rašome taip: apžvelgiame statistinius duomenis, analizuojame nepilnamečių nusikaltimų priežastis, kaip keičiasi patys nusikaltimai, kaip su narkotikais susiję nusikaltimai atkeliauja į Lietuvą ir kaip didėja jų mastai. Taigi tokios tendencijos šiek tiek šokiruoja, bet ir informuoja visuomenę. „Veidą“ skaito daug politikų, tai gal juos ta informacija skatina priimti vieną ar kitą sprendimą. Žurnalą skaito ir VRM, ir policijos vadovybė. Pvz., „Veidas“ rašė apie penkis metus įkalintą A. Stašaitį ir pagaliau buvo imtasi priemonių, jis jau laisvėje. Nors informaciją mes gauname iš šių struktūrų, tačiau gal apie tai sužino tie, kurie turi didesnę sprendžiamąjį balsą.

Dažnai kaltina mus, kad rašydami apie nusikaltimus mes darome meškos paslaugą, kad jauni žmonės iš to mokosi. Bet jeigu tinkamai parašyta, su išvadomis, su pasekmėmis – tai turėtų tada būti ir kaip prevencinė ir kaip auklėjamoji priemonė.

Žiniasklaidos įtaka nėra labai neigiama ir ta prasme, kad jauni žmonės mažai skaito laikraščius.

Apibendrinant giluminius interviu su spaudos atstovais galima teigti, kad dauguma apklaustų žurnalistų linkę aiškinti savo susidomėjimą kriminalinės justicijos klausimais šiomis priežastimis: didėjančiu nusikaltimų skaičiumi, Lietuvos žmonių domėjimusi šia aktualia tema ir spaudos paskirtimi informuoti apie aktualiausias visuomenės problemas. Spaudos

atstovai pripažįsta analitinių straipsnių vertę ir poreikį, tačiau, jų nuomone, analitiniai straipsniai nėra paklausūs prekė, o žiniasklaida šiuo metu veikia pagal verslo dėsnius. Dėmesys nepilnamečių justicijai nėra išskirtinis žiniasklaidos klausimas. Kita vertus, žiniasklaidos atstovai pripažįsta, kad spauda jautriai reaguoja į nepilnamečių nusikaltimus. Vyrauja nuomonė, kad nepilnamečių justicija yra specifinė sritis, o žiniasklaidos atstovai nesugeba deramai pateikti čios problemos.

3.2. LIETUVOS TELEVIZIJOS KANALŲ ATSTOVAI APIE NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS ĮVAIZDĮ ELEKTRONINĖJE ŽINIASKLAIDOJE

Požiūris į kriminalinę justiciją

Kaip ir spaudos žurnalistai, TV kanalų atstovai neturi vienareikšmiškos nuomonės apie dėmesį kriminalinei justicijai. Vieni mano, kad dėmesys kriminalinei justicijai yra pakankamas – kiekviena televizijos kanalas turi kriminalinei justicijai skirtas specialias laidas.

TV kanalų atstovai, kurie mano, kad kriminalinei justicijai skiriamas per didelis dėmesys, išvardijo šias priežastis: tokių laidų gausa baugina žiūrovą, neleidžia jam adekvačiai vertinti vykstančių Lietuvoje įvykių. Laidos apie nusikaltimus „užgožia“ TV kanalų pateikiamą informaciją visuomenei svarbiais klausimais. Jų nuomone, pakaktų vienos, bet profesionalios laidos per savaitę apie kriminalinius įvykius Lietuvoje. Per didelis dėmesys kriminalinei justicijai, kai daugiau orientuojamasi į faktų pateikimą, o ne gilesnę įvykių analizę, veda TV kanalus „geltonosios spaudos link: daug kraujo ir mažai analizės“.

Buvo išsakyta nuomonė, kad TV kanaluose didėja dėmesys kriminalinei

justicijai, nes laidos šia tema yra populiarios tarp žiūrovų. Kadangi dauguma TV stočių yra komercinės, jos atitinkamai reaguoja į žiūrovų poreikį šiai informacijai. TV kanalai veikia rinkos sąlygomis ir jų pagrindinė užduotis – kuo sėkmingiau parduoti savo „prekę“.

TV kanalų atstovai pripažįsta, kad analitinių laidų kriminalinės justicijos tematika yra per mažai, tačiau TV kanalai, dirbantys rinkos sąlygomis, negali kurti švietėjiškų laidų, kurios neneš pelno ir neturės didelės paklausos. TV kanalų atstovai pripažįsta švietėjiškų laidų būtinumą ir būtų linkusios tokias laidas kurti, tačiau turėtų būti skiriamas specialus tų laidų finansavimas. Pagrindiniai tokio finansavimo šaltiniai turėtų būti valstybė, kuri labiausiai yra atsakinga už tai, kas vyksta visuomenėje, arba specialūs fondai.

Nepilnamečių justicijos problemos suvokimas

TV kanalų atstovai mano, kad laidų apie nepilnamečių justiciją yra nepakankamai. TV kanalai per mažai dėmesio skiria nepilnamečių problemoms. Tačiau tokia TV kanalų strategija turi savas priežastis: komercinių TV kanalų paskirtis – pateikti žiūrovui tokią informaciją, kuri nešų pelną komerciniam TV kanalui. Norint kuo sėkmingiau parduoti informaciją, būtina orientotis į žiūrovų paklausą konkrečiai informacijai. TV kanalai domisi sociologinėmis Lietuvos gyventojų apklausomis, pagal kurias kuriama TV kanalo strategija.

...norint komercinei televizijai išgyventi, reikia reitingų, o kas tai yra reitingai – tai trys dalykai: seksas, narkotikai ir smurtas. Tai tokios yra sritys apskritai gyvenime, kurios pritraukia žiūrovą.

TV kanalų atstovai pripažįsta švietėjiškų laidų reikalingumą, ypač nepilnamečių justicijos klausimais, daugiau dėmesio skiriant pačiam

paaugliui, suvokiant jo vidinį pasaulį ir skiriant dėmesį atitinkamų auklėjamųjų veiksmų svarbai. Komercinių TV kanalų atstovų nuomone, švietėjiškomis laidomis apie nepilnamečių justiciją ar specialiomis laidomis, skirtomis nepilnamečiams, turėtų rūpintis valstybinis TV kanalas. Komerciniai TV kanalai neventgtų kurti švietėjiškų laidų apie nepilnamečių justiciją, tačiau reikalingas specialus tokių laidų finansavimas.

Tokių šviečiamųjų laidų tai gal ir daugiau turėtų būti. Čia jau turėtų būti valstybinio kanalo prerogatyva. Komercinėms TV tokios laidos nėra įprastos, nėra jų tikslas. Todėl neišeina reikalauti šviečiamųjų laidų iš komercinių TV, nebent tai būtų finansuojamos kokių nors fondų laidos.

Kita vertus, kai kurių komercinių TV kanalų atstovų nuomone, nepilnamečių justicijos problemų nušvietimas yra susijęs ne tik su nepriklausomų TV stočių komerciniais interesais, bet ir su žiniasklaidos atstovų profesiniais sugebėjimais – žiniasklaidos atstovai per drąsiai skelbia paauglių vardus ir pavardes ir mažai kreipia dėmesį į tai, kad tie žmonės turės ir toliau gyventi ir tinkamai socializuotis visuomenėje.

Pasak žurnalistų, televizija skiria per menką dėmesį priežastims, paskatinusioms nepilnamečių nusikalsti – dažniausiai čia akcentuojamos tik pasekmės. Vieno komercinės televizijos atstovo nuomone, rimtoji žurnalistika turėtų pateikti ir priežastis.

Taip pat buvo išsakyta nuomonė, kad nepilnamečių justicijos temai TV kanalai skiria pakankamai dėmesio: pateikiama ne tik pati informacija apie nusikaltimą, bet ir aptariami teisiniai aspektai, vaikų teisių apsaugos institucija ir jos vaidmuo, daugiau dėmesio skiriama vaikų įtraukimo į įvairias sektas klausimams, gilinamasi į gyvenančių globos namuose vaikų problemas bei vaikų savižudybes. Laidose nagrinėjami ne tik patys faktai, bet ir įstatymų veiksmingumas, analizuojama, kodėl taip atsitinka, kokių įstatymų trūksta, kodėl vaikas lieka neapsaugotas, nors vaikų teises saugo kelios dešimtys žinybų.

Jei įvykis įvyko vėlai vakare ir mes neturime laiko išsiplėsti, tai vieną dieną yra parodomas pats faktas, bet vis tiek mes stengiamės, kad būtų ir komentaras. Kitą dieną dažniausiai grįžtame prie tos temos ir išnagrinėjame jau teisiniu požiūriu.

Kai kurie komercinių TV kanalų atstovai minėjo, kad jų žurnalistai savo laidose skiria dėmesį ne tik nepilnamečių nusikaltimų faktams, bet savo laidose diskutuoja ir apie prevencines priemones. Tačiau tokiose laidose dažniausiai apsiribojama valdžios pareigūnų pozicija bei akcentuojama finansinių išteklių stoka, įgyvendinant reikiamas prevencines priemones.

Kadangi viskas yra susiję su pinigais, jeigu valstybės požiūris į vaikų užimtumą ir laisvalaikį yra prastas, jei tam neskiriami pinigai, tai tikrai niekas tada nepadės. Dažniausiai kalbama, kad prevencijai trūksta pinigų.

Nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos vizijos

TV kanalų atstovai išvardijo šias, jų nuomone, efektyvias priemones, sprendžiant nepilnamečių justicijos problemas:

- švietėjiškos laidos, nors jos ir nėra labai populiarios tarp žiūrovų;
- jaunimo užimtumas;
- didesnis dėmesys nepageidaujamo elgesio pasekmėms.

Idealus atvejis, jei kas nors konkrečiai užsiimtų ir rūpintųsi tuo, kaip yra pilna laidų apie kulinarinius receptus. Nėra tokios laidos, kuri mokytų, nesu girdėjusi. Tačiau šviečiamosios laidos nėra labai žiūrimos populiariojo žiūrovo, todėl sunku tikėti, kad kas nors imtųsi tokių laidų, nors jų ir reikėtų. Tai turėtų būti finansuojamas dalykas arba tai turėtų daryti valstybinė TV.

TV kanalų atstovai nevienodai vertina Nacionalinės nepilnamečių nusikal-

timų kontrolės ir prevencijos programos reikalingumą. Nepritariantys šiai programai mano, kad valstybė iš esmės turėtų keisti savo politiką nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos atžvilgiu. Lietuva gali „pasigirti“ įvairiomis programomis, kurios realiame gyvenime yra neveiksmingos.

Man nuo žodžio „programa“ darosi bloga, gal kitoks valstybės požiūris reikalingas. O programų yra 150, bet nei viena neveikia. Na, gal prieš rinkimus susigriebia. Tą mėnesį nors padarys galbūt.

Buvo išsakyta nuomonė, kad reikalinga ne pati Nacionalinė nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programa, o aktyvi nevyriausybinių organizacijų veikla:

Daugiausia pasaulyje padaro nevyriausybines organizacijas, kurios veikia savanorišku pagrindu. Imkim kad ir žaliuosius. Kalbu apie jų žaliųjų veiklą užsienyje. Lietuvoje visais būdais „plaunami“ pinigai, todėl manau, kad leisti vienai kuriai nors žmonių grupei kontroliuoti lėšas ir tik važduoti, kad padeda jaunimui, nėra išeitis. Šiuo atveju reikia žmonių, kurie norėtų tai daryti ir kurie galbūt negautų iš to pinigų. Tai ir būtų tikra. Gal jie ir mažiau padarytų nei kokia programa, bet aš nemačiau programos, kuri veiktų efektyviai.

Pritariantys nacionalinės nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programai akcentavo, kad įvairius nusikaltimus įvykdo vis jaunesni nepilnamečiai. Atsakinga už tai turi būti valstybė, ir šią problemą gali išspręsti tik specialistai bei atitinkamos tarnybos:

Būtent šito labai reikėtų. Jei tai atsirastų, tai nepasipildytų kalėjimai. Jei vaikas gyvena internate, jis neturi supratimo, kaip gyventi šeimoje, ir jei su juo jokios tarnybos nedirbs, tai antras jo žingsnis bus Pravieniškės ar Lukiškės.

Kriminalinės informacijos poreikis visuomenėje

TV kanalų atstovai skirtingai vertina savo auditoriją. Jų nuomone, žiūrovą domina:

- ne tik nusikaltimo faktas, bet ir priežastys, paskatinusios įvykdyti nusikaltimą;
- ypač žiaurūs nusikaltimai;
- visa per TV kanalus pateikiama informacija.

Tokį vertinimą sąlygoja paties TV kanalo pozicija. Žurnalistai, dirbantys TV kanaluose, kurie linkę pateikti žiūrovams ne vien tik faktinę informaciją apie nusikaltimą, bet ir savo laidose skiria laiko gilesnei to įvykio interpretacijai, apibūdina savo žiūrovą ne tik kaip besidominantį pačiu faktu, bet ir pageidaujantį konkrečių komentarų ir detalesnės analizės:

...<žiūrovus> domina pati informacija apie nusikaltimą, nemanau, kad žiūrovui užtenka parodyti tik patį faktą. Galbūt dėl to mes, kalbėdami apie nepilnamečių nusikaltimus ar jų teises, bandome šiek tiek plačiau į tai pažvelgti. Stengiamės pateikti ne tik faktą, bet ir komentarą, pažvelgti į įstatymų spragas. Tai yra labai jautri tema, nes tai yra vaikas, nepilnametis, kurį mes parodome ir gal net iš dalies pasmerkiame. Tai yra pakankamai sudėtinga. Kita vertus, visuomenė nežinos, jei nebus rodoma ir kalbama... Todėl mes bandome padaryti, kad visuomenė pamąstytų, kodėl vaikas padaro nusikaltimą.

Buvo išsakyta nuomonė, kad TV kanalų tikslas yra ne tiek visuomenės ugdymas, kiek informavimas apie visuomenėje vykstančius procesus. Atitinkamas tų procesų vertinimas yra pačių piliečių prerogatyva.

Kai kurie TV kanalų atstovai apibūdina savo žiūrovą, kaip besidominantį informacijos apie nusikaltimus gausa ir ypač žiauriais nusikaltimais:

Keista, bet žiūrovą labai domina skaičiai – kiek šiandien atsitiko avarių, kiek vagysčių, kiek pavogė automobilių, apiplėšė butų, kiek apiplėšta

žmonių ar kiek nužudyta žmonių – taigi nužudymai ir išžaginimai. Labai abejoju, ar kas analizuoja, bet jam įdomus tas skaičius.

...<TV žiūrovus> domina patys žiauriausi, ta prasme, yra pats žemiausias lygis. Kuo nusikaltimas žiauresnis, kruvinesnis, tuo žmogui jis labiau ir patinka, čia labai logiška... Žiūrovai nėra moralistai, viskas, ką jie mato ekrane, jiems yra šou. Na, gal kai kuriems tai nėra šou, gal kai kurie jaučiasi nejaukiai, kai visa tai vyksta jų pašonėje. Bet tai yra labai asmeniškai mano nuomonė.

Žmonės pageidauja nusikaltimų smulkmenų ir to galutinio rezultato, kaip buvo nubaustas tas, kuris nusikalto, ar pasveiko nukentėjęs vaikas. Jei kalbama apie tėvų netekusį vaiką, tai koks jo tolimesnis likimas ir pan.. Taigi skaitytojas nori tęsinio ir laimingos pabaigos.

Žiniasklaidos vaidmuo

TV kanalų atstovų nuomonė apie žiniasklaidos vaidmenį visuomenėje nėra vienalytė. Respondentai pripažįsta televizijos poveikį žmonėms, ypač jaunimui, tačiau nesutaria dėl smurtinės informacijos įtakos.

Čia vienos nuomonės nėra ir sunku pasakyti, ar gali būti. Kai kurie psichologai teigia, kad jau nuo mažens vaikams, žiūrintiems animacinius filmus apie robotų karus, skatinamas žiaurumas. Kiti sako, kad tai labiau leidžia išsilieti žmogui. Jei užfiksuoji nusikaltimą, tai nemanau, kad šauna kam nors į galvą, kad jis ir taip padarys.

Buvo išsakyta nuomonė, kad reikalingos specialios laidos nepilnamečių justicijos klausimais:

Idealus būtų atvejis, jei kas nors konkrečiai užsiimtų ir rūpintųsi nepilnamečių justicijos problemomis, kaip yra pilna laidų apie kulinarinius receptus.

Abejojantys žiniasklaidos poveikiu nepilnamečių elgsenai mano, kad didžiausias vaidmuo šios amžiaus grupės socializacijos procese tenka bendraamžiams, kurie ir yra konkrečios elgsenos pavyzdys. Televizija siekia tik parodyti ir aptarti priežastis, skatinančias nepilnamečių nusikaltimus. Vaikais turėtų rūpintis vienas iš pagrindinių socializacijos tarpininkų – tėvai.

Kaip galima matyti iš pateiktų televizijos atstovų interviu fragmentų, jie, kaip ir spaudos žurnalistai, pripažįsta, kad televizijai trūksta informacijos apie nepilnamečių justiciją, ir aiškina šį fenomeną komercinio TV kanalo paskirtimi – kuo pelningiau parduoti savo prekę. Televizijos kanalų atstovai išsakė skirtingas nuomones tiek apie kriminalinių temų televizijoje reikalingumą, tiek apie tokios informacijos formos pateikimą, tiek apie tokių laidų poveikį visuomenei. Toks nuomonių nevienalytiškumas iš dalies gali būti paaiškintas mažesniu, palyginti su spaudos žurnalistais, respondentų skaičiumi, tačiau kartu tai rodo, kad televizijoje kriminalinės justicijos (įskaitant ir nepilnamečių kriminalinę justiciją) temų pateikimo principai dar nėra galutinai suformuoti, ir televizijos kanalai tik ieško tinkamų šios problemos pristatymo būdų. Tokią išvadą iš dalies patvirtina ir BTV programos „Kruvinoji banga“ likimas: nuo 2000 m. lapkričio mėnesio ji iš reguliarios kasdienės laidos tapo naujienų programos bloko dalimi.

Tačiau nepaisant to fakto, kad kriminalinės justicijos temos Lietuvos žiniasklaidoje yra gana naujos (labiau televizijoje, mažiau spaudoje), galima daryti tam tikras išvadas apie Lietuvos žiniasklaidoje besiformuojančius vidinės ideologijos principus. Kriminalinės justicijos temos yra informacinė prekė, kuri turi gerą paklausą visuomenėje, ir tai nulemia šios prekės pateikimo būdus. Nors žurnalistai ir pripažįsta nepilnamečių justicijos problemos reikšmę ir pakankamai supranta nepilnamečių justicijos problemą bei žino galimus šios problemos sprendimo būdus, tačiau abejoja, ar ji gali būti sėkmingai „parduota“ žiniasklaidos rinkoje. Ne visi žurnalistai mano esą atsakingi už tai, kaip jie pateikia informaciją apie kriminalinę justiciją ir nepilnamečius teisės pažeidėjus, ir teigia, kad jie,

geriausiu atveju, gali priversti politikus veikti, o nepilnamečių justicijos problemų sprendimą peradresuoja kitoms institucijoms. Apie egzistuojančias nepilnamečių justicijos problemas, jų manymu, turi informuoti specializuoti leidiniai ir visuomeninė televizija.

PABAIGOS ŽODIS

Atlikti tyrimai parodė, kad nepilnamečių kriminalinės justicijos temos pristatymas Lietuvos žiniasklaidoje mažai kuo skiriasi nuo bendros kriminalinės temos pristatymų. Nepilnamečių justicijos temos arba (tai ypač būdinga televizijos kanalams) beveik ignoruojamos, arba (kaip spaudoje) iškreipiamos ir hipertrofuojamos. Galima teigti, kad šiandien nepilnamečių justicijos tema, kaip atskira socialinė problema, Lietuvos žiniasklaidoje neegzistuoja. Nepilnametis teisės pažeidėjas veikiau yra atsitiktinis kriminalinių publikacijų ir reportažų „herojus“, bet ne specialios žurnalistinės analizės objektas. Kadangi žiniasklaida dažniausiai orientuota į išskirtinę, sensacingą informaciją, nepilnametis teisės pažeidėjas neretai pristatomas kaip asocialus ir brutalus personažas, priklausantis kitam, svetimam ir neprognozuojamam pasauliui. Tokiu būdu nepilnamečiai teisės pažeidėjai simboliškai marginalizuojami ir išstumiami iš normalaus gyvenimo – tai objektyviai sudaro nepalankią atmosferą tokių asmenų reabilitacijai ir integracijai į visuomenę.

Kitas neigiamas tokio žiniasklaidos dėmesio nepilnamečiams teisės pažeidėjams rezultatas – skatinimas proginių, imitacinio pobūdžio kampanijų, tariamai nukreiptų spręsti konkrečias nepilnamečių kriminalinės justicijos problemas. Klasikiniu tokio žiniasklaidos poveikio valstybinėms institucijoms pavyzdžiu galima laikyti 2000 m. rugpjūčio – rugsėjo mėnesiais Lietuvoje kilusią spontanišką kampaniją prieš nepilnamečių narkomaniją. Pagal oficialią kriminalinę statistiką 1999 metais, palyginti su 1998 metais, užregistruotų nusikaltimų susietų su narkotikais padaugėjo 12,3 proc., tačiau jau 2000 m. birželio mėnesį tokių nusikaltimų skaičius, palyginti su analogišku 1999 m. periodu, padaugėjo

44,2 proc. Atrodytų, kad Lietuvos žiniasklaida turėjo kelti aliarmą dėl didėjančios narkomanijos, kurios aukomis dažniausiai tampa nepilnamečiai. Tačiau aliarmas buvo paskelbtas tik po to, kai rugpjūčio mėnesį į narkomanijos skandalą pateko įtakingo politiko dukra. Įdomu pastebėti, kaip radikaliai pasikeitė publikacijų skaičius dviejuose labiausiai populiaruose laikraščiuose Lietuvoje – „Respublikoje“ ir „Lietuvos ryte“. Rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais „Respublikoje“ buvo atspausdinti 24 ir 17 straipsnių, liečiančių narkotikų temą, „Lietuvos ryte“ – 14 ir 17. Iki to laikotarpio tokių publikacijų vidurkis buvo apie 6 publikacijos per mėnesį. Suprantama, ne visos publikacijos buvo skirtos konkrečiai bylai, kurioje dalyvavo politiko duktė, bet staigus žiniasklaidos susidomėjimas šia tema buvo akivaizdus. Politikai, reaguodami į publikacijas ir reportažus žiniasklaidoje, ėmėsi „ryžtingų“ veiksmų: pasipylė pareiškimai ir interviu, skubiai buvo šaukiami „koordinaciniai posėdžiai“, rengiamos konferencijos, kuriose buvo skelbiami mistiniai skaičiai apie narkomanijos plėtrą Lietuvos visuomenėje¹⁵. Staiga padidėjo ir užregistruotų nusikaltimų, susijusių su narkotikais, skaičius: liepos mėnesį jų buvo 32, rugpjūtį – jau 68, o rugsėjį – 92! Matydama tokį politinį susidomėjimą nepilnamečių narkomanijos tema, žiniasklaida ne be sarkazmo pastebėjo, kad jei kilęs skandalas nebūtų palietęs įtakingų žmonių, vargu ar jie rimtai susidomėtų šia tema. Tačiau situacija yra ironiška dėl to, kad ši pastaba gali būti taip pat sėkmingai peradresuota ir pačiai žiniasklaidai. Kartu reikia pastebėti, kad narkomanija yra gana rimta socialinė problema, kuriai reikalingas pastovus ir profesionalus dėmesys, o ne dviejų mėnesių viešųjų ryšio kampanija Seimo rinkimų išvakarėse.

Pateiktas pavyzdys puikiai parodo žiniasklaidos galimybes skatinti viešąsias diskusijas ir politinius procesus nepilnamečių justicijos sferoje. Kartu jis parodo, kad žiniasklaidai neretai trūksta elementarios kompetencijos

¹⁵ Remdamasi tokiais „ekspertų“ įvertinimais, žiniasklaida buvo pranešusi apie keliasdešimt kartų (!) per pastaruosius kelerius metus padidėjusį narkomanų skaičių. Šie skaičiai labiau primena gerai žinoma reklaminį šūkį: „keturiskart saldžiau!“, negu rimtą, sociologiškai pagrįstą narkomanijos plėtos Lietuvoje įvertinimą.

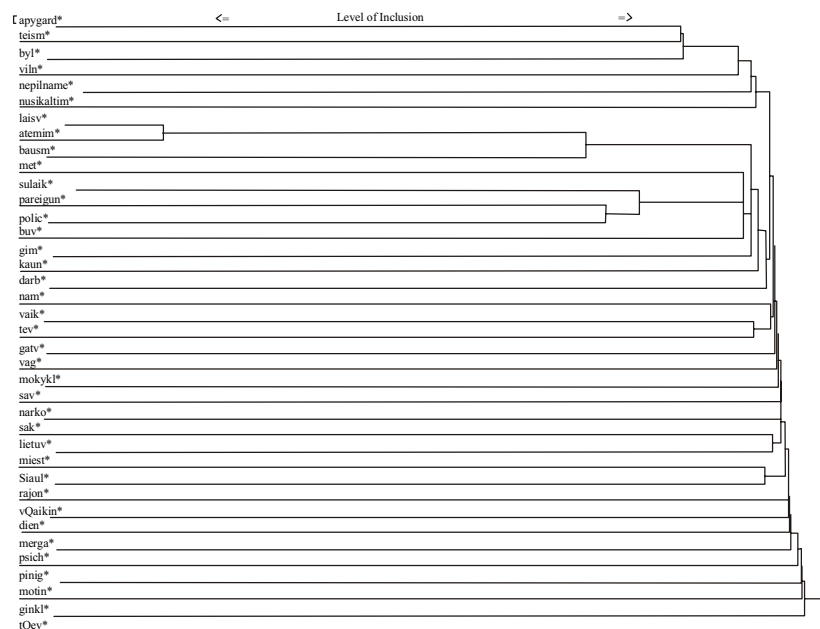
inicijuoti ir palaikyti deramą tokios diskusijos lygį. Komercinis ir pramoginis žiniasklaidos pobūdis neišvengiamai veda prie problemos supaprastinimo ir iškreipimo. Tai, kaip rodo atlikto tyrimo rezultatai, pripažįsta ir patys žiniasklaidos atstovai, teigdami, kad šiandien Lietuvos spaudoje ir televizijoje trūksta rimtų analitinių publikacijų ir reportažų nepilnamečių justicijos problematika. Panašią nuomonę išsako ir Lietuvos skaitytojai bei žiūrovai, kuriems trūksta tokios informacijos ir kurie pageidautų, kad nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos klausimai būtų nagrinėjami laikraščiuose, žurnaluose ir televizijos programose. Tačiau atrodo, kad Lietuvos žiniasklaidos atstovai arba negirdi, arba nenori atsižvelgti į šią paklausą. Nemaža žurnalistų dalis mano, kad Lietuvos skaitytojas arba žiūrovas – primityvi būtybė, trokštanti skandalo, sekso ir kraujo, kad tai yra individas, kuriam fundamentalūs pilietinės visuomenės klausimai yra antraeiliai arba visai nereikšmingi. Viešosios nuomonės apklausos rezultatai aiškiai rodo, kad nors dauguma respondentų ir patenkinti tuo, kaip žiniasklaida pristato nepilnamečių kriminalinės justicijos problemas, jie vis dėlto norėtų daugiau sužinoti apie konkrečius nepilnamečių nusikaltimų kontrolės ir prevencijos aspektus, kurie gali pagerinti situaciją ne vien tik griežtais kriminalinės justicijos metodais.

Kalbant apie nepilnamečių justicijos temos pristatymo perspektyvas Lietuvos žiniasklaidoje ir jų tobulinimo galimybes, reikia atsižvelgti į tai, kad esant dabartinei ekonominei situacijai rimti analitiniai straipsniai arba reportažai, skirti šiai temai, gali būti, nepaisant paklausos, nuostolingi konkrečiam leidiniui arba televizijos kanalui. Todėl vertėtų įsiklausyti į žurnalistų pateiktą nuomonę apie visuomeninę televiziją kaip idealiausią vietą, kurioje galima profesionaliai ir kartu suprantamai aptarinėti nepilnamečių justicijos problemas. Kol Lietuvoje dar neatsirado finansiškai stiprios kokybiškos žiniasklaidos (*quality ends*), sunku tikėtis, kad skaitytojai ir žiūrovai turės visapusiškos informacijos apie opiausius nepilnamečių justicijos klausimus. Tačiau šios aplinkybės netrukdo bandyti pakeisti šią situaciją ir stengtis aktyviau naudoti žiniasklaidą humanistinei

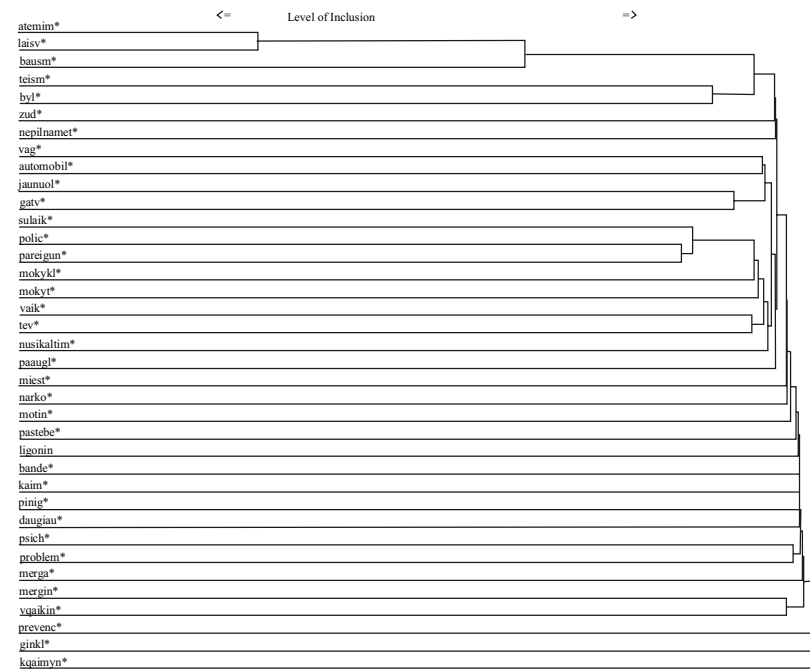
nepilnamečių justicijai propaguoti. Kaip rodo atliktos visuomenės ir žiniasklaidos atstovų apklausos, Lietuvoje tam yra tinkamos sąlygos.

1 PRIEDAS

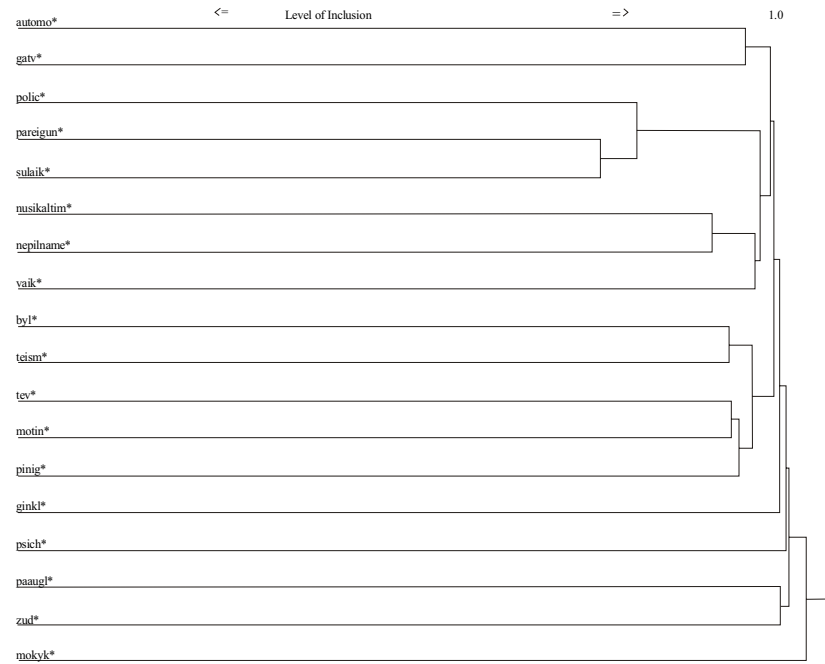
Lietuvos spaudos publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė

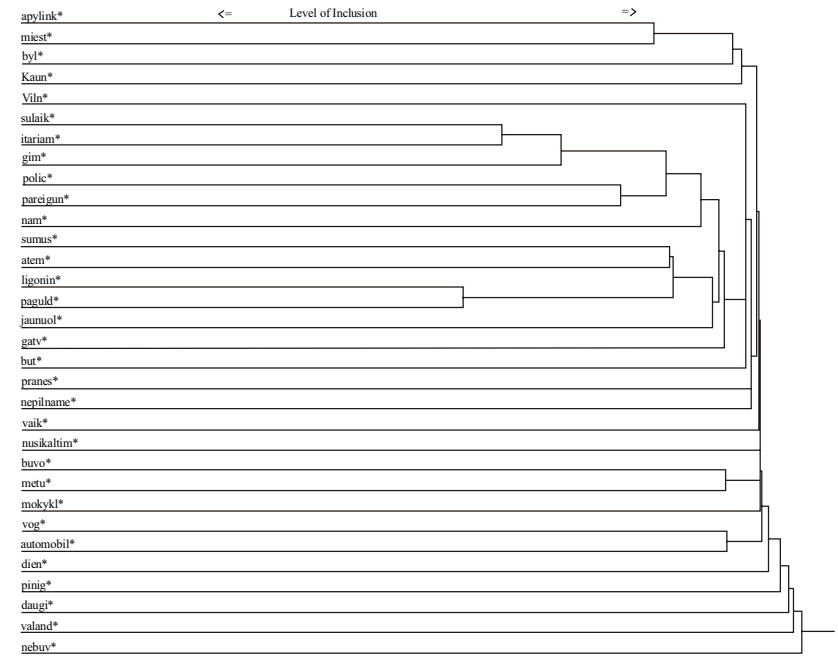
1 diagrama. „Lietuvos aidas“ publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

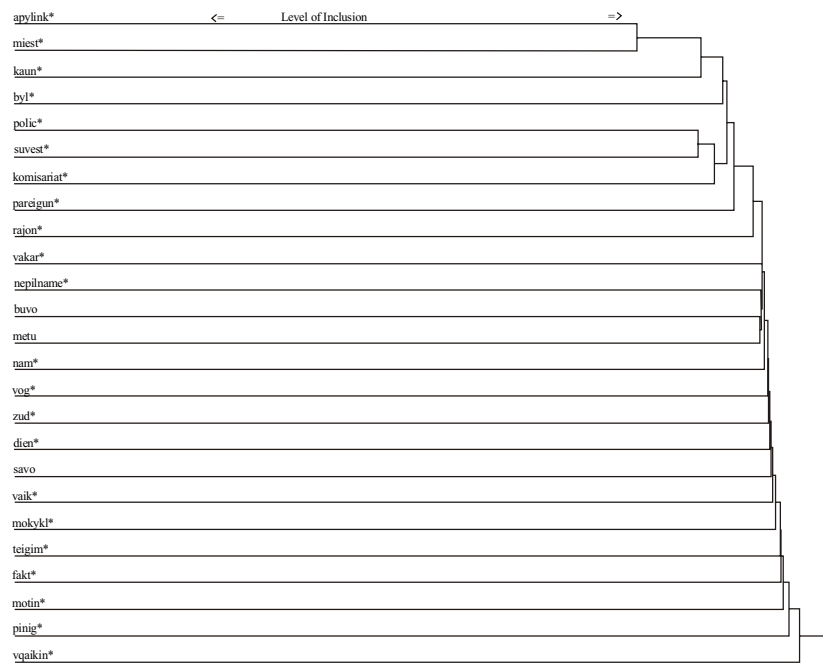
2 diagrama. „Lietuvos rytas“ publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

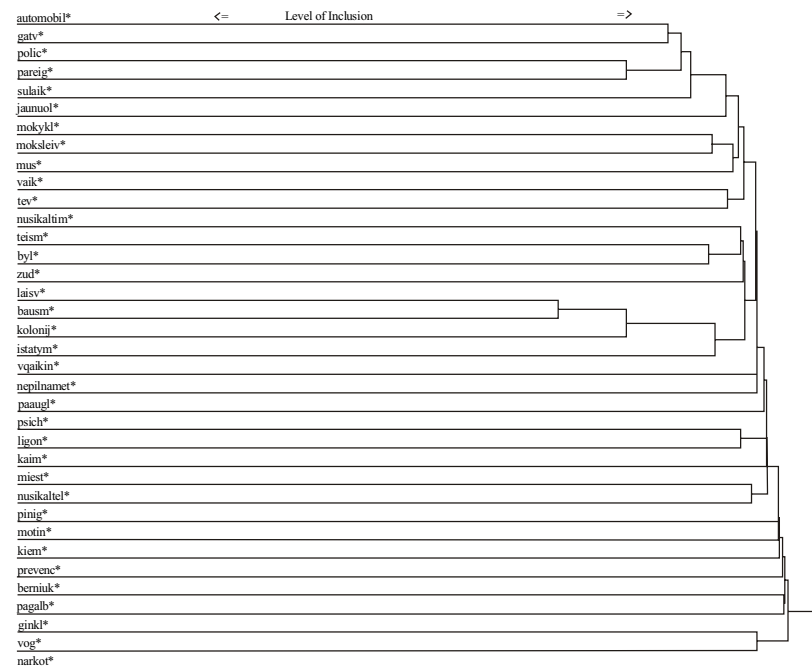
3 diagrama. „Respublikos” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

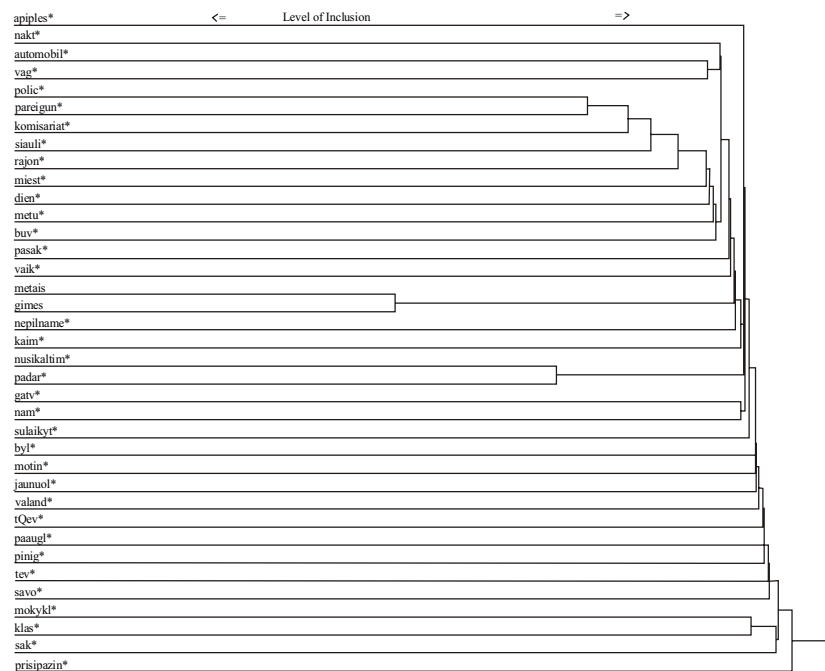
4 diagrama. „Vakarinių naujienų” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

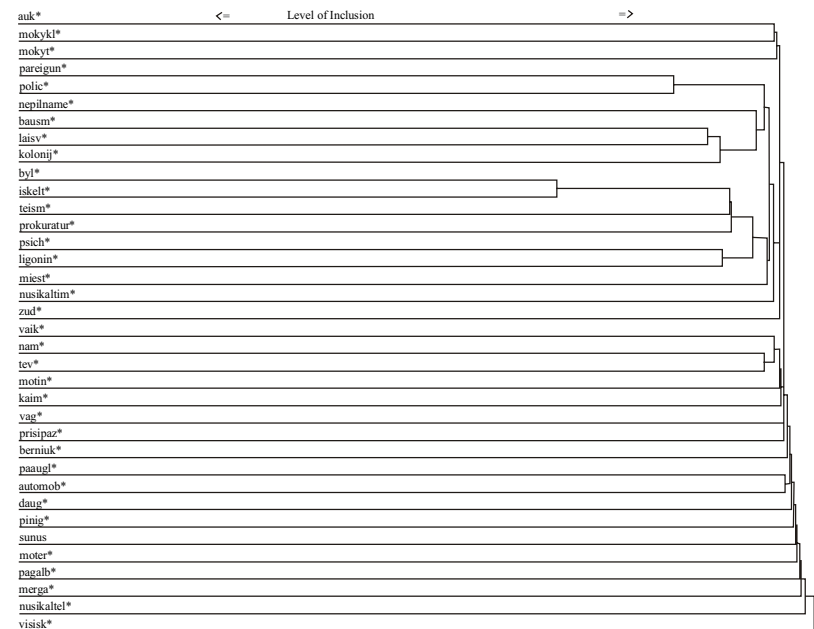
5 diagrama. „**Kauno dienos**” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

6 diagrama. „**Panevėžio balsas**” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

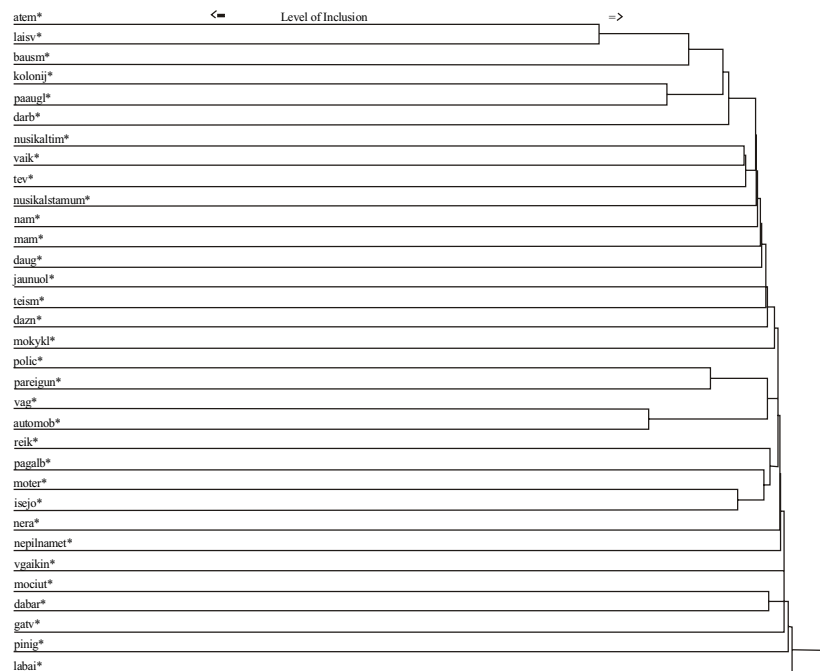

7 diagrama. „Šiaulių krašto” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

8 diagrama. „Akistatos” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

2 PRIEDAS

9 diagrama. „Veido” publikacijų apie nepilnamečių justiciją klasterinė analizė 1995-1999 metais.

BALTIJOS TYRIMAI

Adresas: Vilnius 2057, Didlaukio 47, 401 – 406 kmb.

Tel.: 76 27 90, 76 24 62

LIETUVOS BAROMETRAS Nr. 91

(2000 m. liepa)

D1. RESPONDENTO LYTIS: D2. RESPONDENTO AMŽIUS: ____ metų

1. Vyras
2. Moteris

A1. GYVENVIETĖS DYDIS: A2. REGIONAS:

1. Iki 2 tūkst. gyventojų	1. Žemaitija
2. 2 001-10 000	2. Aukštaitija
3. 10 001-50 000	3. Suvalkija
4. 50 001-100 000	4. Dzūkija
5. 100 001- 500 000	5. Pietryčių Lietuva
6. Kaunas	6. Vilnius
7. Vilnius	

nusikaltimus ir su tuo susijusias problemas.

2. Siekia pritraukti kuo didesnę žmonių dėmesį pateikdama atskiras nusikaltimų detales.
3. Nori tiesiog uždirbti pinigų, pateikdama informaciją, kuri turi paklausą.
4. Stengiasi paskatinti vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų veiklą, sprendžiant nepilnamečių nusikalstamumo problemas.
5. Kita – Ko?

9. *Nežino, neatsakė.*

N15. AR JŪS NORĖTUMETE, KAD LIETUVOS ŽINIASKLAIDA, INFORMUODAMA APIE NEPILNAMEČIŲ NUSIKALTIMUS, PATEIKTŲ? (ŽYMĖTI KIEKVIENOJE EILUTĖJE)

	Labai norėčiau	Greičiau norėčiau	Greičiau nenorėčiau	Tikrai nenorėčiau	N/A
1. ... išsamų įtariamojo gyvenimo aprašymą	1	2	3	4	9
2. ... išsamią informaciją apie nusikaltimo auką	1	2	3	4	9
3. ... detalių nusikaltimo aprašymą	1	2	3	4	9
4. ... daugiau nuotraukų, videomedžiagos iš kokrečiau nusikaltimo vietos	1	2	3	4	9
5. ... informaciją apie paskirtą bausmę	1	2	3	4	9
6. ... informaciją apie teisėsaugos pareigūnų darbą šioje srityje	1	2	3	4	9
7. ... specialistų nuomonę apie tokių nusikaltimų priežastis	1	2	3	4	9
8. ... informaciją apie priemones, skirtas mažinti nepilnamečių nusikaltimų lygį	1	2	3	4	9
9. ... informaciją apie tai, kokiomis sąlygomis nepilnamečiai atlieka bausmę	1	2	3	4	9
10. ... informaciją apie nepilnamečių, atlikusių bausmę tolesnį likimą	1	2	3	4	9

N16. KA JŪS DAR NORĖTUMĖTE SUŽINOTI APIE NEPILNAMEČIŲ NUSIKALTIMUS, IŠ TO KYLANČIAS PROBLEMAS IR JŲ SPRENDIMO BŪDUS?

DAR KELETAS KLAUSIMŲ APIE JUS:

D3. JŪSŲ IŠSIMOKSLINIMAS:

1. Pradinis arba mažiau
2. Nebaigtas vidurinis
3. Vidurinis, specialus vidurinis
4. Aukštasis, nebaigtas aukštasis

D4. JŪSŲ TAUTYBĖ:

1. Lietuvis
2. Rusas
3. Lenkas
4. Kitos tautybės

D5. AR JŪSŲ ŠEIMOJE KARTU GYVENA VAIKAI IKI 15 METŲ? JEI TAIP, TAI KIEK _____ IR KOKIO AMŽIAUS?

0. Nėra tokio amžiaus vaikų	2. 1 - 3 metų	4. 7 - 9 metų
1. iki 1 metų	3. 4 - 6 metų	5. 10 - 14 metų

D6. AR JŪS ŠIUO METU DIRBATE? KOKS PAGRINDINIS JŪSŲ UŽSIĖMIMAS? JŪS...

(KLAUSKITE APIE PAGRINDINĮ PAJAMŲ ŠALTINĮ)

1. Darbininkas, techninis darbuotojas (kvalifikuotas, nekvalifikuotas darbininkas, žemės ūkio darbininkas, ūkininkas, pardavėja, prekeivis ir pan.)
2. Specialistas, inteligentas, tarnautojas (mokytojas, inžinierius, sekretorė, darželio auklėtoja)
3. Aukščiausio ar vidutinio lygio vadovas (įmonės, įstaigos, organizacijos, susivienijimo, žinybos ar jos dalies vadovas ar pavaduotojas; padalinio vadovas; individualios ar kitos įmonės savininkas)
4. Pensininkas
5. Moksleivis, studentas
6. Namų šeimininkė, vaiko priežiūros atostogose
7. Bedarbis

D7. AR JŪS ESATE TAS ŠEIMOS NARYS, KURIS DAŽNIAUSIAI PERKA KASDIENINIUS PIRKINIUS (MAISTO PRODUKTUS IR KITUS)?

1. Taip

2. Ne

D8. KIEK IŠ VISO ŽMONIŲ, ĮSKAITANT IR JUS, GYVENA KARTU SU JUMIS IR VEDA BENDRĄ ŪKĮ?

_____ žmonių

D9. KOKIOS VIDUTINĖS JŪSŲ ŠEIMOS PAJAMOS PER MĖNESĮ? SUDĖKITE VISŲ ŠEIMOS NARIŲ, KURIE KARTU SU JUMIS VEDA BENDRĄ ŪKĮ, ATLYGINIMUS, PENSIJAS, STIPENDIJAS, PAŠALPAS IR PASAKYKITE GRUPĖS, ATITINKANČIOS JŪSŲ ŠEIMOS PAJAMAS, RAIDĘ.

(PAŽYMĖKITE PAJAMŲ GRUPĘ ATITINKANČIĄ RAIDĘ. D9 KORTELĖ)

1 (A) iki 200 LT	6 (F) 601-700	11 (K) 1201-1400	16 (P) iki 200 LT
2 (B) 201-300	7 (G) 701-800	12 (L) 1401-1600	17 (Q) 201-300
3 (C) 301-400	8 (H) 801-900	13 (M) 1601-1800	18 (R) 301-400
4 (D) 401-500	9 (I) 901-1000	14 (N) 1801-2000	19 (S) 401-500
5 (E) 501-600	10 (J) 1001-1200	15 (O) 2001-2500	20 (T) 501-600

98 N/N

D10. KOKIA SUMA TENKA VIENAM JŪSŲ ŠEIMOS NARIUI PER MĖNESĮ? (PARAŠYKITE SUMĄ)

_____ Litų 8. ATSISAKĖ

D11. KOKIOS JŪSŲ ASMENINĖS VIDUTINĖS PAJAMOS PER MĖNESĮ? (PARAŠYKITE SUMĄ)

_____ Litų 8. ATSISAKĖ

D12. JŪSŲ ŠEIMYNINĖ PADĖTIS:

1. Nevedęs, netekėjusi
2. Vedęs, ištekėjusi (tame terpe - neregistruota santuoka)
3. Išsiskyęs, išsiskyrusi
4. Našlys, našlė